

Unutarnji impulsi evolucije

Rudolf Steiner

SD 171

Sadržaj:

I	Utjecaji Grčke i Rima na naše vrijeme (16 rujna 1916.)	2
II	Utjecaj luciferskih i ahrimanskih bića na povijesni razvoj. Jasna percepcija osjetilnog svijeta i slobodne imaginacije kao zadatak našeg vremena. Đingis Kan i otkriće Amerike (17 rujna 1916.)	12
III	Naknadni utjecaji atlantskih misterija u Americi i Aziji (18 rujna 1916.)	26
IV	Uspon spiritualizma. Potreba za znanošću duha (23 rujna 1916.)	35
V	Atlantski impulsi u meksičkim misterijama. Problem prirodnih nagona i impulsa, problem smrti (24 rujna 1916.)	46
VI	Drevni kulturalni impulsi produhovljeni u Goetheu. Kozmičko znanje o Templarima (25 rujna 1916.)	58
VII	Henrik VIII i Sir Thomas More. Edukacija čovjeka kroz materijalistički koncept (1 listopada 1916.)	71
VIII	Templari (2 listopada 1916.)	84
IX	Zapadna i istočna kultura, H.P.Blavatsky (7 listopada 1916.)	98
X	Utilitarizam i sakramentalizam (15 listopada 1916.)	106

Objavljeno na njemačkom kao: *Innere Entwicklungsimpulse der Menschheit. Goethe und die Krisis des Neunzehnten Jahrhunderts. Kosmische und menschliche Geschichte.*

I

Utjecaji Grčke i Rima na naše vrijeme

Dornach, 16 rujna 1916

Tijekom narednih dana nastojati ću nastaviti proučavanje koje smo napravili o čovjekovu odnosu prema univerzumu. Danas vas želim odvesti u novo i općenitije područje i govoriti vam o snagama koje su operativne u ljudskoj evoluciji, posebno o onima koje su djelatne u razvoju našeg doba. Prvo, međutim, moram započeti s povijesnim uvodom koji će, naravno, biti u skladu sa znanošću duha. Često smo, kao što znate, naglašavali stupanj u kojem uobičajena metoda promatranja povijesne struje nije više nego *fable convenue*, i pokazali smo kako jedino znanstveno-duhovnim promatranjem može pojašnjenje biti dano o povijesnoj evoluciji čovječanstva.

Dobro znate da kada proučavamo glavne značajke evolucije, među procesima djelatnima u sadašnjosti uvijek moramo uzeti u obzir, izvjesne elemente koji su preostali iz prošlosti. Kao što ste vidjeli iz prethodnih proučavanja, zovemo ih luciferički ili ahrimanski, zavisno o njihovoj prirodi. Dakle, naše proučavanje će voditi do punog razumijevanja samo ako uzmemo u obzir ono što napreduje na normalan i regularan način, a također i ono što je preostalo iz prošlosti.

Danas bih skrenuo vašu pažnju na grčko-latinsko doba, četvrto post-atlantsko doba civilizacije, i predstavio neke stvari koje mogu otvoriti put razumijevanja o tome kako se to ranije doba ponavlja u našem vlastitom. Tako možemo opaziti kako su snage tog doba još aktivne danas. To će nam pomoći da razumijemo kako čovjek, stojeći usred sadašnje evolucije, može pronaći svoj put kroz razne utjecaje koji su na djelu. Tek kada nalazi svoj put, i stoga je u položaju da zna kako ispravno djelovati u svakom trenutku života, dostojan je da ga se nazove čovjekom.

Glede konkretnih događaja, naravno, ja sam danas u čudnom položaju zbog mogućnosti nerazumijevanja, i, kao što smo u posljednje vrijeme često doživljavali, namjernog. Unutar zadnja tri mjeseca od jedne strane sam gledan kao bijesni germanofil, dok drugi govore da nemam razumijevanja za njemačku prirodu i da mogu razumjeti samo klasični svijet, jedini svijet čiju snagu osjećam unutar sebe. U skladu s time, nećete se iznenaditi kada vidite da sam sasvim svjestan da može biti nekih problema da me se razumije. Bez obzira kako to može biti primljeno, nastavljam govoriti o onome što znam da je istina.

Danas, dakle, našu pažnju ćemo usmjeriti na grčko-latinsko doba, koje zrači u svemu što je iz Grčke i Rima pronašlo put u sadašnje doba. Predstavimo sebi što nam znači grčki svijet. Toliko gorljivih duša čezne za tim svijetom, koji je bio predmet dubokih proučavanja za toliko mnogo istaknutih umova. U stvari, svatko zna ponešto

o tom svijetu bilo iz povijesti ili iz mnogih ostataka grčke kulture. Znamo, s jedne strane, nešto o Grčkoj iz povijesnih knjiga u kojima su zapisana djela Grka i njihova socijalna organizacija. Takvi opisi često započinju Trojanskim ratom i nastavljaju dalje do Perzijskog rata, do Peloponeskog rata, i tako dalje, vodeći konačno od pada Grčke Rimljanima.

Sva ovakva povijest je, međutim, samo jedno poglavlje velike povijesne knjige svijeta koje nam govori o Grčkoj o kojoj sam toliko često govorio. Drugo poglavlje uključuje pjesme Homera, pjesnička djela Euripida, Sofokla i Eshila utoliko što su došla do nas, pjesme velikog Pindara, naša sjećanja na veliku umjetnost Grčke, i ono što je ostalo od grčke filozofije. To je drugo poglavlje, koje govori o beskonačnoj riznici ljudskog iskustva, osjećaja, gledišta i ideja koje se odnose na strukturu svijeta. I probijajući se kroz sve to, poput svjetla koje to osvjetljava, svi su grčki mitovi, one božanske sage koje tako divno u slikama izražavaju ono što su Grci mogli percipirati od tajni kozmosa. I nešto od grčkih misterija je također došlo do nas, i to doista pripada tom drugom poglavlju grčke povijesti. Tu će, svatko tko svoju dušu želi podignuti u sfere duha naći daleko veći interes nego u prvom poglavlju. Danas, kada se pitamo što Grci znače za nas, daleko više pažnje moramo posvetiti ovom poglavlju nego onom prvom, koje može dati informacije samo o prošlim djelima za koje su heroji postali slavni, ali malo je od toga ostalo a da je od stvarnog značaja za dušu u sadašnje vrijeme. Međutim, sadržaj drugog poglavlja, može za nas oživjeti, za one koji spremno uđu u taj zanosan i kreativan element Grka. To je ona strana grčko-latinske epohe koju možemo staviti pred naše duše.

Tada počinjemo vidjeti kako se Grci brzo kreću prema punoj zrelosti u duhovnim sferama. Divno je iskustvo slijediti to detaljno. Uzmite grčku filozofiju, taj ekstrakt duhovnog života Grčke. Pogledajte kako se razvija od velikih filozofa koji pripadaju onom što je Nietzsche nazvao „tragično doba“ — Tales, Heraklit, Parmenid, Anaksimandar, Anaksagora, — do Sokrata, koji je oglasio novo doba, i konačno do Platona, koji je čovjeka na tako divan način uzdigao do duhovnih ideala i idejnih gledišta. Zatim dolazimo do Aristotela, koji je oblikovao najobuhvatnije i prodiruće ideje tako čvrsto da, stoljećima kasnije, ljudi koji su morali preispitati svoje misli nakon njega još nisu bili u stanju potpuno i pravilno koristiti njegove ideje. Znamo da je frazu „Faustova entelehija“ u zadnjoj sceni Fausta, Goethe kasnije promijenio, u „Faustov besmrtni dio“. Izvorna aristotelska ideja koja se može naći u „entelehiji“ na daleko intimniji način nego „besmrtni dio“ izražava element čovjekove duše koji prolazi kroz vrata smrti. „Besmrtni dio“ je negativan izraz dok je „entelehija“ pozitivan. Međutim, Goethe, shvaćajući da „entelehija“ neće dati jasnu ideju o onom na što se mislilo, kasnije je to promijenio u uobičajeni izraz „besmrtni dio“. Ipak, on je imao osjećaj za dubinu ideje o entelehiji. Mi još nismo gotovi s ovom i sličnim idejama Grka. Oni su ih razradili na zaista plastičan način, uzimajući ih izravno od stvarnosti, ali ljudi pete post-atlantske epohe, a također i ranog Srednjeg vijeka, imali su dovoljno posla pokušavajući razumjeti grube ideje vanjske materijalne stvarnosti. One rafiniranije ideje, koje prema Aristotelu ujediniju vanjsku materijalnu stvarnost s duhovnom stvarnošću, bile su nekako izvan njihova dosega.

Tako vidimo da se nešto lijepo i divno razvija u grčkom životu i kulturi. Kako je ova kultura nastavila napredovati, postajući gotovo prezrela u nekim dijelovima, bila je osvojena, u vanjskom smislu od Rima. Izniman proces, ovo takozvano osvajanje

Grčke od Rima! U te dvije struje civilizacije imamo ono što čini četvrto post-atlantsko doba. Njihovo razumijevanje može baciti bujicu svjetla na vanjski, egzoterni način na ono što radi i tka iznutra tijekom te epohe. Izvana, Grčka je podčinjena Rimu na takav način da kronike njihovog odnosa čine predivno zanimljivo poglavlje u povijesti svijeta.

Sada pogledajmo Rim, koji stoji u različitom odnosu na naše sadašnje doba nego Grčka. Mnoge duše među nama traže grčki svijet. Ali moramo ga tražiti. Moramo ga izvući gore iz sivih dubina duha, takoreći. Nije tako s Rimom, koji u cijeloj europskoj sadašnjosti preživljava s daleko više životne snage nego se to obično vjeruje. Sjetite se, na primjer, koliko dugo je cijelo mišljenje naroda europske civilizacije i kulture, i onih naroda koji su s time živjeli, bilo vršeno na latinskom. Kakav ogroman značaj latinski, taj kristalizirani romanizam, danas još uvijek ima za one koji se spremaju uzeti vodeće pozicije u životu! Kako je veoma mnogo ideja i koncepata koje formiramo u našim dušama uzeto iz rimskog svijeta! U velikoj mjeri mi još mislimo u stilu Rimljana. Gotovo sve pravne misli, i mnogi od naših drugih koncepata i ideja isporučene su na ovaj način. Oni koji se pripremaju za vodeće položaje u životu moraju, tijekom njihova obrazovanja, zajedno s latinskim apsorbirati cijelu hrpu osjećaja i ideja koje pripadaju rimskom dobu. Rezultat je da je naš javni život danas svuda prožet konceptima i idejama koje izviru iz Rima. Ljudi malo shvaćaju u kolikoj je mjeri to točno.

Seljak bi mogao gundati protiv sveg tog latinskog utjecaja ali i on ga, također, na kraju prihvaća. Uostalom, dopušta da se misa govori na latinskom. Ovaj rimsko-latinski utjecaj je, takoreći, ubrizgan u krv onih koji se pripremaju da zauzmu vodeće položaje, i tako je mišljenje europskih gornjih klasa koje su upetljane u povijest, politiku, zakone i vladanje, u visokom stupnju prožeto Rimom. To je točno ne samo za imena i korištene termine, već također i za metodu i karakter. Tako vidite da Europljani stoje u različitom odnosu prema rimskoj struji, drugoj struji četvrte post-atlantske epohe, nego prema prvoj, grčkoj struji.

Sada drevni Rim i drevnu Grčku smjestimo jedno pored drugog, što moramo napraviti ako zaista želimo stvari ispravno razumjeti. Smješteni jedno pored drugog, među činiteljima nedavne evolucije (uzimam Grčku i Rim kakvi pripadaju modernim vremenima) teško možemo naći veći kontrast u sferi duha. Ako pogledamo na Grčku sa izvjesne vremenske distance, izgleda nam kao uronjena u fantaziju, umjetnost i filozofiju, blistava u njenim formama i unutarnjem značaju, rječita o duši i duhu. Rim, naprotiv, u vlastitoj prirodi nema ništa od onog što je duboka karakteristika Grčke. Rimljani su bili ljudi lišeni fantazije. Za razliku od Grka, njihove duše nisu bile natopljene u duboko razumijevanje izravne kozmičke prirode ljudskog života. Unatoč činjenici da su Grci držali robove, kao civilizacija, grčki život otkriva se kao onaj od izuzetne slobode. Zatim vidimo da se ovaj čudesno slobodan grčki život podčinjava Rimu, civilizaciji krajnje lišenoj fantazije i imaginacije u svim sferama zakonodavne, vojne i političke kulture. Ako bi govorili iz znanja a ne iz njegova nedostatka, čak i oni koji vole rimski element u modernoj povijesti, priznali bi da ni u sferi znanosti niti umjetnosti Rim nije ni na koji način bio originalan. Kada je Rim politički i vojno osvojio Grčku, dobio je grčku umjetnost i znanost. Čak i ako razmišljamo o najvećim pjesnicima Rima, oni su ništa drugo već imitatori.

Rim je, međutim, postao velik u sasvim drugoj sferi, onoj za koju Grci nisu bili mnogo zainteresirani. Zbog osobite konstitucije Rimljana, razvili su tako snažne percepcije i osjećaje u zakonskoj, političkoj i vojnoj domeni da oni još uvijek nastavljaju raditi u sadašnjosti.

Ova razlika između Grčke i Rima posebno se pokazuje kada razmotrimo grčki i rimski jezik u njihovom unutarnjem duhovnom aspektu. Ljudi koji su dublje sagledali ove stvari, kao što je Herbart u devetnaestom stoljeću, bili su zabrinuti da srednjoškolsko obrazovanje ne bi smjelo biti toliko preplavljeno tim valovima snažne struje Rima koliko je ono to postalo. Htio je da studenti prije nauče grčki nego uobičajeni latinski jer je po njegovu mišljenju latinski umrtvio čovjekovu dušu naprema više unutarnjem i intimnom djelovanju grčkog idioma. Od njegovog prijedloga još se nije dobilo ništa, ali još uvijek je ideal kojeg imaju mnogi nastavnici s uvidom danas. Kao što znate, naše doba nije vođeno uvidom i stoga mora nositi karmu tog propusta.

Grčki jezik opetovano otkriva struju koja teče iza grčkog duhovnog života koja dolazi od starih imaginacija egipatsko-kaldejskog doba. Naše moderno čovječanstvo zasigurno nije dovoljno osjetljivo da osjeti taj živi element iza svake grčke riječi, ali za grčku dušu svaka riječ je više bila gesta punog unutarnjeg iskustva. Naravno, kod Grka imaginacija više nije prisutna u istom stupnju, ali u grčkim riječima još možemo detektirati jak preostali osjećaj od nadahnjujuće snage stare imaginativne ideacije. U grčkom se može osjetiti krajnje zanemarivanje same riječi i zasićavanje jezika dušom. Taj unutarnji duševni element još se može osjetiti u onim grčkim riječima, koje su nam prenesene u najčišćem obliku. Mi gledamo kroz riječ; mi je samo ne čujemo već kroz nju gledamo duševni proces koji se odvija iza nje. To dolazi do izražaja u samom zvuku i gramatičkoj konfiguraciji grčkog.

S rimsko-latinskim jezikom sasvim je druga stvar. Čak i u rimskoj mitologiji možete prepoznati karakteristiku rimsko-latinskog idioma. Kod grčke mitologije s njenim tradicionalnim imenima za bogove svuda ćete iza tih božanskih imena pronaći konkretne događaje mitova, i živeći s tim događajima, bogove. Pred nama stoje sami bogovi i mi gledamo kako prolaze. Pokazuju nam se u tijelu i krvi, takoreći. (Govorim, naravno, o duši.) Ali božanska imena Rimljana — Saturn, Jupiter, itd. — postala su gotovo apstraktni koncepti. Isto vrijedi za cijeli rimsko-latinski idiom. Mnogo toga što leži iza grčkog jezika je bilo izgubljeno, sada je pažnja usmjerena na riječ kako zvuči i formira se u govoru gramatički. Živi se u riječi. Izravni duševni element, jezgra, unutarnji osjećaj kojeg osjećamo u grčkom ohlađen je u latinskom. Za Rimljana nije bilo nužno da iza jezika čuje eho života imaginacije. Zaista više nije bio tamo. Umjesto toga, Rimljanin je trebao strasti i emocije da svoju riječ dovede u kretanje jer latinski je u osnovi logičan. Da bi bio nešto više od struje hladne logike, stalno ga treba rasplamsati emocionalnim elementom koji je uvijek bio iza rimskog života i povijesti. Drugo poglavlje, kako sam ga prije postavio pred vas za Grčku, neće se na isti način pronaći u povijesti Rima. Sadržaj prvog poglavlja je ono što se ovdje u biti odvija, i to je ono što se još proučava danas od naših mladih ljudi kao odlučujući čimbenik u evoluciji.

Shvatiti zakon i jurisprudenciju i ljudske odnose predstaviti kako se razvijaju iz emocija postala je tajna latinskog. Ovakve stvari moramo promatrati bez simpatije ili

antipatije ako ih želimo zaista razumjeti. Razumjeti ih je važno jer igraju toliko veliku ulogu u našem kulturalnom životu danas.

Razmotrite bez simpatije ili antipatije već čisto povijesno ono što je apsorbirano od naše mladeži kada je proučavana rimska povijest. Naravno, mnogo toga nije izrečeno, ali ono neizrečeno je primljeno od astralnog tijela i živi dalje u osjećajima i sentimentima. Ono što danas nazivamo „pravo“ postojalo je, bez sumnje, na ovaj ili onaj način prije rimske civilizacije. Ipak, način na koji mi danas shvaćamo pravo je, na neki način, rimsko otkriće. Pravo koje se može zapisati, koje može biti postavljeno u paragrafima, može biti detaljno definirano, itd., izum je Rimljana.

Zašto Rimljani nisu objavili svijetu što je to pravo i kako postupati na pravi način? Taj propust je izravno ilustriran činjenicom da Rimljani trasiraju svoju povijest natrag do Romula, koji je ubio svog brata i zatim sakupio sve dostupne nezadovoljne osobe i kriminalce i napravio ih prvim rimskim građanima. Zatim su se razmnožili preko silovanja Sabina. Stoga, čini se da Rimljani, zahvaljujući sili koja djeluje težeći suprotnom, zaista nisu bili narod koji su bili pozvani da izume pravo i uklone nepravde. Ovdje je nacija čiji ljudi prate sebe unatrag do pljačkaša, a žene do silovanja! Mnoge stvari u povijesti svijeta svoje objašnjenje nalaze u suprotnostima.

Rimljani su postupno izgradili moćno carstvo i vidimo kako su sedam kraljeva, koji su bili više od mita, vladali i naposljetku susreli svoj kraj kroz ponos. Idemo dalje u vrijeme Republike, za koji ljudi neće nikada priznati da ima tako malo utjecaja ili važnosti danas. To je period koji još uvijek ima veliki udio u obrazovanju naše mladeži. Borba između patricija i plebejaca, nekako odvrtna borba između Mariusa i Sulle, rimsko podrhtavanje pod Katilinom, beskrajni i najstrašniji ratovi robova — ovaj cijeli niz neugodnih događaja još uvijek uvelike daje materijal za obrazovanje i kulturu naše mladeži. Zatim vidimo kako, dok se sve to zbiva na rimskom tlu, rimska vladavina se postupno širi sve dok Rim nije transformiran u carstvo koje teži obuhvatiti cijeli poznati svijet i, ustvari, konačno uspijeva.

Također vidimo kako se usamljeno Rimljanin osjećao, osobina njegove duše koju je lako previdjeti. U kakvom su suglasju djela Caracalla ili bilo kog drugog s otkrićem prava za dobro čovječanstva? Skloni smo zaboraviti da su ti Rimljani njihov osjećaj za pravo i njihovu samokontrolu kombinirali sa strašnim ropstvom kojem su podčinili njihove kolonije i narode koje se osvojili. Pogledavši jednom na Rim sa ovog stajališta, vidimo da ne smijemo ispravljati činjenice, već prije mnoge od osjećaja koje smo stekli našim proučavanjem rimske povijesti. Ako bi na stvari gledali sa simpatijom ili antipatijom, ali na takav način da smo bili pristrani zbog previše čestih simpatija i antipatija koje danas prevladavaju, mogli bi pitati: „Zar Rimljani nisu kasnije svojim kolonijama dali rimsko državljanstvo“? Sada, međutim, ako pogledate na motive koji su iza toga, to ćete vidjeti u drugačijem svijetlu. Onaj koji je to napravio bio je Caracalla, a on nije bio čovjek kojem bi mogli pripisati nesebične pobude. Bio je čovjek karakterističnog rimskog egoizma. To dovoljno govori o životu duše u drevna vremena. Postojali su, naravno, čestiti odvjetnici koji su se posvetili jurisprudenciji svom njihovom dušom. Papinian, na primjer, bio je plemenit čovjek, ali Caracalla ga je ubio. Mogu se predstaviti mnogi ovakvi primjeri koji mogu ispraviti naše uobičajene osjećaje.

Na načine na koje je mogla, ova rimska civilizacija je preuzela grčku. Duhovno, Rim je bio osvojen od Grčke, ali za to osvajanje Grčka je morala platiti vlastitim padom kao politička zajednica — ne može se reći „cijelina“, jer Grčka to nije nikada bila. Bossuet s pravom kaže — on se divi svojim riječima ali riječi još uvijek mogu biti ispravne kakogod ih netko osjećao — „čuje se samo veličina imena Rim“. U najboljem vremenu rimske vladavine bila je to veličina imena, ono što je ušlo u riječ i osjećano je kao njena kvaliteta koja je važna. Što se tiče socijalnih uvjeta, Rim nam pokazuje beskonačna blaga i bogatstva koja su pritjecala od kolonija, i ruku pod ruku s bogatstvom, strašno siromaštvo velikog dijela populacije.

U prvom razdoblju osvajanja Rim je osvojio Grčku. Zatim vidimo kako je kršćanstvo protkalo rimsku civilizaciju, dopuštajući sebi da bude prevučeno formalnim elementom koji je pripadao Rimu. Sve institucije ranog kršćanstva su bile primljene u strukturu rimske pravne administracije i, ovjekovječivši drevni rimski element, sačuvane u formama crkve. Svuda u njenim institucijama pokazuje forme koje su se razvile u Rimu. Također je kao jezik usvojen latinski i tako je došlo do latinizacije njenog mišljenja. S širenjem kršćanstva, taj latinsko-rimski element raširio se cijelom Europom.

Kao što znate, nakon što je apsorbirana grčka i kršćanstvo, došlo je vrijeme kada Rim više nije mogao razumjeti ono što je primljeno, i nije više bilo ni želje da se razumije. Oni su osjećani kao strani elementi. U vrijeme kada je osvojena Grčka, grčki utjecaj na Rim je bio snažan, ali Rimljani su postupno ojačali njihovu pravnu i političku moć. Grčki element je tada osjećan kao strano tijelo koje više nije poželjno. Kao konačna posljedica, Atenska škola filozofije je zatvorena od cara Justinijana, vladara Istočnog rimskog carstva iz šestog stoljeća koji je šifrirao (sistematski uredio, nap.pr.) pravne i političke principe Rima u *Corpus Juris Civilis*. Justinijan, koji je bio neka vrsta inkarnacije rimsko-latinskog elementa, bio je car koji je konačno zatvorio škole i okončao s grčkom filozofijom, kategorički zabranjujući tu aktivnost. Također je zaustavio izvorno slobodno širenje kršćanstva, tako što su od crkve osuđeni radovi Origena, koji je mudrost Grčke ujedinio s dubinama kršćanstva i u njega donio napola-okultna priopćenja.

Tako vidimo kako Rim pritječe u institucije Europe putem crkve. Druge političke institucije bile su na toj liniji — možemo čak reći da tu imaju porijeklo, pošto su europski vladari visoko držali do svoje titule „Branitelj vjere“. Kasnije, naravno, kada su se željeli razvesti od crkve, odbacili su taj naslov i osnovali vlastite crkve. Pa, nije da ljudi uvijek uzimaju stvari tako smrtno ozbiljno. Tako su vladari sebe nazivali „Branitelj vjere“, „Najkršćanskiji od monarha“, itd. Javne institucije razvile su se ravno iz rimske misli i običaja, i Rim je sve zarazio, presadivši vlastitu prirodu na europsku kulturu. Nakon što je Justinijan utvrdio kod pravne i političke misli, izbrisao grčku filozofiju i osudio Origena, Rim je u institucijama Europe nastavio živjeti bez grčkog sadržaja. Nakon što je izvukao sam sok njegova života, njegov duhovni sadržaj, iz sebe, samo je vanjsko preostalo, okamenjeno u riječi i izraslo snažno i postojano u vanjskim institucijama. Okultisti s uvidom uvijek su imali izvjestan osjećaj koji je još ostao danas, osjećaj dijeljen od onih koji ga nisu imali razloga skrivati. To je izraženo u izjavi: „Duh drevnog Rima još živi u institucijama Europe“.

Sada, u povijesti uvijek iznova vidimo kako je ono što je otišlo ranije nošeno u kasnije događaje gdje u njima ponovno uskače u život. Dakle, vidimo kako je Rim učinjen plodnim od Grčke po drugi puta. Tijekom prvog puta, Republika se razvijala u carstvo, i grčka umjetnost, filozofija i duhovni život protjecao je Rimom. To je bilo doba u kojem su Rimljani živjeli Grčku, takoreći. Nosili su se kao veliki gospodari i mislili da je to lako, preuzeti cijelu Grčku kulturu. Koristili su dobro obrazovane Grke, koji su zaista bili robovi, za učitelje njihove djece, što je, po rimskom standardu bio način za stjecanje osvojene kulture.

Nakon epohe stagnacije slijedila je još jedna epoha, o čemu nam čak i povijest malo govori. To je bila epoha u kojoj je pravo prožeto crkvom, kada je crkva bila impregnirana politikom i zakonom. Slijedilo je nešto kao obnova grčke kulture od Dantea do pada slobode u Firenci, doba renesanse kada je Grčka ponovno oživjela u Rimu, posebno kroz Rafaela i druge. Ali to je bila re-naissance, a ne „naissance“ (igra riječi, naissance na francuskom znači rođenje, nap.pr.), rođenje, i dugo vremena Europa nije mogla napraviti više nego gledati natrag na tu renesansu, to ponovno rođenje. Kada je Goethe otišao u Italiju, tamo nije tražio Rim već Grčku. U rimskoj kulturi svugdje je pokušavao prepoznati grčki način mišljenja i života. Tijekom renesanse, kršćanstvo i Grčka tako su se stopili da danas više ne možemo razlikovati kršćanstvo od Grčke u renesansnoj umjetnosti. U vezi s čuvenom slikom Rafaela, „Atenska škola“, često je postavljano pitanje da li središnji likovi predstavljaju Platona i Aristotela ili Petra i Pavla. Postoje jednako dobri razlozi za jedno gledište kao i za drugo. Dakle, u jednoj od najistaknutijih slika renesanse, ne može se reći da li su likovi grčki ili kršćanski. Dva elementa su se stopila na takav način da divan brak između duhovnog i materijalnog u grčkom životu misli može jednako biti izražen Petrom i Pavlom kao i Platonom i Aristotelom. Platon, kojeg bi mnogi željeli vidjeti na ovoj slici, oslikan je starim čovjekom koji rukom pokazuje na nebeske sfere, a do njega stoji Aristotel sa svojim konceptualnim svijetom, koji pokazuje dolje na materijalni svijet tražeći u njemu duhovno. Možemo, međutim, jednako dobro vidjeti Petra u liku koji pokazuje prema gore, a Pavla u onom koji pokazuje dolje.

Ali tijekom renesanse uvijek je bilo dobrih razloga da pronađemo ovu vrstu dihotomije. Nakon renesanse, koja je, kao što smo vidjeli, bila oživljenje Grčke, moralo je doći nešto svježije i originalno i to se moglo dogoditi jedino kroz višu sintezu. Sada, danas, dvije geste, jednu koja pokazuje gore na nebesa i drugu koja pokazuje dolje na Zemlju, naći će se u istoj osobi. Zatim također trebamo luciferičko i ahrimansko kao suprotnost jedno drugom. Ono što vidite podijeljeno između dvoje ljudi na jednom od najvećih djela umjetnosti renesanse, u gestama lika predstavnika čovječanstva na kipu naše grupe koji će se rezbariti morati ćete to vidjeti u gestama!

Slika 1

Srednji vijek ili početak naše nove epohe trebao je tu reanimaciju drevne Grčke, renesansu. Koliko je mnogo stvari izvuklo svoj život iz toga. Vidimo kako, kod filozofa kao što je Nietzsche, ta renesansa ponovno oživljava u njegovim najboljim godinama. Vidimo kako divno živi u svim učenjima Jakoba Burckhardta. Sve do u moderna vremena ova renesansa nastavlja svoj utjecaj, unoseći dah ranih grčkih vremena u naše moderno doba.

Zaista možemo reći da dok je Grčka izvana bila uništena od Rima, mnogo od duhovne snage Grčke je ostalo. Utjecaj grčkih heroja duha trajao je do oko 333 godine; njihov mrtvački sanduk je započet u četvrtom stoljeću, i Justinijan je u njega samo zabio čavle. Zatim, ti heroji duha se ponovno javljaju u vrijeme renesanse kao impulsi duhovnog svijeta koji su ostali iza. Baš kao što se u evoluciji Zemlje i čovjeka određene snage Mjeseca opet aktiviraju u određeno vrijeme, time omogućujući rođenje ljudske inteligencije i jezika, tako i grčki svijet zasvijetli opet u petnaestom i šesnaestom stoljeću da bi stvorio renesansu.

Ovdje imamo živi primjer kako nešto što je ostalo iza i nastavlja raditi u kasnija vremena, čak iako luciferički, i ipak je iskorišteno za napredak čovječanstva. Grčka koja se opet ponovno javlja u renesansi zaista se može nazvati luciferičkom, jer ruku pod ruku s figurama kao što je Leonardo da Vinci, Michelangelo i Rafael s boka stoje figure pape Aleksandra VI, Ceasar Borgia i ostali! Europa je trebala renesansu, koja joj je dala mnogo. Dakle, od petnaestog i šesnaestog stoljeća nadalje opet imamo dvije struje s kojima smo započeli, premda sada prerusene. Jedna je opet oživljena u renesansi, druga je uvijek bila s nama u romanizmu, jedino što je pretrpjela mnoge promjene oblika. Dvije struje sada ponovno teku jedna do druge i obje imaju dubok utjecaj na čovječanstvo. Kod opisivanja ovakvih stvari moramo naučiti gledati na svijet na takav način da stvari vidimo sasvim objektivno bez da im korištenim riječima pridružimo simpatiju ili antipatiju.

Mnoge renesansne ideje i koncepti došli su nam ne toliko mnogo od škole već kroz cjelokupan duhovni život. Ljudi ne razmišljaju o ovim stvarima, ali renesansne ideje žive u svakom. One su različiti element od ideja i gledanja romanizma koji nikada nije nestao već je uvijek na djelu. Renesansa je bila, na neki način, spasenje imaginativnog elementa. Ona predstavlja oslobođenje od pukog logičkog, i od hladnoće latinskog elementa, koji, pošto je tako hladan, uvijek treba i emocionalni impuls da mu da život. Za razliku od toga, vidimo podizanje, imaginativni život koji je u Europu donesen preko renesanse i koji je prenesen iz drevne Grčke. Sutra ćemo vidjeti što to stvarno znači da je, dok je četvrto post-atlantsko doba prelazilo u peto, ovaj imaginativni život bio ponovno zapaljen. On stoji kao neka vrsta kumstva kod rođenja petog post-atlantskog doba, koje se danas mora osloboditi romanizma kojeg smo opisali, ne kroz uporabu emocionalnih impulsa, već kroz spoznaju. Ovdje ne omalovažavamo veličinu romanizma ali stvari moraju biti ispravno uravnotežene. Spasenje i iscjeljenje evolucije leži u ispravnom uravnoteženju stvari i ne dopuštajući im da idu u ekstreme.

Postoje mnoge ideje u intelektualnom životu Europe koje obmanjuju i mame ljude. One su ostale iza od civilizacije Rima i one prizivaju komplekse ideja i osjećaja u duši kojih ljudi nisu uvijek potpuno svjesni. Kao što sam rekao, ne može se reći da su Rimljani apsolutno izmislili političko-pravno mišljenje, premda jesu u smislu u kojem smo govorili danas. Za razliku od onoga što je Grk vidio među ljudima kroz njegovu živu imaginaciju, ili iz njegove baštine živih imaginacija, Rim je formirao određeni koncept koji je prvo oživio u romanizmu. To je biljka koja u potpunosti raste na političko-pravnom tlu. To je koncept građanstva; čovjek postaje građanin, rimski građanin. Pored toga, konceptu čovjeka je dana pravno-politička obojanost. Ono što je tako prešlo u krv europskih naroda s konceptom građanina intimno je povezano s onim što sam na zadnjem predavanju opisao kao „politizacija“ svijeta misli. U

moderna vremena je bilo odvjetnika koji su vezu modernog čovjeka s Rimom jednostavno temeljili na konceptu građanina. Zahvaljujući tome, kada je to živo doživljeno, čovjek ima svoje mjesto u zajednici u političkom i pravnom smislu, premda to ne mora sebi priznati. Aristotel je govorio o *Zöon politikon*. On je političko još povezivao s *Zöon*, životinjom. To je bila sasvim drugačija vrsta mišljenja, imaginativno mišljenje koje još nije bilo političko mišljenje, politizacija koncepta.

Tako ovaj političko-pravni element raste u našoj misli o čovjeku. Ljudi su često nesvjesni o tome kako je čovjek smješten u političko-pravnu kategoriju kroz prirodnu povezanost ideja. U riječi „civilizacija“, koju bih nazvao monstruoznim konceptom pošto je to nešto što je imalo umjesno značenje samo u ranija vremena – u tom monstruoznom konceptu „civilizacije“ osjećamo, premda često nesvjesno, našu blisku vezu s, u osnovi političkim i pravnim svijetom Rima. „Civilizacija“ je izvedena iz *civis*, a u tome i iza toga stoji romanizam. Sve ovo razmetanje civilizacijom koje danas često čujemo nije ništa drugo nego neshvaćeni romanizam koji se često osjeća. Često se događa da čovjek može koristiti riječ da izrazi nešto uzvišeno i veliko bez da ima pojma kako se, koristeći riječ, povezuje s velikim silama u povijesti. Kada netko može percipirati cijelu političku i pravnu pozadinu riječi civilizacija, tada kada je čuje izgovorenu, često je to dovoljno da se naježi.

Ove stvari treba se reći pošto znanost duha nije za jaslice kako izgleda da neki ljudi misle, već za otkrivanje ozbiljnih znanja o svijetu. U prisutnosti ovog znanja mnoge ideje koje je čovjek uzeo za svoje ideale i kojima se moli padaju s njihovih oltara. Nije namjera znanosti duha samo bića duhovnog svijeta približiti čovjeku tako da može osjetiti neku vrstu intimnog odnosa s njima kao što može s pjesnicima, na primjer. Ne, znanost duha je ovdje za samog čovjeka da se približi duhovnom svijetu i njegovim snagama u svoj ozbiljnosti.

II

Utjecaj luciferskih i ahrimanskih bića na povijesni razvoj. Jasna percepcija osjetilnog svijeta i slobodne imaginacije kao zadatak našeg vremena. Ćingis Kan i otkriće Amerike

Dornach, 17 rujna 1916

Jučer, pokušali smo okarakterizirati snage koje su prožimale Grčku i Rim da bi dobili ideju o utjecajima koji su iz četvrtog preneseni u peto post-atlantsko doba, i dali smo neke naznake o tome gdje danas trebamo potražiti znakove kontinuirane aktivnosti snaga četvrtog post-atlantskog doba. Sada bih tražio da opet usmjerite pažnju na naš opis civilizacija Grčke i Rima.

Na način na koji se razvila, civilizacija Grčke bila je izvor velikog razočarenja za luciferske snage. Ove stvari se, naravno, mogu kazati samo iz imaginativne spoznaje, a to također vrijedi i za ono što će vam biti predstavljeno danas. Razvoj grčke civilizacije bio je veliko razočarenje za luciferske snage jer su iz toga očekivale nešto sasvim drugo. Promislite što to znači. Očekivale su da civilizacija Grčke, četvrta epoha post-atlantskih vremena, za njih stvori sve čemu su težile tijekom atlantskih vremena. Na Atlantidi su razvile određene aktivnosti, određene utjecaje i snage i očekivali su da će plodove njihova rada vidjeti u četvrtoj post-atlantskoj epohi. Što je bilo to što su zaista tražile?

Da bi govorili o ovim stvarima pogledajmo ravno u luciferičku dušu. Upoznajemo taj luciferički život koji stalno nastoji, nadajući se da će doći do određenih rezultata, ali stalno se susreće s novim razočarenjem. Logičar bi naravno pitao: „Zašto te luciferske snage ne prestanu pokušavati? Zašto ne vide da moraju biti vječno i uvijek iznova razočarane“? Takav zaključak bio bi ljudska, a ne luciferička, mudrost. U svakom slučaju, tek moraju doći do takvog zaključka. Upravo suprotno, njihova je praksa da udvostruče napore kada god dožive razočarenje.

Što je to bilo, dakle, što su luciferske snage očekivale od tog četvrtog post-atlantskog doba? Željele su ovladati svim duševnim snagama grčkog naroda, onim duševnim snagama koje su, kao što smo vidjeli, usmjerene da prenesu drevne imaginacije iz kaldejsko-egipatskog perioda, i da ih pripoje u kreacije njihove vlastite fantazije. Luciferske snage su nastojale da tako snažno utječu na ljudska bića grčke civilizacije da bi njihove imaginacije, rafinirane i destilirane u fantaziju, trebale ispuniti cijelo njihovo biće. Grci bi se tada izgubili u duševnom svijetu, u svakodnevnom mišljenju, osjećanju i volji, da bi se u potpunosti sastojale od onih suptilnih imaginacija koje su postale potpuna fantazija.

Da Grci u njihovim dušama nisu razvili ništa osim ovih imaginacija rafiniranih u fantaziju, da su ove izmamljene imaginacije ispunile njihove duše potpuno, luciferske snage bi bile u stanju da podignu Grke i veliki dio čovječanstva da bi ih smjestili u njihov vlastiti luciferski svijet. To je bila namjera luciferskih snaga. Od atlantske epohe nadalje, njihova nada je bila da u četvrtom post-atlantskom dobu postignu ono što su propustili napraviti na Atlantidi. Čovječanstvo bi, na stupnju kojeg je bilo doseglo, bilo pripojeno u kozmos. Nisu željele ništa manje nego za sebe stvoriti odvojeni svijet gdje zemaljska gravitacija nije postojala, ali gdje bi ljudska bića živjela s apsolutnom nad-osjetilnom lakoćom, potpuno predana životu fantazije. To je bila nada luciferskih bića da kreiraju planetarno tijelo, koje bi sadržavalo one članove čovječanstva koji su dosegli najviši razvoj života fantazije. Ulagale su sve napore da duše Grka odvedu daleko od Zemlje. Da su uspjele, te duše bi postupno napustile Zemlju. Tijela koja bi se još rađala bila bi degenerirana. Bila bi rođena bića bez ega, Zemlja bi pala u dekadenciju i posebno lucifersko carstvo bi započelo. To se nije dogodilo. Zašto?

Do tog stanja nije došlo jer je, izmiješan s „ludilom samo-obožavanja“ grčke poezije, da citiram Platona, bio genij i veličina grčke filozofije i mudrosti. Grčki filozofi — Heraklit, Tales, Anaksimenes, Anaksimandar, Parmenid, Sokrat, Platon i Aristotel — spasili su grčku civilizaciju od toga da potpuno bude produhovljena u životu fantazije. Oni su Grke držali na Zemlji, dajući najjače snage koje su Grke držale unutar zemaljske evolucije. Pri razmatranju tijeka povijesti, uvijek moramo uzeti u obzir snage koje leže iza fizičke stvarnosti i pravi su uzroci svega što se događa. Dakle, na ovaj je način Grčka sačuvana za zemaljsku evoluciju.

Sada, luciferska bića ne bi mogla ostvariti uopće bilo što bez pomoći ahrimanskih bića. U svim njihovim namjerama i nadama računali su s njihovom potporom. Zaista, mora uvijek biti to da dvije sile streme zajedno u ovoj vrsti djelovanja. Baš kao što su luciferska bića bila razočarana u Grčkoj, tako su i ahrimanska bića bila razočarana u Rim i način na koji se razvio. Luciferska bića su ljudske duše željela voditi daleko od planete Zemlje a ahrimanska bića su željela doprinijeti njihovim naporima s ciljem da rimska civilizacija poprimi određeni oblik. Ahrimanska bića su njihove najveće napore izvršila u Rimu, baš kao što su luciferska bića u Grčkoj. Ona su računala da će se na Zemlji javiti izvjesno otvrdnjavanje dovedeno potpuno slijepom pokornošću i podčinjenošću Rimu. Što su ahrimanske snage željele postići u Rimu? Željela su utemeljiti Rimsko carstvo koje bi se protezalo cijelim tada poznatim svijetom, obuhvaćajući unutar njega svaku ljudsku aktivnost. Bila bi upravljana izravno iz Rima s najstrožom centralizacijom i krajnjim razvojem vladavine moći. Nastojali su uspostaviti široko rasprostranjeni državni stroj koji bi uključivao i podčinio sav religijski i artistski život. Njihov cilj bi bio uništiti svu individualnost. Svaki narod i ljudsko biće bi činilo samo mali dio moćnog državnog stroja.

Zahvaljujući jasnoći njenih filozofa, međutim, Grčka nije bila uljuljana u luciferski san, niti je Rim mogao biti otvrdnut kako su te ahrimanske snage željele, jer je u Rimu, također, nešto djelovalo protiv njih. To je na zadnjem predavanju opisano kao rimski ideali, ali pravni, politički i vojni ideali koji su se tada razvijali nisu mogli izdržati jedino Ahrimana. Unutar rimske civilizacije ahrimanske snage okupile su se za nevjerovatan juriš. Taj pokušaj je bio kao ponavljanje njihova pokušaja u atlantska vremena, i on je razvio beskonačno velike snage i sile. Namjera Ahrimana spriječena

je tek s druge strane. Bila je, na početku, spriječena od nečeg na što bi se, na prvi pogled, moglo gledati kao na nižu crtu rimskog karaktera, ali to nije bio slučaj. U stvari, Rimljani su imali potrebu za nečim, za što je izgledalo kao da sam na zadnjem predavanju opisao s antipatijom. Trebali su njihovu nemilosrdnost, zadržati egoizam, koji neprestano uzburkava emocije, da bi mogli prijeći preko ahrimanskih snaga. Rimska povijest — molim vas da ovo izričito zabilježite — nije *otkrivenje* ahrimanskih snaga. Premda one stoje u pozadini, to je *borba* protiv njih. Ako je sve zbrkano i koristoljubivo, izgledajući da sve više teži prema politizaciji cijelog svijeta, to je zato jer se samo na taj način moglo oduprijeti mehaniziranju Ahrimana.

Sve to, međutim, nije bilo od velike pomoći. Rim je također primio kršćanstvo, koje je u Rimu poprimilo oblik koji bi Ahrimanu dao sjajnu mogućnost da ostvari svoj cilj pošto bi, kroz duhovno propadanje rimske vladavine koja je transformirana u papinstvo, bila ostvarena mehanizacija kulture. Tako je vanjska snaga trebala biti uvedena protiv Ahrimana, koji radi mnogo više vanjskim sredstvima nego Lucifer. Ahriman je, kao što smo vidjeli, snage kršćanstva preusmjerio u vlastitu službu. Protiv njega trebalo je uvesti novu snagu. To je bio juriš germanskih plemena uzrokovan migracijom naroda u Europi. Preko tog juriša na Rim, mehaniziranje svijeta pod jednim, sveobuhvatnim rimskim carstvom bilo je ometeno. Ako ćete proučavati sve što se dogodilo kod migracije tih naroda, vidjeti ćete da pravi uvid u to dobijete kada pogledate s ovog gledišta. Kadgod je u rimskom svijetu došlo do migracije naroda, rimska povijest nije time dovedena do kraja, već su ahrimanske snage, suzbijane kroz povijest od Rimljana, odbijene.

Tako se Ahriman susreo sa svojim razočaranjem, kao što se Lucifer susreo sa svojim. Ali oni će svoje zadatke opet uzeti u petom post-atlantskom dobu sa sve većom odlučnošću. Ovdje je točka u kojoj moramo doći do shvaćanja snaga koje su operativne u našem dobu, u mjeri u kojoj je to shvaćanje danas moguće.

Četvrto post-atlantsko doba proteže se prema natrag i prema naprijed od svoje središnje točke u godini 333. Završilo je oko 1413 godine a započelo oko 747 pr.n.e. To su naravno, približni datumi. Upravo sam vam rekao da je razočaranje Lucifera i Ahrimana u oblike kakve su poprimile grčka i rimska civilizacija, njih vodilo da naprave još veće napore u našem petom post-atlantskom dobu. Njihovi napori su već na djelu u ljudskim snagama koje su aktivne od petnaestog stoljeća. Nije važno da li je nešto došlo par desetljeća ranije ili kasnije. U našoj fizičkoj stvarnosti, koja uzima oblik „velike iluzije“, stvari su ponekad krivo smještene.

Činjenica da je rimska civilizacija mogla biti zadržana u evoluciji čovječanstva, to je zbog događaja do kojih je došlo zbog migracije naroda. Da se Rim razvio na takav način da se pojavilo veliko sveobuhvatno mehanizirano carstvo, bilo bi nastanjivo za ljudska bića bez ega koja bi preostala na Zemlji nakon što bi Lucifer izvukao njihove duše na put grčke kulture i umjetnosti. Vidite kako Lucifer i Ahriman rade zajedno. Lucifer želi da ljudske duše odvede daleko i s njima osnuje vlastiti planet. Ahriman mu mora pomoći. Dok Lucifer siše sok iz limuna, takoreći, Ahriman ga gnječi, time otvrđuje ono što ostaje. To je ono što je pokušao napraviti civilizaciji Rima. Ovdje imamo važan kozmički proces koji teče — sve to zbog namjere i riješenosti luciferskih i ahrimanskih snaga. Kao što sam rekao, bili su razočarani. Međutim, nastavili su svoje napore, i naše peto post-atlantsko doba još mora naučiti koliko su ti napadi

snažni. Sada oni tek počinju ali postati će sve jači i jači. Ovo doba mora naučiti, također, da će nužnost da se shvate ovi napadi postajati sve veća. Na početku doba nazadna bića ne mogu raditi snažno. Za sada, samo smo na početku, i čak iako to postaje manifestirano tek kasnije, luciferske i ahrimanske snage počele su raditi prije isteka četvrtog post-atlantskog doba.

Da bi razumjeli kako ove snage rade u petom post-atlantskom dobu, našu pažnju moramo na trenutak usmjeriti na ono što je čovjeku namijenjeno u ispravnom i normalnom tijeku njegove evolucije. Pravedno je namijenjeno to da bi on trebao napraviti korak naprijed. Korak napravljen od čovječanstva u četvrtom post-atlantskom dobu otkriven je u kulturi Grka i u političkom razvoju Rimljana, i zapravo je došlo do onoga što je namijenjeno kroz borbu s Luciferom i Ahrimanom. Te suprotstavljene snage su uvijek takve da se uklapaju u progresivni plan svijeta. One mu pripadaju i tamo su potrebne kao suprotstavljene snage. Ali kakve će posebne osobine ljudi petog post-atlantskog doba, našeg doba, razviti?

Znamo da je ovo doba razvoja duše svijesti i, da bi se to ostvarilo, brojne sile — duševne i tjelesne sile — moraju biti aktivne. Najprije, nužna je jasna percepcija osjetilnog svijeta. To u ranija vremena nije postojalo jer, kao što znate, vizionarski, imaginativni element stalno je djelovao u ljudskoj duši. Grci su još posjedovali fantaziju ali, kao što smo vidjeli, nakon što je fantazija i imaginacija zaposjela čovječanstvo, kao što jest Grke, onda je postalo za ljude neophodno da razviju sposobnost da svijet vanjske prirode vide bez iluminacije vizije koja stoji iza njega. Ne bi trebali umišljati da takva vizija mora biti materijalistička. Takvo gledište je i samo ahrimanski izopačena percepcija osjetilne stvarnosti. Kao što je ukazano ranije, promatranje osjetilne stvarnosti je jedan zadatak koji je na snazi u ljudskoj duši u našem petom post-atlantskom dobu.

Drugi zadatak je razviti slobodne imaginacije ruku pod ruku s jasnim pogledom na stvarnost — na neki način, vrsta ponavljanja egipatsko-kaldejskog doba. Do danas, čovječanstvo nije daleko napredovalo po pitanju tog zadatka. Slobodne imaginacije kakve su tražene kroz znanost duha ne znači imaginacije kakve su bile u trećem post-atlantskom dobu, već nesputane i nepročišćene u fantaziju. To znači imaginacije u kojima se čovjek kreće slobodno kao što to radi jedino u svom intelektu. To je, dakle, drugi zadatak petog post-atlantskog doba. Otvaranje ove dvije sposobnosti voditi će do ispravnog razvoja duše svijesti u našoj sadašnjoj epohi.

Goethe je imao divno shvaćanje ove jasne percepcije, koju je, nasuprot materijalističkom gledištu, opisao kao „prvobitnu pojavu“ (Urphänomen). Naći ćete da se time nadugo bavilo u Goetheovim spisima. I govorio sam o tome u mojem objašnjenju prvobitne pojave. Njegova je jasna, čista percepcija stvarnosti i njegove prvobitne pojave. Goethe ne samo da je dao prvi impuls za percepcije oslobođene bilo kakvih vizija već također i za slobodne imaginacije (*ove stvari kao što je objektivna imaginacija koja počinje mišljenjem oslobođenim od mozga, obrađene su u „Granicama prirodne znanosti“, nap.*). Ono što nam je dao u Faustu, premda to nije otišlo daleko u smjeru znanosti duha, a u usporedbi sa znanošću duha, više je ili manje instinktivno, a ipak je prvi impuls prema slobodnom imaginativnom životu. To nije puki svijet fantazije, ipak smo vidjeli koliko je taj svijet fantazije zaista dubok u tome što se razvija u slobodne imaginacije u predivnoj drami, *Faustu*.

Dakle, nasuprot ove prvobitne pojave, imamo ono što Goethe naziva tipična intelektualna percepcija. Naći ćete je detaljno opisanu u mojoj knjizi, *Zagonetka čovjeka*. Ovaj način mišljenja mora se nastaviti razvijati. Ljudi pete post-atlantske epohe, međutim, ne smiju samo promatrati stvarnost. Moraju moći živjeti sa stvarnošću. Moraju se uhvatiti posla, kao Goethe, i, radeći na sasvim drugačiji način od materijalističkih fizičara, zaista iskoristiti njihov laboratorijski *aparatus* da za njih proizvede prvobitnu pojavu. Zatim će morati smisliti neki način da prvobitnu pojavu uvedu u praktičan život. Kao što znate, ona je kod kuće i zahvaća čitavu prirodu. Namjere čovječanstva koje dolaze iz slobodnih imaginacija morati će biti uključene u ovu prvobitnu pojavu prirode. U jednu ruku, ljudi će njihov pogled sasvim nesebično morati usmjeriti na vanjski svijet i o njemu steći znanje. U drugu, snažnom primjenom njihovih osobnosti, sve će to morati dovesti u unutarnje kretanje da bi našli imaginacije za vanjsku aktivnost i vanjsko znanje. Postupno, duša svijesti i njena kultura ostvariti će tu transformaciju.

Zasigurno će postojati jednostranost u ovoj kulturalnoj epohi. To se podrazumijeva. Naša spoznaja će napore usmjeriti samo prema vani, kao kod Bacona, ili samo prema unutra, kao kod Berkeley-a. Već smo o tome govorili. Imaginativni život koji izvire od iznutra neće se razviti bez svakakvih uznemirujućih utjecaja. Ali čak i sada možemo pokazati na trenutke u tom razvoju kada netko osjeća kako ovaj slobodan imaginativni život izvire u njegovoj duši. U ovim počecima, još je u velikoj mjeri neslobodan, ali možemo vidjeti kako je toliko značajan čovjek kao što je Jacob Boehme, odmah nakon što je počelo peto post-atlantsko doba, osjećao kako se to pokušava razviti u njegovoj duši. To je izrazio u njegovoj *Aurori*, i dok čitamo možemo osjetiti kako unutar njega radi taj imaginativni život. Mora postati slobodan; Boehme još osjeća da je pomalo neslobodan. Ipak, on je znao da je ono što radi u njemu božanska stvaralačka stvar. Tako je Boehme bio, na neki način, suprotni pol Baconu, čija stremljenja su njegovu pažnju uvijek usmjeravala na vanjski svijet. Jacob Boehme, međutim, bio je potpuno udubljen u unutarnji svijet, i taj je svijet divno opisao u *Aurori*:

„Objavljujem pred Bogom“, kaže on jer govori o svom unutarnjoj duši, „da ne znam kako se to u meni dogodilo“. Time misli na to kako su se u njemu pojavile imaginacije. „Ne osjećajući impulse volje, također ne znam što moram napisati“.

Ovako Boehme govori o podizanju imaginacija u sebi. On otkriva početak snaga koje moraju stalno jačati u ljudima petog post-atlantskog doba.

„Objavljujem pred Bogom da ne znam kako se to u meni dogodilo. Ne osjećajući impulse volje, također ne znam što moram napisati. Duh mi u velikoj i čudesnoj spoznaji diktira ono što pišem, tako da često ne znam da li sam s mojim duhom u ovom svijetu, i iznimno se radujem da mi je ovo sigurno i trajno znanje odobreno“.

Boehme opisuje utjecanje imaginativnog svijeta. Možemo vidjeti da osjeća sklad i oslonac u njegovoj duši, i opisuje kako će duše ljudi, u normalnom i ispravnom napredovanju njihove evolucije, dopustiti da budu zahvaćene od tih unutarnjih snaga, koje će u njima ojačati u petom post-atlantskom dobu.

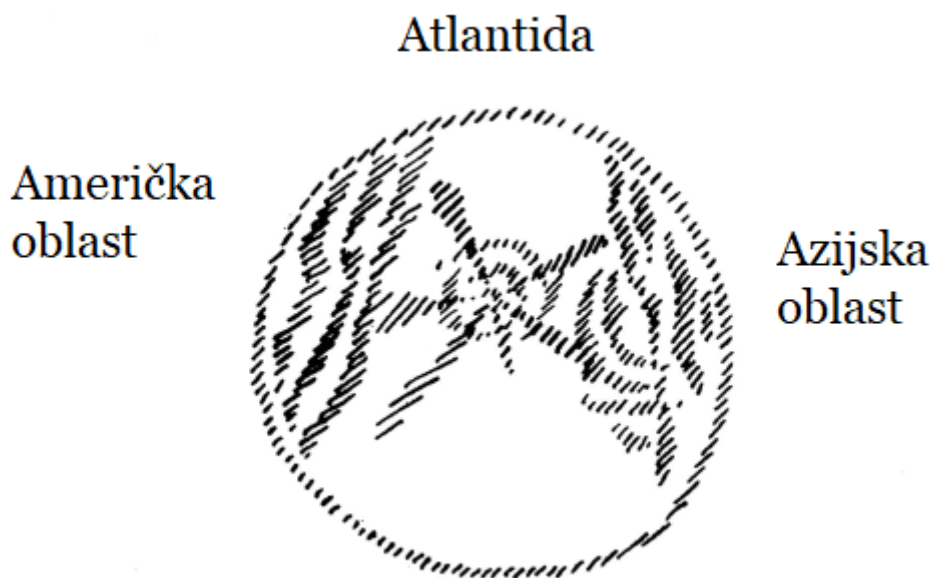
Ali treba ih uzeti u čistom unutarnjem biću duha i time izbjeći neiskrene puteve. U sedamnaestom stoljeću trebalo je o tim snagama govoriti na način na koji je to

Boehme napravio, koji je u potpunosti govorio kao čovjek krajnje posvećen božanskoj pravednosti.

Cjelokupni cilj u radu luciferskih i ahrimanskih snaga u petom post-atlantskom dobu, što se tiče percepcije prvobitne pojave i što se tiče razvoja slobodnih imaginacija, je spriječiti te snage da se podignu u čovjeku. Luciferske i ahrimanske snage rade u ovom petom post-atlantskom dobu da ometaju te snage u ljudskoj duši, da ih uporabe za pogrešan cilj, tako noseći duše ljudi iz sfere Zemlje da bi utemeljile novu vlastitu sferu. Mnoge stvari moraju zajedno raditi da ometu ispravno, tiho i polagano razvijanje tih snaga. Primijetite da tih i polagan razvoj jer cijeli period od 2160 godina, počevši od 1413, treba biti iskorišten za postupno razvijanje tih snaga koje sam imenovao, odnosno, slobodnih imaginacija i postupni razvoj rada s prvobitnom pojavom.

U intervalima — s vremena na vrijeme, takoreći — luciferske i ahrimanske snage bacaju cijeli teret njihove opozicije protiv ove ispravne evolucije. Kada imamo na umu da je sve pripremljeno od svijeta izvan Zemlje prije nego se dogodi, tada ne bi trebali biti iznenađeni da nađemo da su napravljene pripreme da se uvedu najsnažnije moguće snage opozicije nasuprot normalne evolucije čovječanstva.

Već smo vidjeli kako su luciferske i ahrimanske snage, ono što su razvile u atlantska vremena, ulile u Grčku i Rim. Sada, u izmijenjenom obliku, pokušale su ponoviti te napore prije dolaska petog post-atlantskog doba. Nećete biti iznenađeni kada kažem da i za ovo peto post-atlantsko doba, također, mora biti prisutan snažan poticaj skupa s naknadnim djelovanjem, u luciferskom i ahrimanskom smislu, od Atlantide. Znamo da se atlantski utjecaji šire iz oblasti koja je nazvana Atlantida čak i od Platona. Napravimo dijagram i Atlantidu zamislimo ovdje, zatim ovamo na desno bila bi Europa i Azija, a ovdje na lijevo bila bi Amerika. Stare atlantske snage, uključujući stare luciferske i ahrimanske snage, šire se od Atlantide. Međutim, neki dio tih atlantskih snaga je zadržan i dolazi raditi u našem petom post-atlantskom dobu kao luciferske i

ahrimanske snage. Odnosno, neki dio dobrih snaga, koje su bile dobre i ispravne u atlantska vremena, prenijet je u naše vrijeme da postanu luciferske i ahrimaske snage. Samo što je središte preneseno u drugu oblast.

Atlantida je, kao što znamo, otišla i središte je premješteno u Aziju. Morate ga zamisliti na obrnutoj strani mog crteža i kako se učinci stare atlantske kulture od njega šire kao priprema za peto post-atlantsko doba.

Namjera je bila da ga se luciferizira i ahrimanizira. Potomci starih atlantskih učitelja zapravo su bili oni koji su sada radili iz mjesta u Aziji. Svećenik je ondje bio podučavan da promatra — da ima zakašnjelu viziju, takoreći, onog što su Atlantidani nazivali „Veliki duh“, i da primi njegove zapovijedi. Njih su svećenici prenijeli mladom čovjeku izvanredne energije i snage koji je, na temelju svog autoriteta, od svoje zajednice primio ime „Veliki vladar Zemlje“. To je bio Đingis Kan. Veliki je duh, preko svog sljedbenika i preko tog svećenika, Đingis Kanu dao zapovijed da sazove sve snage Azije da bi proširio utjecaj koji bi peto post-atlantsko doba vodio natrag u luciferički oblik. Te su snage — a bile su daleko moćnije nego snage utemeljene u grčkoj kulturi — sve bile uposlene u tu svrhu. Slobodne imaginacije trebalo je promijeniti u stare, vizionarske imaginacije. Trebalo je uložiti sve napore da se uspava duša čovjeka u san u prigušeni i sanjarski doživljaj imaginacija umjesto slobodnog doživljaja potpuno ispunjenog jasnim razumijevanjem.

Uz pomoć posebnih snaga koje su bile sačuvane od Atlantide, namjera je bila da se na Zapad prenese utjecaj koji bi njegovu kulturu učinio vizionarskom. Tada bi postalo moguće duše ljudi odvojiti od Zemlje i s njima formirati novi kontinent, novo planetarno tijelo. Sav taj nemir i poremećaji koji su u evoluciju modernog čovjeka došli preko mongolske invazije, sve povezano s njom što je počelo raditi u petoj post-atlantskoj epohi — sav taj nemir, koji je pripremljen davno ranije, nije ništa drugo nego veliki pokušaj koji je napravljen iz Azije da dovede do vizionarske europske kulture. To bi je odsjeklo od uvjeta daljnjeg razvoja i potpuno odvelo od Zemlje, baš kao što je Istok stalno iznova doživljavao osjećaj da je ispunjen vizijom i željom da bude odvojen od Zemlje.

Bilo je potrebno nešto kao protuteža toj tendenciji. Morao je biti stvoren suprotni trend kao protusila koja se kreće u smjeru normalne evolucije čovječanstva. Utjecaj svećenika Đingis Kana imao je namjenu da dovede do neke vrste uzgona i lakoće u ljudsku rasu koja bi čovjeka odvušla daleko od Zemlje. Preko toga, određena težina je trebala doći čovjeku od težine Zemlje; to je dobiveno otkrićem zapadnog svijeta. Amerika, sa svime što nosi, otkrivena je i time je zemaljska težina, želja da ostane na Zemlji, dana čovjeku. Otkriće Amerike i sve povezano s time, i način na koji je čovjek unosio svoj život u mnoga nova mjesta na Zemlji, sve to, viđeno u širim poveznicama, pokazuje se kao sila protuteže za aktivnost Đingis Kana. Amerika je morala biti otkrivena tako da bi čovjek mogao biti doveden da postaje bliži Zemlji, da sve više postaje materijalista. Čovjek je trebao težinu i tromost kao protutežu produhovljenju koje je bilo cilj potomaka „Velikog duha“.

Usporedo s ovim normalnim procesom čime je scena djelovanja čovjekova života proširena na Ameriku, nalazimo druge snage, ahrimanske snage „Velikog duha“, kako opet interveniraju. Utjecaj je došao od Amerike u Europu, a drugi je došao da prožme Ameriku iz Azije. Dakle, preko otkrića Amerike razvile su se normalne snage ali također i snažan ahrimanski juriš. Na početku su radili manje snažno, ali će nastaviti raditi u naše vrijeme i dalje u budućnosti. Moramo naučiti prepoznati ove ahrimanske snage.

Ono što je Rim postigao u crkvi i crkvenoj državi bilo je ščepano od ahrimanskog utjecaja. Dok je relativno jednostavno vidjeti kako je luciferski utjecaj radio na Đingis Kanu — imamo egzaktno znanje o činjenici da je svećenik bio iniciran kao sljedbenik „Velikog duha“ — mnogo je teže reći kako su radile ahrimanske snage. To je zato jer je ahrimanski utjecaj raspršen i razbacan. Ali trebate samo proučiti kako je Španjolska, striktno rimsko katolička kakva je bila, bila fascinirana zlatnim blagom koje je bilo otkriveno u Americi. Kako je samo bila zahvaćena! Možete primijetiti koliko je poput utvare snažno djelovanje starog romanizma još bilo kod vladara kao što je Ferdinand od Castille ili Karla V, vladara carstva u kojem „Sunce nikada ne zalazi“. Proučite reakciju Europe na otkrivanje i postupno otvaranje Amerike i vidjeti ćete kakva iskušenja dolaze iz tog smjera. Sveukupno, to je povijest iskušenja utkana s poviješću koja ide svojim normalnim tijekom.

Molim da ne idete naokolo govoreći da sam otkriće Amerike predstavio kao ahrimaničko djelo. U stvarnosti, rekao sam upravo suprotno. Rekao sam da je Amerika morala biti otkrivena i da je cijeli taj događaj bio nužan za napredak svijeta. Međutim, ahrimanske snage su ušle, i postavile se u nasilnu opoziciju prema onom što se sasvim ispravno događalo u normalnom tijelu napretka. Stvari nisu toliko jednostavne da možemo reći: „Tamo je Lucifer, a tamo je Ahriman; oni djeluju i ponašaju se na takav i takav način, i između njih dijele svijet“. Stvari nikako nisu tako jednostavne.

Nalazimo, dakle, mnoge sile koje rade zajedno kada ih krenemo slušati na njihovom polju djelovanja iza fizičkog plana. Te sile preuzimaju druge sile. Pokušavaju zgrabiti snage u čovjeku koje nastavljaju od četvrte post-atlantske epohe da bi ih izobličili i učinili da služe njihovim ciljevima. Pogledajte čovjeka kao što je Machiavelli. U njemu ćete naći simbol za politizaciju misli koja počinje u renesansi. On je pravo otkriće cijelog procesa. Bio je veliki i snažan duh koji je, pod jurišom

snaga o kojem sam vam rekao, ponovno dao novi život stavu misli i uma koji ima svoj izvor u poganskom Rimu drevnih vremena. Imate pravu sliku Machiavellia kada proučavate povijest njegova vremena i vidite ga, ne kao jednu osobnost, već kao izvanredan izraz mnogih koji misle na isti način. U njemu možete vidjeti kako te snage pokušavaju juriti naprijed svom brzinom, uvodeći kao pomoć atavističke — i stoga luciferičke — snage koje su ostavljene iza. Da su stvari išle kako je Machiavelli namjeravao, cijela Europa bi postala ništa osim političkog stroja. Suprotstavljajući se nasilnom jurišu ovakvih snaga, snage su koje rade u normalnom smjeru. Protiv lika Machiavellia, koji je bio čisto politički i sve čovjekove misli okrenuo u političko mišljenje, možemo postaviti drugu veliku figuru, Thomas à Kempis, koji je također bio i suvremenik Machiavellia. On u potpunosti stoji unutar spore i postupne evolucije, radeći sporo i postupno. Bio je sve osim čovjek politike.

Dakle možemo slijediti nekoliko struja u povijesti. Naći ćemo normalne struje, i također ćemo naći struje koje teku iz ranijih vremena i koriste ih snage o kojima sam govorio. U povijesti mnoge snage rade zajedno i važno je vidjeti i proučiti njihove veze. Čovjek kao što je Jacob Boehme osjećao je kako se slobodne imaginacije podižu unutar njega. Iz cjelokupnog karaktera njegova života i duše o takvom čovjeku možemo reći da se utvrdio protiv napada Lucifera i Ahrimana i uspio neometano ići pravim putem evolucije.

Istok Europe, međutim, u cjelokupnoj kulturi Istoka, nalazimo neizreciv broj ljudi koji uvelike pate pod uznemirujućim utjecajem Lucifera. Njegov utjecaj je, kao što znamo, da stalno odvlači čovjeka od Zemlje, da ga odvuče iz njegovog fizičkog tijela tako da stalno pada u stanje gdje postaje ne više od vizije samog sebe i potpuno je duša. To je tendencija koja je nakalemljena na Istočnu Europu.

Osjećaj povlačenja u drugom smjeru dan je Zapadu. Svijet imaginacije je srušen dolje u teško fizičko tijelo tako da ono što bi ispravno trebalo biti slobodna imaginacija radeći samo u duši postaje umjesto toga nešto što nabija dušu dolje u organizam, time uzrokujući da i organizam također živi na imaginacijama. Teško ćete naći opis koji govori više o onom što mislim nego u riječima Alfreda de Musset kojima nam pokušava dati sliku stanja njegove duše. De Musset je onaj koji osjeća prisutnost imaginativnog života u sebi, ali također osjeća juriš na njegov život imaginacije koji ga teži potisnuti dolje pravo u tjelesnu prirodu. Život imaginacije, koji ne pripada tjelesnoj prirodi već bi se trebao razviti slobodno, lebdeći i postojeći čisto kao stvar duše, zahvaćen je od zemaljske gravitacije i onim što pripada tijelu. U njegovoj knjizi, *Elle et Lui*, čije je pisanje potaknuo njegov odnos s Georges Sand-om, naći ćete fini opis njegovog duševnog života. Ovdje bih želio citirati pasus koji će poslužiti da vam pokaže kako se osjeća kao smješten unutar imaginativnog života koji je scena konflikta i svađe. On kaže:

Kreacija me uznemiruje i zbunjuje; čini da drhtim. Izvršenje, uvijek presporo za moju želju, čini da moje srce tuče mahnito. Plačući, i s teškoćom se suzdržavajući od urlika, rađam ideju. U trenutku rođenja zanosim se, ali sljedećeg jutra ispunjava me ogorčenje. Ako je pokušam preinačiti i promijeniti, samo postaje gore i potpuno mi bježi. Za mene bi bilo bolje da je zaboravim i čekam drugu. Ali sada mi ta druga dolazi s takvom zbunjenošću i u tako beskrajnim dimenzijama da je moje jadno biće ne može dohvatiti.

Tlači me, muči, sve dok ne može biti ostvarena. Zatim dolaze druge patnje, porođajne muke, zaista fizička bol koju nisam u stanju definirati. Takav je moj život kada dopustim da mnome vlada ovaj divovski umjetnik koji je u meni.

Zapazite kontrast s Boehme, koji osjeća *Boga* u sebi. Kod Musseta to je *divovski umjetnik*.

Bilo bi bolje da živim kao što sam odlučio, radeći svakakve ekscese da ubijem ovog bolnog crva, kojeg drugi skromno nazivaju inspiracija a ja sasvim često otvoreno nazivam bolešću.

Gotovo svaka pojedina rečenica ovog citata može se podudarati s rečenicom našeg citiranja Boehme-a. Kako tipično! Sjetite se što sam upravo rekao, da normalna evolucija teži napredovati *polagano*. Sutra ćemo imati više za reći o tome. Ovdje, kako je opisao Musset, to je divlji naboj; ne može biti dovoljno brz. Slika koju nam daje dok preispituje sebe veličanstvena je. „Kreacija me uznemiruje i zbunjuje; čini da drhtim“, kaže on, jer će i to također ići sve brže i brže i juriša na njega s ahrimanske strane, ometajući ono što još pokušava napredovati polako.

„Izvršenje, uvijek presporo za moju želju, čini da moje srce tuče mahnito“. Ovdje imate cijelu psihologiju čovjeka koji želi živjeti u slobodnim imaginacijama i zabrinut je i uznemiren jurišem ahrimanskih snaga.

„Plaćući, i s teškoćom se suzdržavajući od urlika...“. Promislite o ovome! Imaginacije u njemu rade toliko fizički da se osjeća kao da urliče kada u njemu nađu izraz.

„Rađam ideju. U trenutku rođenja zanosim se, ali sljedećeg jutra ispunjava me ogorčenje“. To je zato jer dolazi od organizma a ne od njegove duše!

„Ako je pokušam preinačiti i promijeniti, samo postaje gore i potpuno mi bježi. Za mene bi bilo bolje da je zaboravim i čekam drugu“. Ovdje stalno želi ići brže, brže nego normalna evolucija može ići.

„Ali sada mi ta druga dolazi s takvom zbunjenošću i u tako beskrajnim dimenzijama da je moje jadno biće ne može dohvatiti. Tlači me, muči, sve dok ne može biti ostvarena. Zatim dolaze druge patnje, porođajne muke, zaista fizička bol koju nisam u stanju definirati.“ Tada, kada promatra tog divovskog umjetnika koji radi u njemu, kaže da bi radije slijedio život koji je za sebe odredio; odnosno, da nema nikakve veze s cijelim tim imaginativnim svijetom, jer ga naziva bolešću.

Sada uzmite kao suprotnost, izjavu Jacoba Boehme-a, „Objavljujem pred Bogom, ja sam ne znam kako se to u meni dogodilo“. Ovdje imate izraz radosti i blaženstva. S druge strane, zbrka i zbunjenost, mogu se čuti u riječima de Musset-a, „Kreacija me uznemiruje i zbunjuje; čini da drhtim. Izvršenje, uvijek presporo za moju želju, čini da moje srce tuče mahnito“.

Kod Boehme-a sve je od duše, kada želi pisati, on ne osjeća kao da mu je divovski umjetnik, koji ga čini nesretnim, diktirao, već duh. On osjeća kao da je premješten u svijet gdje mu diktira duh. On je u tom svijetu i veoma je sretan što je tamo jer mu je dana kontinuirana struja znanja koja protječe sporo i mirno. Boehme je sklon primiti

tu sporu struju znanja. On ne misli da je prespora jer nije preplavljen brzom napadajućom snagom koju sam vam opisao. Naprotiv, od nje je zaštićen.

Da je vrijeme dopustilo, mogli smo predstaviti još mnogo slučajeva načina na koji su pojedina ljudska bića smještena u proces svijeta. Primjeri koje sam odabrao su od onih čija su imena sačuvana u povijesti, ali, na neki način, cijelo čovječanstvo je podložno ovim istim uvjetima na jedan ili drugi način. Ove konkretne primjere sam samo izabrao da bih izrazio ono što je stvarno rašireno, i uzimajući ove posebne slučajeve mogao sam vam ih opisati riječima. Ako ćete pokušati napraviti pregled onoga što smo govorili, onda ćete moći razumjeti mnogo od onoga do čega je došlo tijekom evolucije.

U vezi s ovim bilo bi sasvim moguće proučavati mnoge druge pojave u životu. Međutim, ako se danas ograničimo na duhovni život, štoviše na onu posebnu oblast duhovnog života koja obuhvaća znanje i spoznaju, trebali bi u njoj moći naći osobine koje su karakteristične za modernog čovjeka, čije prepoznavanje će mnoge stvari u životu učiniti shvatljivim. Pošto nije moguće mnogo toga kazati o današnjem vanjskom životu, dugujući to postojećim predrasudama i pošto su duše ljudi tako duboko vezane s uvjetima vremena u kojem žive, smjesta ćete razumjeti da o stvarima koje nose svoj utjecaj ravno u neposrednu sadašnjost mogu govoriti samo na ograničen način. Ne može biti drugačije, kao što sam često pojašnjavao. Želio bih, međutim, ukazati na određene pojave našeg vremena koje su manje sračunate da pobude strasti i emocije. Dopustite da opišem neke pojave koje ću izabrati iz života spoznaje i osjećaja. Mislim da ćete vidjeti da su u podlozi svega što sam govorio o snagama na djelu u ovoj petoj post-atlantskoj epohi. Ove pojave ćemo najprije razmotriti na čisto povijesni način da bi kasnije vidjeli njihovu vezu s tim snagama.

Prvo uzmimo pojavu za koju svi neminovno osjećamo najdublji interes. Vrsta razumijevanja koju ljudi imaju za prirodu i biće Krista od velikog je značaja, i tako ćemo izabrati primjere raznih vrsta o razumijevanju Njegove prirode i bića koji su nam pri ruci. Prije svega imamo moderan primjer *Život Isusa* od Ernesta Renan-a, koji se pojavio u devetnaestom stoljeću i hitro prošao kroz mnoga izdanja. Mislim da se dvadeseto pojavilo 1900 g. nakon njegove smrti. Zatim imamo *Život Isusa* koji uopće stvarno nije život Isusa, od Davida Friedrich Straussa. Zatim imamo — ne možemo reći, život Isusa, već dolazeći s istoka Europe to je pogled i koncept Krista koji je od dubokog značaja. To nije život Isusa već razumijevanje Krista koje kulminira u onome što je Solovjev napisao o Njemu i Njegovoj ulozi u evoluciji Zemlje. Kako su značajna ova tri izraza duhovnog života devetnaestog stoljeća: *Život Isusa* od Renana, *Život Isusa* od Straussa, koji uopće nije život Isusa a uskoro ćemo čuti zašto, i Solovjev koncept značenja Krist dogadaja u evoluciji Zemlje, jer točno je, u svakom slučaju, reći da cjelokupno njegovo djelo kulminira u Krist ideji.

Koja je temeljna pretpostavka Renan-ovog opisa života Isusa? Ako želite ispravno vrednovati Renan-ovu knjigu, razumjeti je kao dokument vremena, onda je morate usporediti s ranijim predstavljajima Isusova života. Ne trebate samo čitati književne izvještaje o Njegovom životu; možete također pogledati slike umjetnika. Naći ćete da predstavljanje Njegovog života uvijek ide istim putem. U ranim stoljećima rimskog kršćanstva, nije samo kršćanstvo preuzeto s Istoka već također i način na koji je Isus predstavljen. Grčka umjetnost slikovitog predstavljanja bila je tamo na Zapadu, kao

što znamo, ali sposobnost portretiranja Krista ostala je s Istokom. Lik Isusa koji je karakterističan za bizantsku umjetnost u više navrata je nađen na Zapadu sve dok se, u trinaestom stoljeću, nisi počeli javljati nacionalni impulsi i ideje — one nacionalne ideje i impulsi koji su se kasnije razradili na način na koji sam ukazao na ovim zadnjim predavanjima.

Zahvaljujući nacionalnom impulsu, došlo je do postupne promjene u tradicionalnom stereotipnom liku Isusa koji je toliko dugo bio portretiran. Svaka od više nacija prisvojila je Isusov oblik i predstavljala ga na vlastiti način, tako da moramo prepoznati mnoge različite impulse na djelu kod različitih predstavljanja. Proučite, na primjer, glavu Isusa kako je naslikana od Guida Reni, Murilla i Lebruna, i vidjeti ćete kako se upadljivo uvlači nacionalno gledište. Ovo su samo tri od primjera koji se mogu izabrati. U svakom pojedinom slučaju postoji snažna želja da se Isusa predstavi na nacionalni način. Ima se dojam da kod slika Guida Reni, u daleko većem stupnju nego je to slučaj s njegovim prethodnicima, možemo detektirati talijanski tip u liku Isusa; slično, kod predstavljanja Murilla španjolski; kod Lebruna francuski. Sva tri slikara isto tako pokazuju djelovanje crkvene tradicije; iza svake od njihovih slika stoji moć crkve.

Suprotno tome, toj dalekosežnoj moći crkve, koju prepoznajemo u radovima Murilla, Lebruna, i Reni-a, naći ćete otpor u radovima Rubensa, van Dycka, i Rembrandta — otpor i rad u slobodi iz njihove vlastite neokaljane čovječnosti. Razmatrajući umjetnost s obzirom na njeno predstavljanje lika Isusa, ovdje imate direktnu artistsku pobunu. Sada vidite da nema zastoja u ovom napredovanju u predstavljanju Isusa jer snage koje su aktivne u svijetu također rade i ravno u ovu domenu. Možemo vidjeti kako dah romanizma lebdi nad slikama nacionalno sklonih Lebruna, Murilla, i Reni-a, i kako kod Rubensa, van Dycka, i posebno Rembrandta, opozicija romanizmu dolazi do tako jasnog izražaja u njihovom slikanju lica, ne samo Isusa već također i drugih biblijskih likova. Tako vidimo kako sva duhovna aktivnost čovjeka postupno poprima oblik među raznim impulsima koji se osjećaju u ljudskoj evoluciji.

Slično, naći ćete da je u vremenima kada je slikarstvo i reprezentativna umjetnost napravila mjesta za *Riječ*, jer je od šesnaestog stoljeća Riječ imala jednako značenje u takvim stvarima kao što je slikovito predstavljanje imalo u ranija vremena, naći ćete da se lik Isusa, Krista, opet stalno mijenja. Nikada nije ustaljen i stalan već je uvijek shvaćen u skladu s time kako razne snage pritječu zajedno u pisce. Ovdje pred nama kao posljednji proizvod, recimo tako, imamo Isusa Renana, Isusa Straussa, koji nije Isus, i Krista Solovjeva. To su zadnji proizvodi a koliko su tek različiti.

Isus Renana je u potpunosti Isus koji, kao čovjek, živi u zemlji Palestini kao ljudski povijesni lik. Sama Palestina je predivno oslikana. Uz pomoć najboljeg od modernog učenja opisana je na takav način da se pred sobom ima cjelokupni palestinski krajolik sa svojim narodom. Lutajući naokolo tim realistički oslikanim krajolikom i među ljudima lik je Isusa. Napravljen je pokušaj da se taj lik Isusa objasni na osnovu krajolika i njegovih stanovnika; objasni kako raste i postaje čovjek, i objasni kako je moguće da se takav čovjek pojavi u tom kraju. Izvanredan karakter Renanova opisa otkriti će se tek pri usporedbi s ranijim izvještajima i predstavljanjima. Ona uzimaju unutarnji tijek događaja opisanih u evanđeljima i stavljaju ih u krajolik koji zapravo

nije nigdje posebno. Činjenice kako su opisane u evanđeljima jednostavno se uvijek iznova prenose a krajolik u kojem su se dogodile potpuno je zanemaren. To je prikazano na takav način da može biti bilo gdje.

Renan, međutim, kreće portretirati Svetu zemlju na realističan, detaljan način tako da Isus postaje pravi Palestinac u toj Svetoj zemlji. Krist Isus koji bi trebao pripadati cijelom čovječanstvu, postaje Isus koji živi i hoda u Palestini kao povijesni lik kojeg se treba razumjeti u odnosu na Palestinu od godine 1 do 33, odnosno, razumjeti iz običaja, gledanja, razmišljanja i krajolika zemlje – ispravan, realistički opis. Jednom je, Isus trebalo biti prikazan kao povijesna osoba i opisan kao bilo tko drugi u povijesti. Za Renana, bilo bi besmisleno prikazati apstraktnog Sokrata koji bi mogao živjeti bilo gdje, bilo kada, i jednako bi za njega bilo besmisleno prikazati apstraktnog Isusa koji bi mogao živjeti bilo gdje na Zemlji. U potpunom skladu sa znanošću devetnaestog stoljeća, kreće oslikati Isusa kao povijesnu ličnost koja živi od 1 do 33 godine, i učiniti ga potpuno shvatljivim iz uvjeta koji su u Palestini prevladavali u to vrijeme. Isus je živio od godine 1 do 33. Umro je 33 godine, baš kao što je bilo koji čovjek mogao umrijeti u ovoj ili onoj godini. Ako On nastavlja djelovati u svijetu, to je na isti način na koji bi bilo koja osoba mogla nastaviti djelovati. U potpunosti se uklopivši u moderno gledište, Isus je bio povijesna osoba koju je obilježila sredina u kojoj je živio. To je ono što nam Ernest Renan daje u njegovom *Životu Isusa*.

Sada se okrenimo *Životu Isusa* koji u stvari nije život Isusa, od Davida Friedrich Straussa. Rekao sam da to *nije* život Isusa. Strauss također radi kao visoko kulturan i učen čovjek. Kada on kreće nešto istražiti, on to radi s revnošću sličnoj onoj od Renana u njegovoj domeni. Strauss, međutim, ne obraća pažnju na povijesnog Isusa. On je, za njega, samo ličnost kojoj on pridodaje nešto sasvim drugo. Tako, Strauss istražuje sve što je rečeno o Isusu utoliko što je On bio Krist. Istražuje ono što je rečeno o Njegovom čudesnom dolasku u svijet, Njegovom divnom i čudesnom razvoju, Njegovom izražavanju velikih i posebnih učenja, i kako je prošao kroz patnju, smrt i uskrsnuće. To su izvještaji u evanđeljima koje Strauss izabire za istraživanje.

Naravno, Renan je, također, koristio evanđelja ali ih je ograničio na ono što je on, iz njegovog detaljnog i egzaktnog znanja o Palestini, mogao pojmiti o životu Isusa. Strauss za ovakav pristup uopće nema interesa. On kaže da evanđelja prenose ovo ili ono što se tiče Krista, koji je živio u Isusu. Onda kreće istražiti u kojoj je mjeri ono što je preneseno o Kristu također živjelo kao mit u drugim dijelovima svijeta, na primjer, kako će se priča ispričana o čudesnom rođenju i razvoja Isusa Krista naći u raznim drugim narodnim mitovima, kao što će se također naći Misterij na Golgoti, koji čas upućuje na jednog boga a zatim na drugog. Tako, Strauss u liku povijesnog Isusa vidi samo mogućnost za koncentriranje aktivnosti za formiranje mita u jednu osobnost. Isus ga uopće ne zanima. Jedina vrijednost koju On ima za Straussa je da su mitovi, koji su rašireni cijelim svijetom, koncentrirani u tom jednom čovjeku Isusu. Svi su na Njega obješeni, takoreći. Ti mitovi, međutim, svi izvire iz zajedničkog impulsa. Svi oni svjedoče moći formiranja mitova koja živi u čovječanstvu. Gdje nastaje ta moć formiranja mitova?

Kako to Strauss vidi, tijekom zemaljskog razvoja čovječanstva, od vremena prapočetaka Zemlje do njenog kraja, čovječanstvo ima i uvijek će imati u sebi višu snagu nego je to samo vanjska snaga koja se razvija na fizičkom planu. Snaga prolazi

ravno kroz čovječanstvo koja će se uvijek usmjeriti na izvan-zemaljsko; to izvan-zemaljsko nalazi izraz u mitovima. Znamo da čovjek u sebi nosi nešto izvan-osjetilno što teži naći izraz u mitu pošto ne može biti izraženo u vanjskoj fizičkoj znanosti. Dakle, Strauss ne vidi Isusa u jednom pojedincu, već radije Krista u svim ljudima — Krista koji je živio u, i kroz sve ljude od početka, i koji je doveo do toga da o Njemu govore mitovi. U slučaju Isusa radi se samo o tome da Njegova osobnost daje priliku za snagu formiranja mita s ekstremnom silom i snagom. U Njemu je koncentrirana. Strauss, stoga, govori o Isusu koji u stvari nije Isus, ali na Njega pričvršćuje duhovnu snagu Krista koja živi u cijelom čovječanstvu. Za Straussa, samo čovječanstvo je Krist, i ono radi uvijek prije i nakon Krista. Prava inkarnacija Krista nije jedan Isus, već cijelo čovječanstvo. Isus je samo vrhovni predstavnik za prikaz Krista u čovječanstvu.

Glavna stvar u svemu ovome nije Isus kao povijesni lik, već apstraktno čovječanstvo. Krist je postao ideja, koja se inkarnira, u i kroz, cijelo čovječanstvo. To je vrsta visoko rafinirane misli koju je čovjek devetnaestog stoljeća sposoban pojmiti! Element života u ideji postaje Krist. On je shvaćen potpuno kao ideja i Isusa se mimoilazi. To je život Isusa koji nije više od bilježenja činjenice da se ideja, božansko, stalno inkarnira u cijelom čovječanstvu. Krist je razrijeđen u ideju, promišlja se samo kao ideja.

Toliko o drugom životu Isusa, *Životu Isusa* od Davida Friedrich Straussa. Dakle imamo *Život Isusa* Ernesta Renana koji postavlja povijesni lik Isusa usred pojedinaca oko Njega. Zatim imamo u knjizi Straussa „ideju o Kristu“, koja ide cijelim čovječanstvom. U tom visoko razrijeđenom obliku, međutim, to ostaje samo apstrakcija.

Kada dođemo do Solovjeva, gle, nema više Isusa, samo je Krist. Ipak, to je Krist shvaćen kao *živ*. Ne da radi u čovjeku kao ideja, s posljedicom da je njena moć transformirana u njemu kao mit, već radije da radi kao živo Biće koje nema tijela, koje je uvijek i stalno prisutno među ljudima, i, u stvari je, pozitivno odgovorno za vanjsku organizaciju ljudskog života, osnivač socijalnog poretka. Krist, koji je vječno prisutan; živo Biće koje nikada ne bi trebalo Isusa da dođe među ljude. Naravno, nećete to tako radikalno naći izraženo kod Solovjeva, ali bez obzira na to. To je Krist koji kao takav uvijek stoji u prvom planu — Krist, nadalje, kao živući koji može biti shvaćen jedino u imaginaciji, ali na taj način može doista biti shvaćen kao realno i stvarno izvan-osjetilno Biće koje radi na Zemlji.

Tamo imate tri lika. Isto Biće susrećemo u devetnaestom stoljeću u trostrukom opisu. Život Isusa od Ernesta Renana, potpuno realistično; realistična povijest *a fortiori*; Isus kao povijesni lik; knjiga koja je napisana sa svom učenošću devetnaestog stoljeća. Zatim dolazi David Friedrich Strauss s ovom idejom o čovječanstvu, radeći dalje, idući kroz cijelo čovječanstvo, ali ostajući ideja, nikada ne oživljava. Konačno, Solovjev Krist; živuća snaga, živuća mudrost, potpuno duhovna.

Realističan život Isusa od Renana; idealistički život Isusa od Straussa koji je također idealistički prikaz Krist impulsa; duhovni prikaz Krist impulsa od Solovjeva.

Danas, želim staviti pred vas, jedno pored drugog kao tri izraza modernog života, ova tri način spoznaje lika Krista Isusa. Sutra ćemo vidjeti kako uzimaju svoje mjesto među raznim impulsima koje smo prepoznali da rade u čovječanstvu.

III

Naknadni utjecaji atlantskih misterija u Americi i Aziji

Dornach, 18 rujna 1916

Iznimno je teško govoriti o uvjetima na koje se aludiralo na prethodnim predavanjima jer, u nedavna vremena, u našem dobu materijalističkog mišljenja, ideje za to uvelike nedostaju. Najprije ih treba steći kroz znanost duha. Informacije koje se mogu dati stoga su, više prirode naznaka. Nadalje, postoji još jedan razlog, koji je određen cjelokupnim razvojem naše moderne kulture. Taj dodatni razlog koji uzrokuje izvjesne poteškoće u razmatranju uvjeta koji su skriveni iza praga spoznaje modernog čovjeka je to što mu, u cjelini, nekako nedostaje hrabrosti. Ako se zapravo želi izbjeći korištenje riječi kukavičluk, ne može se reći drugačije. Postao je slab u hrabrosti. Modernoj osobi je draže da joj znanje dađe lijep ugodan osjećaj, ali to uvijek nije moguće. Znanje nas može ispuniti unutarnjim zadovoljstvom čak i ako ne prenosi baš ugodne stvari, jer i one — dakle, neugodne stvari, pripadaju istini. U svakom slučaju zadovoljstvo treba naći u istini jer čak i razmatrajući najstrašnije istine može se doživjeti određeni osjećaj oplemenjivanja. Kao što sam rekao, međutim, moderan čovjek je preslab u hrabrosti za to; on se želi osjećati uzdignut na svoj vlastiti način. To je, također, povezano s tajnama moderne egzistencije što će postati jasnije tijekom ovakvih proučavanja kakva sada poduzimamo.

Konkretne osobine o kojima smo govorili, naime, u našoj misli i djelu razvoj slobodnih imaginacija i stajalište prema svijetu temeljno na prvobitnoj pojavi, od modernog čovjeka se može steći samo kada je navučen veo preko određenih procesa koji se javljaju, kada se oni ne otkrivaju lako. Dakle, to je također neophodan dio evolucije pete post-atlantske epohe, to da čovjek ne razumije određene stvari koje sebe utiskuju u naš osjetilni svijet iz pod-osjetilnog i nad-osjetilnog svijeta. Najvažniji događaji koji su odigrani oko nas pred našim očima, u stvari, uopće nisu shvaćeni od modernog čovjeka. Na neki način, on je zaštićen od toga da ih razumije jer jedino pod tom zaštitom može na ispravan način razviti dvije gore spomenute osobine. Međutim, temelji za razumijevanje tih događaja, već su se počeli postavljati. Sada su toliko napredovali da evolucija ne može nastaviti napredovati bez da se uputi, s određenom pažnjom i oprezom, na ove stvari.

Moderan čovjek, s njegovim doživljajem onog što se događa oko njega i onoga što on sam radi i inicira, ima samo blijedu refleksiju onoga što vrije i podiže se u njegovoj vlastitoj pod-osjetilnoj prirodi. U najboljem slučaju, to se s vremena na vrijeme javlja u zastrašujućim slikama snova, ali i one su, također, blijede. Današnjem čovjeku je nepoznato što se događa u pod-osjetilnom, a pod normalnim okolnostima malo zna o nad-osjetilnom. Ispod onog što moderni ljudi doživljavaju u duši leži nešto što se može opisati samo kao eruptivne snage. Može se usporediti upravo sa svijetom kojeg se doživljava kada se stoji na vulkanskom tlu; trebate samo zapaliti papir da dim

svuda izbije. Ako preko dima možete vidjeti ono što se vrtloži i vrije dolje ispod, onda ćete zaista shvatiti na kakvoj vrsti tla zaista stojite.

Isto je s modernim životom. Vidimo da Ernest Renan piše svoj Život Isusa, i vidimo to kao što vidimo aktivni krater ili vulkanski krajolik. Vidimo da David Friedrich Strauss piše, i opisujemo to kao spokojno i mirno. Vidimo što piše Solovjev i to također opisujemo kao smireno i mirno. Sve je ovo napisano mirno jer još nismo zapalili komad papira da vidimo eruptivne impulse čovječanstva koji žive i rade ispod tla.

Zaista je mnogo toga rečeno s ovih par riječi. Treba samo sistematski razmisliti i vidjeti ćete da je to tako. Ono što smo opisali na kraju naših promatranja jučer vidimo da je kao život iznad vulkana. To je, međutim, sasvim u skladu sa svrhom evolucije da se stvari vide toliko miroljubive i bezopasne. To je dobro jer se ispod te miroljubivosti i neškodljivosti razvijaju upravo sposobnosti koje trebamo u petoj post-atlantskoj epohi. Kod većine ljudi nisu razvijene svjesno, premda u znanosti duha, težnja treba biti da se to tako napravi. Stoga, s vremena na vrijeme postaje nužno, s pažnjom i oprezno ukazati na stvari kojih netko postaje svjestan kada se zapali taj mali list papira. Zašto je sve to tako? U prvom redu jer ahrimanske snage imaju nešto sasvim drugo na umu za petu post-atlantsku epohu. U četvrtoj post-atlantskoj kulturi bile su uvelike razočarane kroz rimsku evoluciju, kao što smo opisali na zadnja dva predavanja. Nisu postigle svoj cilj i stoga su pripremile još gori juriš za našu petu post-atlantsku epohu, jer misle ponovno pokušati postići svoj cilj.

Već sam spomenuo da nešto dolazi do izražaja sa dvije strane, čak i zemljopisno, što će kao oluja buknuti u našoj mirnoj i miroljubivoj evoluciji pete post-atlantske epohe, koja je predisponirana za mirnoću i mir. Ukazao sam na jedan od tih smjerova kada sam rekao kako je Đingis Kan bio nadahnut od svećenika koji je vidio nasljednika „Velikog duha“ stare Atlantide. Također sam napomenuo kako je određeni ahrimanski napad pokrenut sa Zapada kroz sve što je slijedilo otkriće Amerike. To je u određenom smislu bilo prevladano ali nastavlja živjeti dalje kao snaga otpora. Ne smije se misliti da stvari koje nisu viđene niti nisu tu. Zato jer ono što su ahrimanske snage uzele u ruke na zapadnoj hemisferi nije došlo do vanjske fizičke stvarnosti, naša peta post-atlantska kultura je bila spašena od prvih napada. Ali to nastavlja živjeti u obliku neke vrste utvare. To je tu i utiskuje se u impulse ljudi. Međutim, ljudi o tome ne znaju ništa, i nisu svjesni da to živi i utiskuje se u njihove impulse. Sada samo kroz smještanje slika jednu do druge mogu stvarno položiti temelje za koncepte koje morate postupno kreirati i formirati za sebe u meditaciji. Ne bi bilo lako naći koncepte u sadašnjem fondu ideja da bi se objasnilo što to stvarno živi u žudnjama i impulsima ispod praga. Oni pritišću gore, zasigurno, u običan duševni život ali su redovito prekriveni i neopaženi u normalnom modernom životu.

Na tlu zapadne hemisfere koje je sada utabano kroz otkriće Amerike, tijekom zadnjih stoljeća oblikuju se sasvim posebni uvjeti. Uobičajena populacija koja nastanjuje te dijelove bila je daleko od stjecanja osobina koje su se u međuvremenu razvile na istočnoj hemisferi Europe i Azije. Na Zapadu su živjeli ljudi koji su bili daleko od intelektualnih sposobnosti koje su evoluirale na istočnoj hemisferi, ali je među njima bio veliki broj pojedinaca koji su bili inicirani u izvjesne misterije. Prije otkrića Amerike, na zapadnoj hemisferi su postojale misterija najrazličitijih vrsta i

imaju veliku sljedbu za učenja koja su od njih došla. Kao jedna središnja snaga koju su svi slijedili i povinovali joj se, štovana je vrsta duha utvare, potomak „Velikog duha“ Atlantide. Ovaj duh je postupno poprimio ahrimanski karakter jer je još radio sa snagama koje su na Atlantidi bile ispravne ili su već tamo bile ahrimanske.

Kada je Atlandanin govorio o njegovom „Velikom duhu“, to je izrazio, kao što smo vidjeli, riječju koja je zvučala nekako kao riječ „Tao“, što je još sačuvano u Kini. Ahrimanski, karikirani duplikat pojavio se na Zapadu kao protivnik "Velikog duha Tao" ali još je bio povezan s njime. Radio je na takav način da se mogao napraviti vidljivim samo kroz atavističku, vizionarsku percepciju ali kadgod su željeli njegovu prisutnost, uvijek se pokazao onim osobama povezanim s rasprostranjenim misterijima tog kulta tako da su oni mogli primiti njegove instrukcije i zapovijedi. Taj duh je nazvan imenom koje je zvučalo nekako kao *Taotl*. *Taotl* je dakle bio ahrimansko izobličenje „Velikog duha“ – moćnog bića i onog koje se nije spustilo u fizičko utjelovljenje. Mnogo ljudi je bilo inicirano u misterije Taotl-a ali inicijacija je bila potpuno ahrimanskog karaktera. Imala je sasvim određenu svrhu i cilj, a to je bilo da okameni i mehanizira sav zemaljski život, uključujući onaj od ljudi, u takvom stupnju da je poseban luciferski planet, na kojeg je već referirano u ovim proučavanjima, mogao biti osnovan iznad zemaljskog života. Duše ljudi bi onda mogle biti povučene na njega, silom i pritiskom.

Kao što smo jučer opisali, ono što su ahrimanske sile nastojale u civilizaciji Rima bio je samo blijedi odjek onoga što su, pod vodstvom Taotla, krenuli postići, i to u mnogo potpunijem i širem opsegu pomoću najužasnije magijske vještine. Namjera koju su ciljali postići bila je da od cijele Zemlje naprave oblast smrti, u kojoj bi bilo napravljeno sve moguće da se ubije naša nezavisnost i svaki unutarnji impuls duše. U misterijima Taotla trebalo je dobiti snage koje bi ljudima omogućile postavljanje potpuno mehanizirane zemaljske oblasti. Za to postići, trebalo je iznad svega, znati velike kozmičke tajne koje se odnose na ono što radi i živi u univerzumu i svoju aktivnost otkriva u zemaljskoj egzistenciji. Vidite, mudrost kozmosa je u osnovi u formulaciji, uvijek ista, jer istina je uvijek ista. Međutim, stvar je u tome, da li je primljena na takav način da je uporabljena ispravno.

Sada je ova kozmička mudrost, koja nije bila intrinzično zla već je u sebi imala skrivene svete tajne, bila pažljivo prikrivena od posvećenika Taotla. Nije bila prenesena nikom tko nije bio ispravno iniciran Taotl metodom. Kada je kandidat bio iniciran na ispravan način, tada su mu udijeljena učenja koja se tiču tajni kozmosa. Sada, za njega je bilo neophodno da te tajne primi kroz inicijaciju u sasvim određenom raspoloženju duše. Morao je u sebi osjetiti sklonost i želju da ih primjeni na Zemlji na takav način da bi postavili mehanicističku i rigidnu oblast smrti. Tako je trebao primiti tajne. One nisu ni prenošene osim u jednom posebnom stanju. Mudrost nije udijeljena nikom tko prije nije počinio ubojstvo na specifičan način. Nadalje, kandidatu su prenesene samo određene tajne nakon prvog ubojstva, ali druge i više tajne udijeljene su mu nakon što je počinio druga.

Ta je ubojstva, međutim, trebalo počiniti pod sasvim konkretnim uvjetima. Onaj koji treba biti ubijen bio je položen na strukturu na koju se dolazilo s jednom ili dvije stepenice koje su išle duž svake strane. Ova struktura poput skele, neka vrsta katafalka (odra, nap. pr.), gore je bila zaobljena i kada je na nju položena žrtva, bila je

jako savijena unatrag. Ovaj poseban način vezivanja za skelu gurnuo je njegov stomak prema vani tako da je sa jednim rezom, koji je inicijal bio pripremljen da izvrši, mogao biti izrezan.

Ova vrsta ubojstva izazvala je konkretne osjećaje kod inicijata. Izazvani su osjećaji koji su ga učinili sposobnim koristiti kasnije mu udijeljenu mudrost na način koji je gore opisan. Kada je stomak bio izrezan, bio je žrtvovan bogu Taotl, opet s posebnom ceremonijom. Činjenica da su inicijati ovih misterija živjeli za sasvim posebnu svrhu, dodijelilo je određeni smjer njihovim osjećajima. Kada su kandidati za posvećenje sašli na ovom putu i došli do doživljaja njegova unutarnjeg značenja, tada su naučili prirodu uzajamne interakcije između onog koji je bio ubijen i onog koji je bio iniciran. Kroz ubojstvo, žrtva će u njenoj duši biti pripremljena da stremi prema gore u lucifersku oblast, dok će kandidat za inicijaciju dobiti mudrost za oblikovanje ovog zemaljskog svijeta na takav način da bi duše bile istjerane od njega. Kroz činjenicu da je formirana veza između ubijenog i iniciranog — mogli bi reći ne „ubojice“, već „iniciranog“ — za iniciranog je napravljeno mogućim da bude uzet s drugom dušom; odnosno, inicirani je mogao napustiti Zemlju u pravom trenutku.

Ove misterije, što ćete lako priznati, najodvratnije su vrste. Zaista, u skladu su samo s konceptom koji u punom smislu može biti nazvan ahrimanski. Ipak, uz njihovu pomoć na Zemlji su trebali biti stvoreni određeni osjećaji i iskustva. Sada, naravno, evolucija Zemlje ne bi se nastavila ako, nad značajnim dijelom njene površine, čovječanstvo i interes za čovječanstvo bude potpuno odumro. Interes za čovječanstvo, međutim, nije potpuno odumro čak ni tamo jer su osnovane druge i drugačije misterije da suzbiju pretjeranost Taotl misterija. To su bile misterije u kojima je živjelo biće koje nije došlo dolje u fizičko utjelovljenje ali je također moglo biti percipirano od ljudi obdarenih izvjesnom atavističkom vidovitošću kada bi bili pripremljeni. To biće je bilo Tezcatlipoca. To je bilo ime dano biću koje je, iako je pripadalo mnogo nižoj hijerarhiji, kroz njegove osobine bilo djelomično povezano s Jehova bogom. Ono je radilo u zapadnoj hemisferi protiv onih groznih misterija o kojima smo govorili.

Učenja Tezcatlipoca ubrzo su pobjegla iz misterija i bila raširena egzoterijski. Tako, u tim oblastima Zemlje, učenja Tezcatlipoca su zapravo bila uglavnom egzoterijska, dok su ona od Taotla bila uglavnom ezoterijska, pošto se do njih dolazilo samo na gore opisani način. Međutim, ahrimanske snage željele su „spasiti“ čovječanstvo — sada govorim kako je Ahriman mislio o tome — od boga Tezcatlipoca. Drugi duh se postavio protiv njega koji, za zapadnu hemisferu, ima mnogo toga zajedničkog s duhom kojeg je Goethe opisao kao Mefista. Zaista mu je bio rođak. Ovaj duh je bio imenovan s riječju koja je zvučala kao Quetzalcoatl. To je bio duh koji je, za ovo vrijeme i područje Zemlje, bio sličan Mefistu, premda je Mefisto pokazao mnogo više od duševne prirode. Quetzalcoatl se također nikada nije pojavio izravno utjelovljen. Njegov simbol je bio sličan palici Merkura koja će se naći u istočnoj hemisferi, i on je bio, za zapadnu hemisferu, duh koji je mogao raspršiti zloćudne bolesti preko izvjesnih magijskih sila. Mogao ih je nanijeti na one koje je želio ozlijediti da bi ih razdvojio od relativno dobrog boga, Tezcatlipoca. Na Zapadu su tako pripremljeni moćni juriši koje je trebalo napraviti na svijet ljudskih impulsa.

Sada, u Srednjoj Americi u određeno vrijeme bilo je rođeno biće koje je unutar te kulture sebi postavilo određeni zadatak. Stari, izvorni stanovnici Meksika egzistenciju tog bića povezali su s određenom idejom ili slikom. Rekli su da je ušao u svijet kao sin djevice koja ga je začela preko nadzemaljskih moći, utoliko što je oplodilo pernato biće nebesa. Kada netko istražuje s okultnim snagama koje ima na raspolaganju, nalazi da je biće kojem su drevni Meksikanci pripisali djevičansko rođenje rođeno godine prve, i živjelo do trideset treće godine. Te se činjenice pojavljuju, kao što je rečeno, kada se stvari ispituju okultnim sredstvima. To biće je sebi postavilo sasvim konkretan zadatak.

U to vrijeme u Srednjoj Americi rođen je još jedan čovjek koji je rođenjem bio predodređen da postane visoki posvećenik Taotl-a. Taj čovjek je u svojim ranijim zemaljskim utjelovljenjima bio iniciran kao što je gore opisano i kroz činjenicu da je mnogo, mnogo puta ponavljao postupak koji je uključivao izrezivanje stomaka, koji vam je opisan i nema to potrebe ponavljati, postupno je postao opremljen s uzvišenim zemaljskim i nadzemaljskim znanjem. To je bio jedan od najvećih crnih maga, ako ne i najveći koji je ikada gazio Zemljom; bio je u posjedu najvećih tajni koje će se steći na tom putu. Bio je izravno suočen s velikom odlukom kako se približavala godina 30, naime da li ili ne, kao jedan ljudski pojedinac, postati toliko snažan kroz neprestanu inicijaciju, da upozna određenu temeljnu tajnu. Preko znanja te tajne bio bi u stanju zadati takav šok i poticaj dolazećoj evoluciji čovjeka na Zemlji da bi čovječanstvo četvrte i pete post-atlantske epohe bilo bačeno u strašnu tamu, s rezultatom da bi u tim epohama došlo do onoga za čime su stremile ahrimanske snage.

Zatim je počeo sukob između ovog super-maga i bića kojem je pripisano djevičansko rođenje, i istraživanjem se nalazi da je to trajalo tri godine. To biće djevičanskog rođenja nosilo je ime, kada ga pokušamo transponirati u naš govor približno Vitzliputzli. On je ljudska osoba koja, među svim onim bićima koja se jedino kreću u duhovnom obliku i mogu biti percipirana samo kroz atavističku vidovitost, stvarno postaje čovjekom, kako ide priča, kroz djevičansko rođenje. Trogodišnji sukob je završio kada je Vitzliputzli velikog maga mogao razapeti, i ne samo preko raspeća uništiti njegovo tijelo već također i njegovu dušu prognati, na taj način čineći njegovu aktivnost nemoćnom kao i njegovo znanje. Tako je znanje asimilirano od velikog maga Taotla bilo ubijeno. Na taj je način Vitzliputzli mogao dobiti opet za zemaljski život sve one duše koje su, kako je ukazano, već primile žudnju da slijede Lucifera i napuste Zemlju. Preko moćne pobjede koju je stekao nad snažnim crnim magom, Vitzliputzli je mogao opet prožeti ljude s željom za zemaljskom egzistencijom i uzastopnim utjelovljenjima.

Ništa nije preživjelo iz tih oblasti od onoga što je moglo dalje živjeti ako su misterije Taotla urodile plodom. Snage preostale od impulsa koji je živio u tim misterijima preživjele su samo u eterskom svijetu. One još uvijek postoje pod-osjetilno, pripadajući onom što bi se vidjelo ako bi, u sferi duha, netko mogao zapaliti papir iznad *solfatare*. Snage su tamo prikrivene uobičajenim životom, koji je poput površinske kore vulkana.

Dakle, na jednoj strani, ono što je došlo od inspiratora Đingis Kana ušlo je u formiranje pete post-atlantske epohe i, na drugoj, ono što je nastavilo raditi kao duh ili utvara događaja koji su se odigrali u zapadnoj hemisferi. Od toga je ostalo ne više

od blijedog odjeka kada su Europljani otkrili Ameriku. Ali čak je i običnoj povijesti poznato da su mnogi Europljani koji su stupili na meksičko-američko tlo bili ubijeni od dekadentnih svećenika, koji su, iako više ne zli kao ranije, još uvijek rezali stomak, kao što sam opisao. To je bila sudbina mnogih Europljana koji su stupili na tlo Meksika nakon otkrića Amerike, a ta činjenica je poznata čak i povijesti.

Kod Vitzliputzli ti narodi su obožavali biće Sunca koje je bilo rođeno od djevice, kao što sam rekao. Kada se to istražuje okultno, nalazi se da je on bio nepoznati suvremenik Misterija na Golgoti na zapadnoj hemisferi. Može se, zaista, ove stvari opisati površno kao što to vole moderni ljudi da bi izbjegli zadati bol. Međutim, ako netko želi stvarno znanje, mora baciti kratak pogled na konkretne činjenice prošlosti, kao što smo mi danas napravili. Da, kada promotrimo tu modernu ljudsku dušu, vidimo kako je ispod, u smjeru pod-osjetilnog, i kako je iznad, u smjeru nad-osjetilnog, izložena velikim i ozbiljnim opasnostima, i kako su na djelu snage koje ostaju nepoznate. A ipak je dobro da ostaju nepoznate jer se samo na taj način peta post-atlantska epoha može razviti. Sada veo mora biti podignut tako da svijest može biti dodana onom što još ostaje nesvjesno, jer je prošlo dovoljno vremena od kada je otkrivena Amerika. Inače, ako svijest postupno ne uđe, te snage bi postale glavne, i relativno blagotvorni uvjeti iz vremena nesvjesnosti preokrenuli bi se i postali prokletstvo čovječanstva.

Konačno, mnoge stvari, koje su se kroz način na koji su se pojavile pokazale blagotvornima, nose inherentnu tendenciju da postanu prokletstvo čovječanstva.

Putem ovog opisa želio sam vam pokazati stvari koje su uzburkane i kipe ispod površine. Sada napustimo ovu pod-zemaljsku oblast i opet razmotrimo zemaljsko, ali bez da u misli pokušamo napraviti bilo kakvu izravnu vezu između dvije oblasti; to možemo poslije. Razmotrimo pitanje kako to da je izvanredan i briljantan *Život Isusa* od Ernesta Renana bio napisan na takav način da je Isus prikazan kao čovjek koji je hodao okolo Zemljom kao što sam opisao. Takva darovita osobnost kao što je Renan nije bila svjesna temelja na kojem je napisao baš takav život Isusa. Takav rad je napisan iz sasvim konkretnih impulsa ali oni ostaju u nesvjesnom. Impulsi iz kojih je ova knjiga bila napisana mogu se kolektivno smatrati kao jedan fundamentalni impuls ili instinkt koji je do sada proizveo samo ono što je dobro — unutar izvjesnih granica, relativno dobro — jer to je izvrstan rad svoje vrste. Iz tog istog instinkta napravljene su i mnoge druge stvari. Izabrao sam samo ovaj jedan primjer u sferi znanja ali mogu se izabrati i primjeri iz života. Tu, međutim, ušlo bi se u sferu gdje su ljudi lako iritirani.

Renanova knjiga je napisana iz fundamentalnog impulsa koji nastoji postići nešto konkretno, naime, da čisto izvana promotri ono što znamo kao čovjeka, da ga vidi samo onako kako je smješten u svijet. Izabrao sam ovaj primjer života Isusa jer, upravljajući ovim instinktom, Renan ovdje pristupa najsvetijoj osobnosti čovječanstva i opisuje Ga na takav način da On pred nama stoji samo kao vanjska osobnost. Kada bi se neograničeno uvećavao, gdje bi nas taj prirodni impuls u konačnici odveo? Vodio bi do točke gdje ljudi više ne bi bili skloni da pogledaju u vlastite duše kada promatraju svijet. Renan je otišao toliko daleko da on više ne vjeruje sebi da pogleda u vlastito unutarnje 'ja' kada govori o Kristu Isusu. On govori samo o povijesnom liku i nastoji Ga percipirati izvana. To dolazi od instinkta da se postupno izgubi sebe u

čovječanstvu i tako dođe do toga da se svaku osobu u svijetu gleda samo izvana, više ne reagirajući na ono što je reflektirano u nečijoj duši od drugog ljudskog bića.

Ovdje, prirodni impuls percepcije prvobitne pojave nošen je do ekstrema: vanjski svijet je trebao biti percipiran bez da na bilo koji način uzburka unutarnji život. Jednostrano usavršavanje tog impulsa cilja na ljudsko društvo u kojem ljudi kada se susretnu jedan drugog vide samo izvana. U mnogim aspektima neposredna sadašnjost pokazuje nam koliko je daleko taj impuls otišao jer danas se već pretpostavlja da će se ljude sve manje razumjeti iz njihovih unutarnjih osobina duše a sve više čisto izvana. Lažno kultiviranje ideje „nacije“, posebno, žigoše čovjeka s nacionalnošću – vanjskog stanja u usporedbi s unutarnjom duševnom prirodom. On je zatim prosuđen u skladu s tom nacionalnošću i time ukalupljen u život tako da se na njega počinje gledati kao da pripada određenoj naciji radije nego po vlastitom karakteru i osobinama. To je jedna od snaga što čini veliku uslugu njegovom prirodnom impulsu. Tim sredstvom zemaljsko čovječanstvo bi sve više težilo da bude u sve većoj mjeri zatvoreno unutar nacionalnih granica, koje bi u budućnosti postale neprelazne. Dakle, iz tog prvog impulsa, slika svakog ljudskog bića javlja se kako on stoji samo izvana u svijetu.

Sada pogledajmo drugi impuls. On bi bio takav da bi kroz njega u obzir uzimali samo unutarnji doživljaj, ne obraćajući pažnju na vanjskog čovjeka i opažajući samo ono što se može proživjeti iznutra, ono što se izravno može osjetiti u duši. Ako se taj impuls učini kriterijem znanja razmatrajući lik Krista Isusa, tada bi interes za lik Isusa prirodno opadao i usmjerio bi se samo na Krist biće. Ako bi se taj impuls raširio, ne bi bilo zanimanja za Isusa kao povijesnu figuru već samo za proučavanje Krist bića. To je suprotno od onog drugog impulsa i on, također, sada teži da postane glavni u zemaljskom čovječanstvu. Ako bi uspio, ljudi bi prolazili jedni pokraj drugih, svaki iznutra preišljajući o sebi u bogatom životu duše. Prolazili bi jedni pokraj drugih bez da čak osjete i potrebu da razumiju individualni karakter onih oko njih. Svatko bi želio živjeti u domu vlastite duše, takoreći. U sferi znanja ovaj impuls je nadahnuo Solovjeva u njegovoj obradi najsvetijeg Bića čovječanstva. On se zanima samo za Krista a ne za povijesnog Isusa.

Vidite dva ekstrema prema kojima moderni čovjek naginje. Jedan je impuls, instinkt, da se svijet gleda samo od izvana, da se prvobitnu pojavu dovede do ekstrema. Drugi je pojmiti svijet samo iznutra u slobodnim imaginacijama. Sve to je na početku i do sada se razvilo na krasan, blagotvoran način, ali također ima strogu tendenciju da postane obrnuto. Baš kao što je Renanov *Život Isusa* remek djelo vanjskog opisa, tako je i Solovjevo predstavljanje bića Krista najviše što u toj sferi može biti stvoreno danas. To su zdravi impulsi. Ipak, predstavljaju težnju koja bi, u svojoj jednostranoj kultivaciji svakog čovjeka vratila natrag u njegovu vlastitu kuću.

Nasuprot tome, kroz znanost duha mora se pojaviti znanje, znanje koje se može obuhvatiti u dvije izjave koje bi posebno želio upisati u vaše duše danas. Prva je: čovjek nikada ne može doći do dobrog, čestitog, snažnog osobnog unutarnjeg života bez da iskaže najtopliji interes za druge ljude. Sav unutarnji život kojeg tražimo ostaje lažan i zavodljiv ako ne ide ruku pod ruku s obzirnim interesom za karakter i kvalitete drugih ljudi. Trebali bismo odmah uzeti zdravo za gotovo da sebe nalazimo iznutra kao ljudi, kada se zanimamo za osobine drugih. Ulazeći s ljubavlju u individualnosti

drugih ljudi, što je ponekad sjedinjeno s dubokim doživljajem tragedije života, ono je što nas može dovesti do samospoznaje. Samospoznaju koju tražimo udubljujući se u sebe nikada neće biti istinita. Mi produbljujemo vlastitu unutarnju prirodu susrećući druge ljude s punim interesom. Ali ova izjava kako je sada ovdje izražena, implicira nešto što ne može izravno vrijediti jer mora biti u interakciji s drugom izjavom.

Druga izjava je: nikada ne stječemo pravo znanje o vanjskom svijetu ako nismo odlučni propitati i upoznati univerzalno ljudsko u nama samima. Stoga, sva prirodna znanost modernih vremena biti će čisto mehanička znanost i znanje, ne istinita već lažna, preokrenuta, ukoliko nije temeljena na znanju o čovjeku. U znanosti koju sam u knjizi *Osnove tajne znanosti* opisao kao „okultnu znanost“, znanje o vanjskom svijetu je traženo zajedno s znanjem o ljudskom biću. Unutarnje nalazimo kroz vanjsko, vanjsko kroz unutarnje.

Sljedećeg puta ću iznijeti ono što je ostalo za reći u vezi sadašnjih pojava kako izlaze na svijetlo u drugim radovima kao što je takozvani *Život Isusa* od Davida Friedrich Straussa. Danas, samo bih želio dodati da kada je, prije dvaput sedam godina, naš impuls da formiramo teozofski pokret počeo raditi — pokret je kasnije postao antropozofski — namjera je bila da sva aktivnost koja se odvijala u tom pokretu bude temeljena na ova dva principa: Ono *izvana* bi trebalo zapaliti samospoznaju; ono *iznutra* bi trebalo podučiti znanju o svijetu. U ove dvije izjave, ili radije u njihovoj realizaciji u svijetu, leži pravi duhovni uvid u egzistenciju i impuls za stvarnu ljudsku ljubav, ljubav ispunjenu uvidom. Realizaciju onog što leži u ovim izjavama trebalo bi tražiti kroz naše Društvo. Da se u tih dvaput sedam godina dogodilo sve čemu se težilo, da suprotstavljene snage našeg vremena, nisu bile dovoljno jake da ometu mnoge stvari, onda bih danas mogao govoriti o određenim tajnama egzistencije sasvim drugačije od načina na koji je to moguće napraviti. Onda bi ovo Društvo bilo dovoljno zrelo da se u njegovom središtu kažu stvari koje se ne mogu reći nigdje drugdje.

U tom slučaju, također bi bilo i jamstvo da bi te tajne egzistencije bile čuvane na pravi način. Međutim, ono što se dogodilo u našem Društvu pokazalo je, da upravo što se tiče čuvanja stvari ono podbacuje, podbacuje kroz svakakve suprotne interese koji su se zakačili za pokret. Danas zaista nema zaštite — barem, ne prave zaštite da se ono što je među nama rečeno ne iskoristi, i, kao što se često događalo, od mnogih osoba prekriveno takvim osjećajima, da na svaki način ugađa vanjskom svijetu. Pošto je to tako, kada gledamo Društvo, nalazimo da je, gledajući unatrag preko dvaput sedam godina, u mnogim aspektima zaostalo. Ovakva introspekcija ne bi trebala voditi do gubitka hrabrosti već bi nas trebala voditi da prestanemo pirovati posjedujući određeni nivo znanja, i također do razvoja takve duboke iskrenosti u životu koja bi nas vodila da istinu prihvatimo u obliku u kojem treba biti prenesena u našem dobu. Kada je moguće za istaknute članove našeg pokreta koji su pisci da misle na nedavno objavljeni način, tada je jasno da se drugi i dublji impulsi moraju sada probuditi u dušama onih koji sebe nalaze u našem Društvu nego su se do sada probudili. Mi se ne udružujemo samo da bi posjedovali prijatne činjenice znanja. Prije će biti da se mi udružujemo da bi izvršili svetu uslugu istini u interesu evolucije čovječanstva. Tada će nam, zaista, doći pravo znanje. Tada te činjenice neće biti zauzdane svakakvim predrasudama.

U svakom slučaju, barem u naša srca primimo ovaj ideal da možda čak i takvo društvo može nastati kakvo je nužno u širokom svijetu predrasuda — društvo koje prožima i prodire u naše vrijeme. Ono što govorim naravno nije ni u najmanjem stupnju usmjereno prema nekome konkretno, niti prema ijednoj duši među nama. Namjera je samo naglasiti ideal znanja naše epohe, ideal u službi čovječanstva kojeg trebamo prepoznati kao neophodan. S jednakom toplinom s kojom sam ovdje govorio prije otprilike osam dana. Danas bih opet želio naglasiti ono što ne smije biti zaboravljeno u našim krugovima, naime, da je za moderno čovječanstvo esencijalno da postoji grupa ljudi kojoj je moguće govoriti na najotvoreniji i najiskreniji način o cjelokupnom sadržaju istine koja danas treba biti otkrivena bez da se uzburkaju štetne emocije! Moramo prihvatiti kao našu karmu da je neprijateljstvo podiglo glavu u našem krugu, neprijateljstvo iz neinteligentnih osjećaja, ideja i običaja vremena. Ni na trenutak se ne smijemo varati: to je *naša* karma. Tada će se, iz samog prepoznavanja toga pojaviti ispravan impuls. Konkretno, ne smijemo često tako brzo zaboravljati ono što primamo, niti dopustiti da mnogo od onog što je stavljeno u koncizne rečenice koje obuhvaćene istine zasebno objašnjavaju, samo prođe preko nas. Radije, sačuvajmo to u našim srcima. U našem krugu težnja da se često zaboravlja ono što je najvažnije od svega, široko je raširena. Dakle nismo još postali živi organizam Društva kojeg trebamo, ili radije kojeg treba čovječanstvo. Da bi to postigli nužno je iznad svega da steknemo pamćenje za ono što možemo naučiti kroz život u Društvu.

IV

Uspon spiritualizma. Potreba za znanošću duha

Dornach, 23 rujna 1916

Kako naši prijatelji koji su prisutni radi sastanka Graditeljske udruge nisu čuli zadnja predavanja ovdje održana, danas neću nastaviti s temom kojom se neko vrijeme bavimo. Umjesto toga, skrenuti ću i tijekom ovih dana govoriti o stvarima koje mogu doprinijeti širem razumijevanju onog što je već bilo predstavljeno ali što se također u nekoj mjeri može shvatiti samo po sebi. Želim se ukratko dotaknuti misli koja je iznijeta. To je, zaista, na neki način shvatljivo iz cijelog karaktera znanosti duha, ali je produbljeno kada se razumijevanju dodaju činjenice koje su predstavljene na nedavnim proučavanjima. Tu misao se može izraziti ovako. Ljudska povijest se može razmatrati u pravoj stvarnosti samo kada se upoznaju individualne forme pokretačkih duhovnih snaga koje stoje iza njih, baš kao što se priroda može upoznati kada se zna u pravoj formi ono što radi i živi iza osjetilnih percepcija.

Često smo naglašavali da je znanost duha povezana s onim što se obično naziva znanost danas uglavnom na sljedeći način. Moderna znanost, koju je čovječanstvo provodilo — s pravom i iz dobrih razloga — tri ili četiri stoljeća, nalikuje opisu jednog jedinog slova koje je otisnuto na listu papira. U najboljem slučaju, nalikuje fonetskim ili gramatičkim pravilima po kojima su ta slova grupirana u riječi ili ujedinjena da tvore rečenice. Ono što mi zovemo zakoni prirode može se usporediti s fonetskim ili gramatičkim pravilima. Dakle, ako bismo ispitali tiskanu ili napisanu stranicu i rekli da prvo vidimo potez prema gore na desno, potez koji ide prema dolje lijevo, i tako dalje, i zatim opisali druga slova i možda čak i pravila koja se tiču fonetike ili gramatike, ovaj način našeg odnosa prema tiskanoj ili pisanoj stranici nalikovao bi onom što je danas ispravno nazvano znanost. Ali ako ne bismo napravili ništa više nego promatrali na ovaj način, naš odnos prema tiskanoj ili pisanoj stranici bio bi potpuno neadekvatan jer mi također možemo *čitati*. Ovdje, od pukog promatranja i opisivanja onog što je na stranici prelazimo na značenje riječi. Upoznati to značenje možemo samo ako napredujemo od opisivanja onog s čime se susreće oko do onoga što naše sposobnosti — naš um i njegova snaga — mogu od toga napraviti. Time se sjedinjujemo s duhom koji vlada i djeluje unutar tih malih bića koja zovemo slova.

Nasuprot običnoj znanosti, znanost duha teži *čitati* činjenice svijeta, ne samo opisivati ono što je viđeno. Kada to naučimo, tada su i činjenice prirode i povijest, utoliko što nam se prvo pokazuju u oblicima koje možemo opisati pokretima ili unutarnjim zakonima, govoreći figurativno, poput slova koja se mogu čitati. U ovoj je oblasti otkriveno značenje egzistencije, odnosno, značenje života i cjelokupne ljudske

aktivnosti utoliko što je čovjeku otkrivenje neophodno. Na taj način također tražimo značenje povijesne evolucije i konkretnih snaga koje stoje iza nje, prizivajući ih iz nje same, baš kao što pisci isturaju iz njihovih misli ono što kasnije čitamo iz mrtvih slova postavljenih na napisanoj ili tiskanoj stranici.

Sada, nastojali smo proučavati temeljno značenje ovog modernog doba, koje opisujemo kao petu post-atlantsku kulturalnu epohu. Znamo da započinje približno u periodu koji je također opisan od vanjske povijesti kao tranzicija od Srednjeg vijeka u moderna vremena. S iznimkom možda baš zadnjih stoljeća, ali uključujući četrnaesto i možda dio petnaestog, na taj period Srednjeg vijeka gledamo kao da pripada četvrtoj post-atlantskog kulturalnoj epohi, nazivajući ga grčko-latinskim u skladu s temeljnim karakterom njegovog duhovnog i materijalnog života. On počinje u osmom stoljeću prije Misterija na Golgoti.

Ako evoluciju čovječanstva razmotrimo samo na način na koji to radi obična povijest — o tome se, također, često govorilo i ovdje i drugdje — tada lako dolazimo do ideje da se ljudska evolucija, u opsegu u kojem se uopće može govoriti, uvijek sastojala od čovjeka kakvog danas poznajemo i uvijek je napredovala više ili manje na isti način. Kada se pogleda unatrag, zamišljamo da povijesnu evoluciju vidimo na takav način da ljudsko biće ostaje nepromijenjeno i gotovo jednako. Takvo gledanje ne vrijedi za stvarno duhovno promatranje povijesti, kao što znamo. Istina je da se čovječanstvo u značajnom mjeri mijenja kako vrijeme prolazi. Čovjek desetog ili dvanaestog stoljeća kršćanske ere radikalno se razlikovao od čovjeka sadašnjeg vremena, više nego se to danas vjeruje kada su ljudi toliko malo skloni pogledati u evoluciju čovječanstva. Ako se razmotri cjelokupna konfiguracija socijalnog života duše, način razmišljanja i sam način života, tada ta činjenica postaje manifestirana ne samo među obrazovanima kod kojih koncept svijeta, znanost i znanje igraju ulogu, već se također vidi i kod najjednostavnijih, najprimitivnijih ljudi. Premda svijet malo zna o tome, najjednostavniji farmer je danas, u cjelokupnoj konfiguraciji duše, iznutra esencijalno različito biće od čovjeka osmog, devetog i desetog kršćanskog stoljeća.

Opet, također možemo reći za moderno doba, koje, kako se razvilo od petnaestog i šesnaestog stoljeća, noseći u biti sadašnji karakter, da je završilo prvi mali segment svog smjera približno sredinom devetnaestog stoljeća. Kao što smo često spominjali, to je važna točka u vremenu. Često sam skretao pažnju na izreku koja je neprekidno korištena, a ipak je potpuno pogrešna kada se shvaća na način na koji se to obično misli. Priroda, kazano je, ne zna za skokove. U stvarnosti, međutim, vidimo kako život svuda pravi skokove. Zaista napreduje samo kroz skokove. Govoreći u goetheanskom smislu, radi se o skoku kada se, kroz metamorfozu, list biljke razvije iz korijena, latica cvijeta opet od lista i organi ploda od laticice. Međutim, zgodna predrasuda je vjerovati da se povijest odvija bez skokova. To nije slučaj. Ljudska povijest napreduje u velikim valovima koji jednostavno ne slijede jedan drugog. Radije, u određeno vrijeme ono što dolazi kasnije iznenada se smješta pored ranijeg. Ljudi, međutim, nisu navikli stvari točno promatrati ili bi ih to pogodilo da se u sferi evolucije mogu vidjeti snažne sile koje putem pauza i razdoblja, s valovitim depresijama i elevacijama, nose evoluciju naprijed.

Može se reći da je zaključak specifičnog evolucijskog procesa bio dosegnut godine 1840, odnosno, sredinom devetnaestog stoljeća. U periodu od petnaestog stoljeća do sredine devetnaestog, čovječanstvo je razvilo sasvim posebne osobine koje nisu na isti način bile prisutne u ranijem periodu. Potpuno je pogrešno vjerovati, na primjer, da se kopernikanska koncepcija svijeta ili umjetnost tiskanja mogla jednako tako u ljudskoj evoluciji pojaviti i u ranijem periodu nego u onom u kojem se pojavila. Napredovanje ljudske evolucije je jednako organsko kao i individualni ljudski razvoj. Baš kao što djetetu od dvanaest ili trinaest nedostaje sposobnost da u svijetu napravi stvari koje bi mogle biti napravljene od čovjeka ili žene od trideset pet, kao što se sposobnosti u životu pojedinca moraju razviti u skladu s njegovom dobi, jednako je i s čovječanstvom. Posebne sposobnosti koje su izbile kod Kopernika, Galileja i Keplera i kasnije kod znanstvenika osamnaestog i devetnaestog stoljeća, ranije nisu postojale. U stvari, odgovaraju konkretnom periodu ljudske evolucije koji pada unutar tih stoljeća. Grci i Rimljani nisu mogli na svijet gledati slično jer sposobnosti za to jednostavno nisu postojale u njihovo vrijeme. Individualni čovjek ne bi bio usavršen da nije postupno razvio sposobnosti prilagođene svakom periodu života; niti bi čovječanstvo postalo potpuno na svoj način da se osobine, čiji temelji već postoje u općenitoj čovjekovoj prirodi, nisu postupno pojavile. To da se te osobine razvijaju, da čovječanstvo postupno iznosi ono što leži unutar njegova bića, to je temeljna činjenica ljudske evolucije.

Sada, kakva je priroda tih posebnih sposobnosti koje su se razvile u čovjeku od petnaestog do devetnaestog čovjeka? To su uglavnom snage koje čine mogućim intelektualno shvaćanje svijeta kroz razum. U današnje vrijeme, ljudi općenito vjeruju da je Ptolomejeva koncepcija svijeta pripadala Srednjem vijeku. Zatim je došla kopernikanska. Vjerujemo da smo napravili divan napredak. Oni u Srednjem vijeku bili su stvarno prilično glupi da prihvate nešto tako nesavršeno kao što je Ptolomejeva koncepcija svijeta a mi sada, napokon, imamo pravo stajalište.

U stvari, malo razmišljaju u skladu sa stvarnošću oni ljudi koji nisu voljni priznati da kada od Kopernika budemo dovoljno daleko u vremenu, kao što je Kopernik od Ptolomeja, da će ljudi opet imati drugačiji koncept nebesa. Razvoj čovječanstva je u stalnom tijeku i za to vrijeme, kopernikanski sustav će biti gledan baš kao što je Ptolomejev gledan od kopernikanaca. Čak iako danas odaje dojam puke besmislice kada se kaže da će druga koncepcija svijeta, koja će se od kopernikanske razlikovati koliko i kopernikanska od Ptolomejeve, u budućnosti zamijeniti kopernikansku koncepciju svijeta, ova istina je ipak sasvim očita onima koji imaju unutarnje razumijevanje za ono što živi i tka u razvoju čovječanstva. Posebna metoda primjene samo intelekta na prirodne pojave na vanjski način, što je stvorilo prirodnu znanost zadnja tri ili četiri stoljeća, predstavlja sposobnost koja pripada tim stoljećima. Onima koji znaju kako čovječanstvo napreduje jasno je da je čovječanstvo od sredine devetnaestog zapravo bilo zrelo za postupan razvoj drugih sposobnosti. Ali čovjek sve više stvari mora uzimati u vlastite ruke. Više nego i u jednom prethodnom dobu danas mu je dan zadatak da nešto napravi prema dodavanju svježih sposobnosti onima koje je stekao u zadnja tri ili četiri stoljeća. Zašto su nastale sposobnosti koje mogu oštro, penetrirajući i logično ovladati vanjskom površinom pojava tako da ih se može izraziti prirodnim zakonima? U koju svrhu su se te sposobnosti pojavile koje tako malo prodiru ispod površine stvari, no studiozno i znanstveno promatra sve što

leži na površini? Pojavile su se jer samo pomoću njih čovjek može proći kroz izvjestan stupanj razvoja.

U ranijim dobima čovjek je imao druge sposobnosti. Kada se vraćamo natrag u povijesnoj evoluciji, nalazimo da što dalje idemo da je to za čovjeka više moguće gledati u duhovni svijet. Međutim sposobnosti koje je onda imao nisu bile takve da ih je mogao koristiti u slobodi. Bile su više-manje nesvjesne. Snaga koja mu je omogućavala da dosegne određeno znanje obuzimala je čovjeka nekako na način na koji čovjeka obuzima želja za snom. Bila je to, međutim, sila koja je ušla u duhovni svijet. Da bi čovjek napravio korak naprijed prema postizanju sposobnosti da donosi slobodne odluke i razvija slobodu, morao je biti odvojen od snaga koje su ga, u ranija vremena, dovela bliže duhovnom svijetu ali također su mu dopuštale manje slobode. Čovjek je morao proći kroz period razvoja u kojem je bio razdvojen kao velom ili ovojem od duhovnog svijeta tako da bi mogao postati slobodniji. Zasigurno, taj razvoj je daleko od potpunog ali prvi stupanj je došao do svog završetka sredinom devetnaestog stoljeća. Oni koji znaju nešto o duhovnom životu iza osjetilnog života prepoznaju da od tog vremena postoji sve veća nužnost da i druge sile budu pridodane onima od opservacije i znanja temeljnog na pukom intelektu. Te druge snage drijemaju u ljudskoj duši i moraju se razviti, jednako kao što su se razvile i sile koje su dovele do toga da čovječanstvo postigne veliki napredak zadnja tri ili četiri stoljeća.

Dakle, zbog slobode je čovječanstvo prošlo kroz intelektualni razvoj zadnja tri ili četiri stoljeća. Taj intelektualni razvoj je vodio do koncepcije svijeta koja je materijalistička u dalekosežnom smislu. To je materijalistička koncepcija koja je još u punoj snazi gdje god koncepcija svijeta opsežno ili intenzivno prodire u svjetske poslove. Koliko god se mnogo u znanstvenim krugovima govorilo da se materijalizam već povukao, oni koji zamišljaju da se povukao često nemaju ni najmanju ideju koliko su sami duboko i čvrsto još zadržali materijalističke koncepte. Materijalističko gledanje, koje je na svoj način za divljenje, pojavilo se zadnja tri ili četiri stoljeća. To ne bi trebalo kritizirati jer je to potreba čovječanstva, međutim, to nikada ne može, napredovati izvan dosega smrti i beživotnog. Kada bi samo intelektualna koncepcija zahvatila zemaljsku evoluciju, čovjek bi razumio samo smrt i beživotno. Svo razumijevanje života i živućeg, da ne govorimo o duhovnom, bilo bi izgubljeno. Samo beživotno može biti predmet onakvog znanstvenog proučavanja koje je napravilo tako veličanstven napredak u zadnja tri ili četiri stoljeća. Međutim, onih pojedinaca koji znaju što je za čovječanstvo nužno postupno postaje sve manje tijekom tog vremena. Oni razumiju zašto se sredinom devetnaestog stoljeća pojavila izvjesna težnja, kao kroz neki unutarnji proces u čovjeku, za znati nešto o duhovnim svjetovima. Osobita je stvar da je ta težnja poprimila oblik koji je bio u skladu s materijalističkim osjećajima doba. Čovjek je duh želio upoznati na materijalistički način, pošto se navike gube daleko brže nego žudnje. Duž materijalističkih linija je čovjek želio pronaći duh, i to materijalističko znanje o duhu je često njegovano i velikodušno davano čak i od onih koji zaista znaju što je to nužno za čovječanstvo. Otuda su se pojavile razne materijalističke grane znanosti koje su krenule dokazivati da duhovna aktivnost leži iza osjetilnog svijeta. Sve što je postavljeno da bi se došlo do znanja o duhovnom kroz hipnotički element, element sugestije, i čak kroz spiritizam ili

spiritualizam, kako je nazvano, nije ništa drugo nego pokušaj istraživanja duha materijalističkim sredstvima.

Čovječanstvo se naviknulo da prizna kao istinito samo ono što je potvrđeno istraživanjem u laboratoriju ili klinici. Sada, na isti način, preko vanjskog djelovanja slijedeći upravo isti obrazac prirodoznanstvene metode, razrađena je metoda koja će dati očigledan dokaz duha. Bez sumnje na tom putu su postignuti značajni rezultati. Kao dodatak, naravno, bilo je dosta šarlatanstva i podvala. Zaista, znamo da su se određeni učeni ljudi i znanstvenici koje se treba uzeti ozbiljno posvetili tim stvarima jer su osjećali nužnim da pokažu čovjeku, koji inače mora postati plijen materijalizma, da duhovni svijet postoji, okružujući nas baš kao i ono što vidimo očima i uhvatimo rukama. Dakle, tijekom ljudske evolucije nakon sredine devetnaestog stoljeća, imamo te napore da čovjek shvati da oko nas postoji duhovni svijet baš kao što postoji svijet koji percipiramo našim osjetilima.

Mnogo puta smo govorili o vrijednosti znanja koje je stečeno otupljivanjem snaga uma i duše koje su ispravne za naše doba, tako da je čovjek na medijumski način napravljen instrumentom za puštanje da svakakve duhovne stvarnosti i činjenice uđu u osjetilni svijet. Kao što sam rekao, opetovano smo govorili o vrijednosti — ili njenom nedostajanju — tih metoda. Danas želim razjasniti kakvo je značenje imalo za povijesnu evoluciju ljudi, ubiti i onesposobiti upravo ono što je ispravno da posjeduju u današnje vrijeme; odnosno, potpuni svjesni uvid u duhovni svijet, i okrećući se od toga, postati instrument kroz kojeg se ono što je doista oko nas duhovno pojavljuje u fizičkom svijetu. To se podudara s dubokom nužnošću u povijesnoj evoluciji jer je svjesno mišljenje, kroz ono što je trebalo postati u zadnje tri ili četiri stotine godina, bilo jednostrano u svom razvoju. Misao je postala razblažena i posljedično također i nemoćna jer se morala zaustaviti na površini stvari da bi kreirala ljudsku slobodu. Ali iz tog razloga misao nije mogla prodrijeti ispod površine.

Namjera je bila izbaciti misao i ljudsku dušu voditi natrag do njene primitivne konstitucije, i na taj način udovoljiti poteškoći mišljenja koje je postalo nemoćno u novom dobu i više nije moglo naći snage da prodre u duhovni svijet. Kao rezultat, pojavilo se nešto što je daleko raširenije nego se to obično zamišlja, a to je, traženje duha duž materijalističkih staza. Isključivanjem svjesnog znanja u koje su, s obzirom na duhovni svijet, izgubili povjerenje, ljudi su se željeli spustiti u duhovni svijet preko podsvjesnog znanja i snižavanja svijesti. Međutim, uvijek je bilo, drugih osoba koje nisu ušli u ovu pojavu vremena čisto instinktivno kao što su to obični znanstvenici i većina spiritista ili spiritualista, već koji su znali, ipak, što se događa. Takve osobe su uvijek postojale. One su imale velika očekivanja od upravo opisanog pokreta. Općenito, može se reći da one osobe koje su sačuvale egzaktno znanje o duhovnom svijetu tijekom zadnja tri ili četiri stoljeća, čak i do danas, spadaju u različite grupe. Postojali su oni koji nisu očekivali ništa iz takvog materijalističkog način istraživanja duhovnog svijeta; ali postojali su također i oni koji su se nadali da će iz toga ljudi doći do uvjerenja da duhovni svijet postoji u našem okruženju. Ipak, ni jedna od tih grupa nije imala dovoljno znanja da može vidjeti da ovakav pristup mora biti uzaludan.

Oni studenti znanosti duha koji od tog materijalističkog pristupa nisu očekivali ništa za to su imali dobre razloge, koji su bili opravdani posljedicama koje su se javile iz tog ulaska — ili prije, nade za ulazak — u duhovni svijet. Uzmite sve do čega je

došlo na tom putu, prođite kroz sve što je izašlo na svijetlo od najprimitivnijih početaka amatera medija ili medijumskih seansi do najsuptilnijih stvari do kojih su doveli neki učenjaci u ovoj sferi — prođite kroz sve to i naći ćete da se daleko najveći dio onog što se dogodilo sastoji u činjenici da su sakupljena iskustva o kojima su oni kroz koje su se sakupila ta iskustva kazali da su ih primili od duhova umrlih. Daleko najveći broj iskustava je opisan kao da dolazi od duhova ljudi koji su umrli. Malo će se toga naći da je opisano da ne potječe na taj način. To je sigurno bilo veliko iznenađenje za one upoznate s duhovnim znanjem koji su na ovaj razvoj gledali prijateljski. To da su mediji rekli da je ono što su iznijeli na svijetlo dobiveno od duhova umrlih bilo je nešto što je moralo izazvati najveće iznenađenje jer je to bila zadnja stvar koja bi se očekivala kada se stvarno razmotri evolucija čovječanstva. Očekivalo bi se nešto sasvim različito.

Ono što se očekivalo je da se tim putem dođe do znanja o duhovnom svijetu koji nas, u današnje vrijeme, okružuje dok smo živi. To je ono što je netko mogao očekivati da će se naći pravljenjem eksperimenata, na primjer, kako jedan čovjek utječe na drugog, kako su današnji ljudi povezani tajnim nitima nevidljivim običnoj znanosti, kako se u jednoj duši pojavljuju stvari koje izvire iz sasvim druge duše. U stvarnosti, od duše do duše je povučena mreža duhovnih veza. Utoliko što stojimo unutar svijeta — ako, na primjer, stojimo ovdje, tada nije tako da mi samo vidimo svijetlo, okruženje, ljude kakvi su izvana i fizički, već utoliko što smo u svijetu, duhovne niti ili struje svakog trenutka na najrazličitije načine prolaze od duše do duše. Ne dolazi se nigdje ako se općenitim pojmovima govori o nekoj vrsti veze između duša koju osjetila mogu izdvojiti. Rješenje će se naći misleći o individualnim nitima ili strujama između svih različitih duša. Mi smo zapravo okruženi duhovnim svijetom baš kao što smo i fizičkim. Da bi se to moglo pojaviti ono je što se moglo očekivati, ali zaista malo od toga je izašlo na vidjelo. Tijekom šezdeset ili sedamdeset godina za vrijeme kojih su rađeni pokušaji da se u duhovni svijet uđe materijalističkim putem, najmanje od svega je naučeno o živim vezama koje povezuju jednog čovjeka s drugim. Medijumske manifestacije i otkrivenja uvijek su se odnosila na duhove pokojnih. Niti se, uistinu, tom metodom moglo dogoditi bilo što drugo. Zašto? Što se, dakle, stvarno događalo kroz ovaj pokušaj da se uđe u duhovni svijet?

U stvari, nije postignuto ništa osim znanja o onom što dolazi na svijetlo ako se najbolje osobine novog doba izbace iz ljudske svijesti i čovjeka odvede natrag u ranija vremena, u podsvjesna stanja duše. Ostaci ovog podsvjesnog stanja koje je preneseno u novo doba sada su ogoljeni. To je ono što je bilo otkriveno. Samo uzmite u obzir, dakle, da je sasvim određena svijest bila pripremljena i razvijena u zadnja tri stoljeća. Ova svijest je duhovni svijet prekrila velom i radeći to oduzela snagu izravnog povezivanja s njime. Međutim ništa nije učinjeno u smjeru razvoja novih snaga za nove veze s duhovnim svijetom. Ništa nije izišlo na vidjelo osim starih veza, koje su išle u smjeru onog s čime su ranije bile povezane. One se nisu ujedinile s onim što je živjelo u suvremenom okruženju već sa smrću, s neživim. To je bilo tako jer je smjer čovjekove evolucije u zadnja tri ili četiri stoljeća i više, tako odredio karakter njegove duše da je ona zaista tako prilagođena za znanje o smrti neživom. Ovdje u materijalnom svijetu, kroz vrstu znanja koje pripada modernim vremenima, uči se o neživom. Preko snaga koje se izvlače iz dubokog podzemlja duše, ne upoznaje se živo

već mrtvo. Dakle, svi oni pokusi nisu živom čovjeku otvorili put duhovnom, već onom što je mrtvo, onom što se može naći kao mrtvo u duhovnom svijetu.

Kakva je priroda tog mrtvog elementa? To nisu ljudska bića, odnosno, duše koje su, govoreći duhovno, naši suvremenici. Dakle, ako uzmemo onakav pokus kakav je opisan, poduzet 1870, recimo, to ne bi, kroz razotkrivanje podsvjesnih duševnih snaga, dalo vezu s živom sadašnjošću. U stvari, ne bi napravile vezu s živim dušama 1870, već samo s onim što je preostalo od tih živih, napredujućih duša – drugim riječima, otpuštenim ostacima koji se postupno dezintegriraju u zemaljskoj egzistenciji ali koji su još bili aktivni. Zasigurno, mediji su stvari uvijek interpretirali na takav način da su tvrdili da su imali vezu s umrlima koji su duhovno još živjeli. Međutim, to je bila pogrešna interpretacija. U stvarnosti, nije se radilo o dušama kakve su onda bile, već o onome što su bile u proteklim dobima, ili, onom što su postale nakon što su ti ostaci davno ranije otpušteni od duša. Sjetite se kako sam objasnio ono što Goethe predstavlja u sceni Lemura i znati ćete da mnogo od onoga što je pri smrti otpušteno od duše nastavlja postojati. Samo s onim što je zaista mrtvo i ne živi dalje s umrlom dušom, može se povezati s duhovnim svijetom tim materijalističkim putem.

Ako se, kroz suvremenu znanost, dođe do znanja o materijalnom, beživotnom, mrtvom, tada se također kroz ovu duhovnu težnju koja je morala biti zadovoljena materijalističkim putem dolazi do ničeg drugog već do znanja o mrtvom premda je, zasigurno, to bilo znanje o nad-osjetilnom. Suvremena znanost je pronašla samo vanjsko mrtvo. Ova naizgled duhovna ali, po njenim metodama, u stvari materijalistička znanost pronašla je nad-osjetilno mrtvo. Iz ovoga se može naučiti nešto od ogromnog značaja, to da je sredinom devetnaestog stoljeća razdoblje zatvoreno; da je čovječanstvo trebalo nove snage razvoja ako će ući u zaista živuće; da su na neko vrijeme samo one snage dovedene do zenita koje vode do mrtvog, na svim poljima vode do beživotnog i do znanja i obožavanja beživotnog.

Ovakve stvari se stavljaju na njihovo pravo mjesto ako im se ne pušta samo da apstraktno i intelektualno djeluju na dušu, već kada se primaju u njihovom dubokom moralom značenju i pušta da naprave neku vrstu moralnog utiska na dušu. Zaista, pokazano nam je da su ga ove intelektualne snage s kojima je čovjek napravio tako divan napredak dovele na određeni vrh postignuća. Ipak, one su pogodne samo za pristup beživotnom. Sadržaj ljudskog života duše postupno je mogao biti usmjeren samo onom što je mrtvo. Za onoga tko može percipirati tijekom ljudske evolucije, neupitno je jasno kako najistaknutije struje modernog mišljenja vode više ili manje izravno do kulta i obožavanja beživotnog; rad koji je osječan u odnosu na vanjski materijalni prirodni poredak gdje je napravljen tako divan napredak samo je kult i obožavanje mrtvog. Zašto su ljudi tako ščepani zadnjim pjevanjem Hamerlingova *Homunculus-a*? (*veoma mali čovjek ili čovjekoliko stvorenje, spominje i Goethe u drugom dijelu Fausta kada se Faustu obraća iz staklenke, nap.pr.*) Zato jer, nakon što je Hamerling pokazao kako moderno čovječanstvo stvarno ubrzava u neku vrstu homunculus ere, on pokazuje što za čovjeka znači, u odnosu na velike kozmičke misterije, da se pokuša uzdignuti iznad gravitacije preko čisto mehaničkih sila. Njegovo zadnje pjevanje pokazuje nam balon, Zeppelin prije nego je postojao, i sve što je još u budućnosti. U isto vrijeme, čini nas svjesnim onoga što je povezano s

ekstremnim mehaniziranjem, što će reći, ubijanjem, homunculiranjem, života u razvoju ljudske civilizacije.

Duhovno znanje, međutim, nikada nije izumrlo; uvijek je negdje čuvano, i u svakom dobu postoje pojedinci koji su ga u stanju steći. Ono je sačuvano čak i u razdoblju koje je najmanje računalo na njega, od petnaestog do devetnaestog stoljeća, bijući sačuvano kao fina nit. Oni o kojima sam govorio kao da nemaju očekivanja od materijalističkog puta u duhovni svijet percipirali su također i nešto drugo. Bili su mišljenja da naš moderan način osjećanja i mišljenja, kakav se razvio zadnjih stoljeća, može biti dalje obučen i razvijan tako da iz materijalističkih metoda spoznaje bistom glavom tada može postupno razviti ono što može raditi čak i na dovoljno penetrirajući način da se dođe ispod površine stvari i u duhovno. To je ono što bi trebao biti pravi način znanosti duha — uči u duhovni svijet duž istog puta kojim je čovjek ušao u prirodu tijekom zadnja tri ili četiri stoljeća. Sve što je neophodno je daljnji razvoj znanstvenih navika koje je čovječanstvo razvilo u tom periodu. Stvar je u tome da na odgovarajući način, kroz pravi trud i napor, izbjegavajući indolenciju, čovjek navike mišljenja koje su već razvijene mora razviti dalje.

Ali sada bi se moglo pitati zašto ima toliko mnogo onih koji su, unatoč tome što znaju nešto o duhovnom svijetu, šutjeli u vezi toga. Stalno treba naglašavati da je duhovno znanje uvijek bilo tamo. Premda je u drugačijim epohama trebalo drugačije biti razvijano, uvijek je postojalo. Zašto je, dakle, toliko mnogo ljudi bilo uplašeno da pruži to znanje? Bilo je rasprostranjeno u našem krugu jer je prepoznavanje potrebe da bude tako nadvladalo sve drugo. U stvari, međutim, samo izvjesni dijelovi duhovnog znanja mogu se prenijeti, kao što znate, i to samo na sasvim određenim osnovama. Vidite, duhovno znanje također je postojalo u drugim i više nesvjesnim ili podsvjesnim oblicima prije Misterija na Golgoti. Tada je, čovjek bio povezan s duhovnim svijetom na više instinktivan način nego je to danas za njega moguće bez ozljeđivanja. Štoviše, veliki dio čovječanstva je bio izostavljen jer je put u duhovni svijet bio otvoren samo onima koji su primili odgovarajuću pripremu. Ti pojedinci su bili pripremljeni na način koji ne bi došao onima koji govore o pripremi za znanost koja se sastoji od intelektualnog znanja.

Ljudi su danas mišljenja da su moralne kvalitete onoga tko će primiti instrukcije od sekundarnog značaja i da znanje ne zavisi od moralnih kvaliteta. U drevna vremena, bilo je potpuno drugačije. Tada je, kada je znanje prenošeno kroz misterije, ono bilo udijeljeno samo onima koji su prošli kroz poseban i strog moralni režim. Ništa izvan najviše matematičkog znanja, s kojim se može napraviti malo štete, ili literarnog znanja nije moglo biti dosegnuto bez da se prođe kroz strog moralni režim. Stvari su udijeljene samo onima za koje se smatralo da su pogodni za njih nakon što su prošli određeni ozbiljan moralni test. Prvo dolazi edukacija prema vrlini a zatim prijenos mudrosti. Obučavanje u vrlini i, posebno, vježba moralne hrabrosti bili su apsolutna nužnost i držalo se da je to od ogromne važnosti. Zbog nedostatka vremena, ovo ne mogu danas proširiti, ali postojalo je uvjerenje da znanje može donijeti dobro svijetu samo ako se napravi ono što se može napraviti od onog koji zna, ako je to napravljeno samo od onog koji je dobar. Koliko god nevjerojatno izgledalo ljudima koji na ranija doba gledaju kao na barbarska i misle da smo mi danas divno napredovali — toliko divno, u stvari, da se tisuće kupaju u krvi svakog tjedna — u onim ranijim dobima postojalo je uvjerenje da nikom ne bi trebalo biti

dopušteno da koristi znanje u onom što je radio dok nije prošao najstroži moralni režim. Oni koji nisu živjeli samo instinktivno, vođeni su od onih koji su pretrpjeli moralni trening i režim.

Moderno doba nije prilagođeno za izravnu primjenu ovih načela. Samo zamislite kako bi se to načelo ostvarilo danas kada svatko ono što zna kaže što prije — ili čak to objavi — i nitko to ne može spriječiti. Bilo bi iluzorno misliti da bilo što, socijalna institucija ili štogod, može to spriječiti. Danas je osvanuo dan publiciteta. Što, dakle, mora zamijeniti ovaj stari princip dopuštanja samo ljudima koji su prošli kroz moralnu disciplinu da steknu znanje? Mora biti zamijenjeno jamčenjem da samo udijeljeno znanje mora sadržavati izvjesnu silu koja će kroz sebe iznjedriti dobro, stvarno i uistinu iz sebe iznjedriti ono što je dobro.

Cijeli znanstveno duhovni pokret mora ciljati da to postigne. Svo znanje koje ulazi u svijet kroz znanost duha mora biti tako uređeno da kroz sebe i vlastitu snagu iznjedri dobro. Reći ćete da naponi koji su u moderna vremena napravljeni s riznicama znanja svojstvenim znanosti duha nisu još potpuno ostvarili taj cilj. Ne, jer sve mora probiti svoj put kroz razne prepreke. Međutim, skriveni osjećaj dobra u znanosti duha bio je, razlog da se protiv nje borilo ne samo logikom već i mržnjom. Pitati ćete, „Ali zar svi razumni ljudi zaista ne žele dobro“? Kako se to općenito shvaća danas, može se reći, „Da, svi razumni ljudi žele dobro“. Ali ono što se stvarno računa nije da netko misli da bi volio dobro ili da ga želi, već da ima *htijenje*, da ga apsolutno *hoće* imati. U tome je stvar. Ako se razmotre postignuća moderne civilizacije s gledišta njihovih moralnih nedostataka, onih moralnih nedostataka koji rade u beživotnom, naći će se da svijet treba mudrost koja, zajedno s time što je mudrost, uzrokuje dobro. Materijalistička znanost je, međutim, indiferentna prema dobru i zlu. Ono što stvara od materije koristi jednako i za dobro i zlo, služeći jedno, jednako spremno kao i drugo.

Ovdje, ponovno, imamo točku gdje, ako gledamo svijet u cjelini i tijekom njegova razvoja, možda možemo vidjeti nužnost za znanost duha. Nije se dovoljno zatvoriti u mali krug i oblikovati koncepciju svijeta. Mali krugovi su svih strana okruženi velikom mrežom ljudske evolucije. Pogledajmo očigledne rezultate europske civilizacije u zadnje tri godine. Ako ne okrećemo glavu kao noj već iskrenim lupanjem srca nježno uđemo u naše okruženje, vidjeti ćemo te rezultate i dokučiti što nam oni donose. Time što je netko od nas sada zaštićen od onog što bijesni protiv Europe danas, nije razlog za okretanje od strašnog stanja u koje je moderna civilizacija bačena. To je tu, kao prisutna činjenica.

Ovdje bi moglo biti korisno komentirati novu publikaciju. Knjiga, dobra takve vrste, nedavno je napisana koja teži sa stajališta ljudskih osjećaja i moralne percepcije prosuditi probleme koji su uzrujali svijet tijekom posljednje dvije godine. To je dobra knjiga, nedavno izdana, koja određenim sveobuhvatnim pregledom pokušava pokazati kako čovjek može pobjeći od zle mreže krvi i mržnje u kojoj se moderna civilizacija našla. Napisana je od kineskog autora kojeg sam spomenuo nekim našim prijateljima prije četiri ili pet godina kao važnu osobnost kada je objavljena njegova prva knjiga o europskim uvjetima. Ova nova knjiga Ku Hung Ming-a, Kineza visoke kulture, dobra je i sadrži mnogo toga objektivnog. Ona otkriva čovjeka koji izbjegava greške koje mnogi prave; čovjeka koji se drži podalje od tih grešaka.

Mnogi ljudi danas imaju mišljenje; mnogi daju oduška ovom ili onom mišljenju o uvjetima našeg doba. Veći dio onog što je predstavljeno, međutim, nije rečeno da bi se izrazilo ono što ljudi doista misle već da sebe zagluše za ono što stvarno postoji. Vidimo kako struje mržnje teku svijetom. Zašto su pokrenute? Zašto je ovo ili ono rečeno? Da li zamišljate da oni koji kažu, „Papa treba ekskomunicirati cijelu naciju“, i to energično zahtijevaju, misle da su zaista došli do ovog zaključka iz objektivnih događaja? Vjerujete li da ovi ljudi posjeduju mirnoću objektivne spoznaje? Oni to kažu da zagluše sebe tako da ne moraju sebi priznati ono što bi trebali priznati. Veliki dio onog što je danas rečeno namijenjeno je da začepi uši. Neki ljudi neće sebi priznati ono što bi trebali. Oni kažu jednu ili drugu stvar samo da bi izbjegli reći ono što trebaju reći.

Ovaj Kinez, Ku Hung Ming, ne postupa na taj način. On kaže, „Kada netko vidi što se razvilo u Europi, što se tamo dogodilo i snage koje su na djelu, ne može ništa već priznati da je moralo doći do stvari do kojih je došlo. U ovoj jednostranoj kultivaciji, materijalizam koji se razvio u devetnaestom stoljeću bio je obvezan voditi do ovih posljedica i obvezan je voditi još i dalje, završavajući u konačnom padu europske kulture“. Ku Hung Ming je sasvim uvjeren da europska kultura mora krenuti dolje ako Europljani odbijaju biti kao Kinezi i ako se kineski uvjeti ne rašire Europom. Jedini spas za europsku kulturu, tako on kaže, je da Europljani postanu Kinezi, odnosno, postanu Kinezi u njihovim dušama. Mnogo toga što on kaže duboko je dojmljivo. Ne treba uzeti olako da današnji mudar čovjek ne nalazi drugi izlaz za europsku kulturu nego da konačno cijelu poveže — sve u njoj što ju je vodilo *ad absurdum* — na dobrim kineskim principima. Neću elaborirati Ku Hung Mingove ideje o metodama za napraviti Europu kineskom. Naravno, trebali bi odmah vidjeti da mi ne možemo postati Kinezi ili vratiti se na poziciju kineske kulture, ali ako ne bi bilo ni jednog načina osim onog kojeg vidi Ku Hung Ming, onda bi to bilo bolje nego nastaviti putem kojim je europska kultura krenula. Definitivno bi bilo bolje. Bilo bi bolje postati Kinez nego nastaviti dalje kursom kojim je materijalistička civilizacija došla ovako daleko, jer bi dezintegracija bila neizbježna. Međutim, nemojte vjerovati, da to može biti spriječeno bilo koji starim sredstvom ili metodom.

U stvari, znanost duha je uvijek bila nekako u skladu s mišljenjem Ku Hung Minga — ne u vezi kineske civilizacije već prije s prvim dijelom njegove izjave. Ona stoga njeguje, kao njen veliki ideal, izvlačenje znanja iz duhovnog svijeta koje vodi natrag u njega, i koje također kroz vlastite snage, čovjeka može napraviti dobrim; odnosno, znanje koje radi moralno kroz vlastitu snagu i izaziva moralne impulse. Dakle, kao znanstvenici duha naš odgovor ne bi bio, kao Ku Hung Minga, da se „postane Kinezom“, već radije da se potraži put znanosti duha da se europska kultura napravi plodonosnom jer je to zapravo jedini put koji se može ostvariti. Ovo stremljenje prema novim izvorima ljudskog znanja i aktivnosti apsolutno je nužno za europsko čovječanstvo. Najljuće suze se mogu liti nad mnogo toga s čime se danas susrećemo kada se čita knjiga kao što je ova od Ku Hung Minga, jer ova naša vremena su grobno ozbiljna, više nego to mnogi vjeruju. Postoje mnoge stvari u ljudskom životu koje razdvajaju čovjeka od čovjeka, i iz tog razdvajanja duša dolaze svi zastrašujući uvjeti koje doživljavamo. Ovo razdvajanje će biti prevladano samo kroz znanje koje ljudsko biće shvaća izvan svake podijeljenosti, kroz znanje koje je za svako pojedino ljudsko biće. Sve one podjele na kojima ljudi grade svoje osjećaje danas vrijede u stvari samo

ovdje u fizičkom svijetu. Kada se vidi simpatija i antipatija danas izlivena, i kada se vidi da dolazi samo iz neduhovnog, tada u svom tom izlijevanju simpatije i antipatije također se može prepoznati poricanje duha.

Sva rasna mržnja, na primjer, u stvari je također borba protiv duha. Pošto je ovo naše doba tako snažno sklono borbi protiv duha, ono stoga i posjeduje ovaj talent za rasnu mržnju. Ovdje je jedna od najvećih tajni naše sadašnje duhovne kulture; jedini izlaz je živo dohvaćanje duha.

Samo razmislite kako smo, u trenutku kada zaspemo i naš ego i naše astralno tijelo ostave iza fizičko i etersko tijelo, u svijetu gdje sve što vodi prema simpatiji ili antipatiji jednostavno ne postoji. U trenutku koji slijedi iza padanja u san mi smo ujedinjeni s onima na koje iz svijesti našeg vremena gledamo s najdubljom antipatijom. Moramo proći kroz njihove duše u oblast uzajamne penetracije. Možemo bjesniti onako kako bjesnimo i bacati tirade mržnje prema ovom ili onome čovjeku, ali čim zaspemo i uđemo u oblast gdje sve prodire jedno u drugo, moramo proći kroz duše onih koje mrzimo. Činjenice koje se tiču stvarnosti moraju sada biti iznesene. Ono što sam upravo rekao je elementarno, ali ako se sve više ulazi u znanje o aktualnoj stvarnosti, tada upravo taj ulazak posjeduje snagu da kreira impuls dobrog. Stvarno značenje mržnje i neutemeljene antipatije u svijetu uči se samo kada se vide njihovi učinci u duhovnom svijetu. Onaj tko zna što mržnja u duhovnom svijetu jest, prestaje mrziti da se ne bi stavio ravno u službu izvjesnih zlih snaga.

Pošto je ovdje okupljen veći broj prijatelja od uobičajenog za sastanak Graditeljske udruge, posebno sam želio govoriti o ovim ozbiljnim stvarima. Oni koji su čuli moje zadnje predavanje moći će povezati ono što je sada rečeno s onim što smo proučavali ranije. Čak i ako nije bilo više od digresije, ipak može baciti svjetlo na mnoge impulse koji se odigravaju u povijesnoj evoluciji svijeta sadašnjeg vremena.

V

Atlantski impulsi u meksičkim misterijama. Problem prirodnih nagona i impulsa, problem smrti

Dornach, 24 rujna 1916

Kao nastavak jučerašnjeg predavanja, moraju se reći izvjesne stvari koje su povezane s temama o kojima se ovdje govorilo prije tjedan dana. Kako su sada ovdje prisutni brojni prijatelji koji tada nisu bili, određene stvari ću ponoviti na predavanjima koja još treba održati. To može biti korisno, jer iz primjedbi koje su mi napravljene, očito je da su važne točke bile pogrešno shvaćene.

Na samom početku neka nam bude jasno da se tijekom evolucije kakvu smo upoznali u vezi s velikim kozmičkim događanjima, nastavlja i u tim velikim kozmičkim pojavama i u pojavama ljudskog povijesnog razvoja. Takozvana četvrta post-atlantska epoha, tijekom koje se razvila i postigla svoju veličinu grčko-rimska kultura, mora za nas biti od posebnog interesa u našem dobu. Kao što znate, sa gledišta znanosti duha ova četvrta epoha je trajala do početka petnaestog stoljeća. S osvitom petnaestog stoljeća, u europskoj kulturi počeo se manifestirati trend o kojem smo čuli, na primjer, na jučerašnjem predavanju.

Kada predstavljamo prirodu grčko-rimske epohe, pojavljuje nam se kao neka vrsta ponavljanja ili oživljavanja onog što je Zemljom kao ljudska kultura bilo rašireno tijekom perioda Atlantide. Često je govoreno da misli, percepcije, a također i socijalni život Grka postaje shvatljiv kada gledamo ovu četvrtu post-atlantsku kulturu — premda je atlantska kultura, naravno, bila više elementarna i instinktivna. Poprimila je više duhovnu formu u kulturi Grčke i Rima. Ono što je na Atlantidi bilo izravno iskustvo, u Grčkoj je bilo preneseno u stvarnost kroz fantaziju, imaginaciju i misli, i kroz volju, koja je, zauzvrat, bila inspirirana, od fantazije i imaginacije. Moramo shvatiti da je ova grčko-rimska kultura činila duboko razočarenje za luciferske i ahrimanske snage. Luciferske i ahrimanske snage hijerarhije koja stoji najbliže hijerarhiji ljudi, željele su da se atlantska kultura, kakva je bila na Atlantidi, jednostavno ponovno pojavi u četvrtoj post-atlantskoj epohi. Drugim riječima namjera luciferskih i ahrimanskih snaga je bila da se sve što je sačinjavalo esencijalnu prirodu atlantske kulture samo ponovno pojavi tijekom grčkog-rimskog doba. (O tome možete čitati u *Osnovama tajne znanosti* ili u knjizi *Kozmičko sjećanje*.)

Ovaj plan je bio osujećen pošto se čovječanstvo podignulo na viši stupanj konzistentan s post-atlantskom erom. Ono što je bilo esencijalno novo i veliko u grčkoj i rimskoj kulturi činilo je duhovno razočaranje za luciferske i ahrimanske snage. Kroz njihove različite utjecaje te snage su željele educirati Grke i tako razviti njihove snage fantazije da bi se duše ljudi postupno umorile od Zemlje, izgubile njihovu sklonost da se dalje inkarniraju na Zemlji, i težile bi se povući, kao duše, od

Zemlje da bi osnovale vlastitu oblast i planet. Učinak tog utjecaja je bio anuliran kroz vodstvo onih snaga koje nazivamo normalnim hijerarhijama, čime je osobina fantazije i imaginacije kod Grka, što je također utjecalo na njihov socijalni život, bila transformirana u radost u zemaljskom. Grci su u njihovu prirodu primili takvu radost za život na Zemlji i osjetila da nisu imali želju da žive samo u svijetu imaginacije gdje je njihova duša bila otuđena od zemaljske egzistencije, već je radije bila sklona stavu izraženom u dobro poznatim riječima, „Bolje prosjak na Zemlji, nego kralj u oblasti sjena“. Ova radost za život između rođenja i smrti omogućila je normalnim snagama da od Grka odvrte opasnost svojstvenu planu luciferskih snaga, naime, da odvuku duše ljudi tako da bi tijela koja će se još roditi na Zemlji išla naokolo bez ega, a duše bi otišle na poseban vlastiti planet.

U rimskoj kulturi, s druge strane, Ahrimanov cilj je bio pomoći Luciferu oblikujući Rimsko carstvo i ono što je slijedilo na takav način da bi ono postalo veliki zemaljski mehanizam za ljudska bića bez ega. Na ovaj način bi bio od pomoći Luciferu. Dok je Luciferova želja bila izvući sok limuna za sebe, takoreći, Ahriman, radeći u Rimskom carstvu, krenuo je potpuno iscijediti limune i kreirati potpuno mehanicističku državnu organizaciju. Tako Ahriman i Lucifer daju jedan drugom ruku. Plan je osujećen razvojem istaknutog egoističkog osjećaja kod ljudi Rimskog carstva u konceptu *civis*, građanin. Ljudski egoizam, treba zapamtiti, može se razviti samo u fizičkoj egzistenciji na Zemlji. Tako je Ahrimanov plan da ljude napravi bićima bez ega bio osujećen. Upravo je sumornost, nedostatak fantazije u rimskoj kulturi, egoizam u rimskoj politici i sustavu prava, ono što je osujetilo plan Ahrimana.

Grčka i rimska epoha bile su veliko razočaranje za Ahrimana i Lucifera. Još jednom oni nisu postigli cilj. Sudbina Ahrimana i Lucifera je da s njihovim snagama rade u evoluciji Zemlje i uzastopno rade najveće napore da zadrže širi napredak evolucije; pokušavaju utemeljiti oblast za sebe, i stalno iznova moraju pretrpjeti razočaranje. Kao što sam rekao ranije, pitati zašto Lucifer i Ahriman ne mogu opaziti da im njihova stremljenja u konačnici neće biti od koristiti, to bi značilo prosuđivati duhovno po ljudskim standardima. Lucifer i Ahriman imaju sposobnost drugačije prosuđivati nego čovjek. Ono što promatramo u duhovnom svijetu ne možemo suditi sa ljudskog stajališta. Ako to napravimo, uskoro ćemo sebe smatrati pametnijim od boga, ili da pripadamo nekom višem hijerarhijskom poretku. Kao što znamo, Lucifer i Ahriman, premda su nazadni duhovi, pripadaju hijerarhijskom poretku višem nego je to onaj od čovjeka. Stoga je razumljivo da se stalno razočaravaju, ali njihove nade kreću uvijek iznova.

Zatim je došla peta post-atlantska epoha, koja ima konkretan zadatak u struji napredne duhovne evolucije. Dok će se grčki život fantazije, i egoizam Rima razviti u četvrtoj post-atlantskoj epohi, zadatak pete epohe je bio razviti dar materijalne percepcije. To sam okarakterizirao nazivajući ideal materijalne percepcije, u smislu Goetheove „prvobitne pojave“, čista percepcija, čisto motrenje vanjske stvarnosti. Ova sposobnost nije mogla funkcionirati u ranija vremena jer je tada percepcija materijalne stvarnosti bila iznutra izmiješana s onim što je dolazilo od atavističke vidovitosti. Ako bi ljudi to malo bolje promotrili shvatili bi, čak i iz povijesti, da je to tako. Platon nije smatrao da je vid tako pasivna sposobnost kao što to mi smatramo u petoj post-atlantskoj epohi. Platon, Grk, izričito kaže: Vid se sastoji u nekoj vrsti vatre koja iz oka ide prema objektima. Platon je, stoga, još uvijek znao nešto o

aktivnosti pogleda. Ta aktivnost je trebala biti ostavljena po strani, zaboravljena, izgubljena, da bi se mogla pojaviti različita sposobnost koja pripada petoj epohi. Ova sposobnost pete epohe, koja traje od početka petnaestog stoljeća do četvrtog milenija, sastoji se u razvoju dara slobodne imaginacije koja se javlja u potpunoj unutarnjoj slobodi. S jedne strane, prvobitna pojava; s druge slobodna imaginacija.

Goethe je govorio o prvobitnoj pojavi i također o slobodnoj imaginaciji. Reference na ono što je rekao u *Faustu* napravljene su u mnogim prigodama. Ovdje imamo početak onoga što mora zaokupiti evoluciju u petoj post-atlantskoj epohi. Peta epoha će time primiti svoj pečat. Ali u toj istoj epohi ljudska bića će se morati boriti protiv napada luciferskih i ahrimanskih snaga koje će biti snažnije nego one pokrenute u danima grčke i rimske kulture. Opet je u ovoj kasnijoj epohi cilj luciferskih i ahrimanskih snaga otuđiti duše ljudi od zemaljskog života s jedne strane, a s druge mehanizirati sam zemaljski život, vanjsku formu učiniti toliko potpuno mehaničkom, da bi za ego čovjeka bilo nemoguće živjeti u socijalnom poretku na Zemlji. On bi je stoga napustio da bi ušao u život razdvojen od Zemlje na odvojenom planetu.

Kada govorimo o napadima luciferskih i ahrimanskih snaga, ovakve stvari koje su ovdje naznačene pripremljene su daleko ranije. Ti napadi zapravo prvo počinju djelovati tijekom četvrtog ili petog stoljeća pete post-atlantske epohe, ali iza zavjesa svjetske povijesti, čak i prije početka ove pete epohe, napravljena je potpuna i intenzivna priprema od luciferskih i ahrimanskih snaga. Njihov plan je bio sve ljudske sposobnosti i ljudske snage volje dovesti pod utjecaj težnje za otuđenjem od Zemlje, da se napusti Zemlja i izgradi odvojeno planetarno tijelo, dok bi Zemlja bila napuštena i život opustošen. Kao što kažem, poduzeti su najsnažniji napadi. Razmislite što je to što je kulturi dalo osnovni ton u epohi Atlantide. Lucifer i Ahriman žele, tijekom post-atlantskog perioda, svuda umetnuti staru atlantsku kulturu da se sposobnosti udijeljene od naprednih snaga učine primitivnim za petu post-atlantsku kulturu i da ljudska bića žele otići. Pokušaj se, stoga, sastojao u smještanju svega što se razvilo u službu svijeta izvan Zemlje, kao što sam pokazao. Dakle, s dvije strane, onoj od Lucifera i onoj od Ahrimana, duh koji je vladao u drevnom atlantskom životu trebao je biti oživljen da bi impulsi povezani s tim drevnim životom mogli ući u evoluciju pete post-atlantske epohe.

Sjetiti ćete se da su u atlantska vremena impulsi unutar duša ljudi bili okrenuti prema Velikom duhu koji je bio označen riječju ili zvukom čiji odjek još postoji u kineskom kao Tao. Takva je bila oznaka Velikog duha u vrijeme Atlantide. Luciferska i Ahrimanska stremljenja u osnovi su se sastojala u dovođenju onog što je došlo poslije i onog što će tek doći, u službu Tao, u službu Velikog duha. To nije bio, naravno, Veliki duh koji je vladao u Atlantidi, već biće koje je došlo nakon njega, neka vrsta malog sina. Lucifer i Ahriman su težili oživjeti atlantske impulse računajući, ne sa normalnim snagama pete post-atlantske epohe, već s impulsima koji ostali iza u službi Velikog duha Tao. Jedina mogućnost za ostvarenje tog cilja bila je premjestiti impulse koji su bili aktivni u kulturi sada potopljene Atlantide, u oblasti koje su se pojavile nakon atlantskog potopa. Tako je dio onoga što je naslijedilo Veliki duh prešlo preko na Istok, u Aziju, takoreći, gdje su postupno utemeljeni izvjesni misterijski kultovi tijekom desetog, jedanaestog i dvanaestog stoljeća.

Ti misterijski kultovi poprimili su određeni karakter utoliko što su bili obnova, oživljavanje, drevnog kulta Tao u njegovoj izvornoj formi, ne u formi koja još postoji među degeneriranim Kinezima koji su ga intelektualizirali. Ti misterijski kultovi u Aziji bili su oživljavanje one vrste inicijacije koja je vodila do stvarne percepcije elementarnog duhovnog, živići i tkajući ispod materijalnog svijeta osjetila, i do stvarne percepcije Jednog velikog duha. Određeni svećenici tih azijskih misterija bili su inicirani u drevni atlantski kult, što je prirodno vodilo u zablude jer nije bilo podesno ovoj kasnijoj epohi. Jedan od tih svećenika postigao je toliko napredan stupanj u svojoj inicijaciji u Aziji da je posjedovao puno znanje o prirodi atlantskih impulsa i bio u stanju stvarno razgovarati s nasljednikom, nezakonitim nasljednikom, Velikog duha Tao. On je bio onaj koji je, u Aziji, odašiljao nadahnuće koje je primio kroz Velikog duha, vanjskoj, ovozemaljskoj snazi, učeniku koji je kasnije postao poznat u povijesti kao Đingis Kan.

Đingis Kan bio je učenik svećenika koji je bio iniciran u te azijske misterije, i u Đingis Kana je usadio sljedeće. Sada je došlo vrijeme da božanska pravda očisti Zemlju. Na tebe je pao teret da pokreneš tu božansku pravdu, i sada se moraš postaviti na čelo svih onih ljudi koji, počevši od Azije, mogu donijeti pravdu nad cijelom Zemljom. Slični pokušaji oblikovani na kampanji Huna i tako dalje, propali su, ali sada, u biti, kroz impuls dan od ovog azijskog svećenstva, pokrenuta je kampanja Mongola. Ova kampanja je namjeravala u europsku kulturu prenijeti kulturne utjecaje koji bi uzrokovali da duše ljudi vjeruju u božansku pravdu, da padnu pod njen utjecaj, i da postupno napuste Zemlju bez ikakve sklonosti da se vrate. Tako bi kultura Zemlje bila uništena. To je bila unutarnja svrha mongolskog juriša koji se širio iz Azije, i koji, kao što znate, nije srušen fizičkim djelima.

Izvanredno, u bitci kod Liegnitz-a u trinaestom stoljeću, Mongoli nisu poraženi već su ostali pobjednici. Zatim, sasvim neobjašnjivo, okrenuli su se natrag prema Aziji bez da dalje napreduju u Europi. Tako je i u tome također konkretan vanjski dokaz da je protunapad, manifestirajući se na duhovni način, bio stavljen u pogon. Kao što je rečeno, Europljani nisu pobijedili Mongole u Šleziji; sami Europljani su bili pobijeđeni. Premda su Mongoli bili pobjednici, okrenuli su se natrag prema Aziji. No, u nekom smislu, upravo zato jer se čisto vanjski juriš nije dogodio, ili nije otišao predaleko, u Europi su impulsi ostali u stanju pročišćenosti u kojem će morati djelovati u petoj post-atlantskoj epohi. Dakle, u kulturalnim impulsima koji su došli prijeko od Istoka, postoji jasno i tek treba biti percipirano, ono što je namijenjeno da se donese u Europu kao posljedica misterija Velikog duha.

Drugi dio misterijske kulture drevne Atlantide napravio je svoj put, ne prema istoku, već prema zapadu, prema zemljama Amerike kasnije otkrivenim od Europljana. Tamo je živio više ahrimanski dio neregularne post-atlantske kulture. Dok je luciferski dio više živio u Aziji, ahrimanski dio je više radio u Americi. Unutar Amerike će se javiti impulsi koji su se tada mogli procijediti sa Zapada. Baš kao što su ti drugi impulsi mogli raditi sa Istoka, tako su se i ovi mogli infiltrirati sa Zapada da bi u petoj post-atlantskoj epohi mogao biti napravljen ahrimanski napad.

Dakle, na Zapadu, donesena je više ahrimanska strana nadživjele atlantske misterijske kulture. To je vodilo do utemeljenja misterija koje su neizbježno napravile najodvratniji utisak na one koji su odrasli u nježnoj kulturi modernih vremena, i ne

vole čuti istinu već samo blaženstvo, kako se često naziva. Ove post-atlantske misterije posebno su se razvile na tlu Meksika. Tamo su utemeljene misterije, ali su se raširile velikim dijelom Amerike koju Europljani još nisu otkrili. Da su njeni impulsi i djelovanja bila pobjedonosna, te misterije bi duše odvele od Zemlje. Tim načinom bi usluga napravljena od Ahrimana, cijedenje limuna, postala učinkovita. Zemlja bi postupno postala opustošena, imajući na sebi samo snage smrti, dok bi sve živuće duše otišle da pronađu drugi planet pod vodstvom Lucifera i Ahrimana.

Da bi izvršili ahrimanski dio ovoga zadatka, za svećenike onih ahrimanskih misterija je bilo nužno steći sposobnost u najvećem stupnju kontrolirati i ovladati nad svim snagama smrti u zemaljskom procesu. Te snage bi Zemlju napravile, zajedno s fizičkim čovjekom — jer duše će otići — čisto mehanicističkom oblašću, velikom mrtvom oblašću u kojoj ni jedan ego me može imati mjesta. Te sposobnosti bi također trebale biti povezane s ovladavanjem mehanicističkim elementom u svemu živućem, mehanicističkim elementima u svem životu. Iz tog razloga te misterije je trebalo ustanoviti u zaista đavolskom obliku jer se takve snage kakve bi bile potrebne za moćne ciljeve Ahrimana mogu javiti samo kada je postignuta inicijacija posebne vrste. Takve su bile inicijacije ahrimanske post-atlantske ere u Americi. Učinjeno je da svatko tko je trebao steći izvjestan nivo znanja shvati da je to znanje stečeno izvjesnim sposobnostima percepcije koje se mogu izazvati samo kroz čin ubojstva. Tako nitko tko nije počinio ubojstvo nije primio određeni stupanj ove inicijacije. Ubojstvo je izvršeno pod posebnim okolnostima. Stepence su vodile do neke vrste katafalka, strukture poput skele. Onaj koji je trebao biti ubijen bio je vezan za to i njegovo tijelo nagnuto na takav način da mu je stomak mogao biti izrezan jednim rezom. Ta operacija, rezanje stomaka, trebala je biti izvršena s velikom vještinom. Iz čina rezanja u živi organizam s tako savršenim umijećem, i pod tako posebnim okolnostima proizašli su izvjesni doživljaji. Ti doživljaji morali su biti stečeni, i kroz njih izvjestan nivo znanja u vezi mehaniziranja Zemlje mogao je tada biti postignut. Svaki puta postigao bi se viši nivo inicijacije, daljnja ubojstva morala su biti počinjena.

Ovaj kult je bio posvećen nasljedniku, sinu Velikog duha, u formi koju je poprimio u Americi, i koji je bio dizajniran zvukom koji je približno Taotl. Taotl je ahrimanska distorzija nasljednika Tao. Taotl se ne pojavljuje u fizičkom tijelu već samo u eterskom obliku. Njegova vještina, što su u osnovi bili impulsi za mehaniziranje zemaljske kulture i svog zemaljskog života, stečena je kroz one inicijacije koje sam vam opisao.

Sada, ove inicijacije su imale konkretnu svrhu. Kao što je rečeno, inicijat je stekao stvarne moći crne magije, primjena kojih bi vodila do mehaniziranja kulture Zemlje i izгона svih ega, tako da rođena tijela više ne bi bila u stanju nositi ego. Ali kako su snage u svijetu u stalnoj interakciji, onaj tko posjeduje takve moći također bi postao vezan uz Zemlju; sam inicijat bio bi stalno okovan za zemaljske snage. Njegov čin vezuje ga za snage o kojima ćete moći nešto naučiti sutra na izvedbi scene iz *Fausta*, ako budete pažljivo slijedili što predstavljaju lemuri. Ovim praksama inicijat se ujedinjuje s zemaljskim snagama i svime što uzrokuje smrt na Zemlji. Time, i on bi sam izgubio svoju dušu. Sebe je spasio od te sudbine dovodeći do toga da je, kao rezultat rezanja stomaka, duša onog koga je usmrtio izgubila želju da ponovno dođe na Zemlju, a s druge strane, duši žrtve je bilo omogućeno, kroz namjeru ubojice, da

povuče dušu ubojice u oblast koja će se utemeljiti izvan Zemlje. Duša iniciranog ubojice bi na taj način također bila povučena u carstvo Lucifera i Ahrimana.

Osnovane su mnoge suprotstavljene sekte s ciljem suprotstavljanja ovom đavolskom kultu. Jedna takva sekta je bila ona od Tezcatlipoca. On je također bio biće koje se nije pojavilo u fizičkom tijelu ali koje je bilo poznato mnogim meksičkim inicijatima, unatoč činjenici da je živio samo u eterskom tijelu. Tezcatlipoca je bio duh sličan Jahvi ili Jehovi. Cilj njegovog kulta, radeći u opoziciji onom od Taotl-a, bio je utemeljiti Jahve religiju prilagođenu strašnim uvjetima koji prevladavaju u Meksiku. Tezcatlipoca je bio duh sličan Jahvi.

Druga sekta je štovala Quetzalcoatl. On je, također, bio biće koje je živjelo samo u eterskom tijelu. Quetzalcoatl je bilo biće o kojem možemo reći da je bilo povezano sa snagama Merkura. Bilo je povezano s medicinskom vještinom određenog karaktera. Ovakva bića su uvijek opisivana od onih koji ih mogu percipirati kroz vidovitost na takav način da opis odaje dojam aktualne stvarnosti. Kada je Quetzalcoatl opisan kao lik s zmijolikim tijelom, kao zmija s zelenim perjem, za one koji razumiju ovakve stvari to znači da je to bilo stvarno biće, ali ono koje se pojavljuje samo u eterskom tijelu. Ovaj kult se nastavio kroz mnoge milenije. Bio je naširoko prakticiran, ne u javnosti već unutar oblasti izvjesnih meksičkih misterija, da bi se nužni post-atlantski impulsi mogli razviti u tajnosti i ahrimanskom obliku.

I treći pokret također se razvio u onim oblastima. Suprotni pokreti su bili nužni, i da ih nije bilo, utjecaj onih snaga na kulture Grčke i Rima, i kasnije na kulturu pete post-atlantske epohe, postupno bi postao toliko snažan da bi se one pokazale nepobjedive za napredne snage. Dakle, daljnji protu pokreti razvili su se kao rezultat rođenja bića koje je živjelo u fizikom tijelu nasuprot onim bićima koja su se manifestirala samo u eterskim tijelima. Ime dano tom biću moglo bi se izraziti kombinacijom slogova koji su približno Vitzliputzli. Vitzliputzli je bilo ljudsko biće, biće koje se pojavilo u fizičkom tijelu. U Vitzliputzli-u živjela je duhovna osobnost koja je, unutar ljudskog tijela, preuzela borbu protiv misterija koje sam opisivao. Među Meksikancima se govorilo o Vitzliputzli da je rođen od djevice koja je začela nebeskim utjecajem ptice koja joj se približila. Ako okultnim sredstvima, onoliko koliko je moguće, istražujemo život Vitzliputzli-a u zapadnoj hemisferi nalazimo ovu osobitu činjenicu. Živio je u vrijeme kada se, na istočnoj hemisferi, odigravao Misterij na Golgoti, naime, između godine 1 i 33. To je osobita činjenica. Vitzliputzli se bio u stanju riješiti najvažnijih inicijata meksičkih misterija protiv kojih je vodio žestoki rat.

To je bilo ljudsko biće, inicijat, ne jedan od tri duha, već inicijat, onaj protiv koga se Vitzliputzli borio. Vitzliputzli, nad-osjetilno biće ali u ljudskom obliku, na sve raspoložive načine se borio protiv inicijata koji je bio odgovoran za najveći broj ubojstava, koji je stekao najveću moć, i o kojem se može reći to da, da je njegov cilj ostvaren, to bi nagovijestilo pobjedu ove ahrimanske post-atlantske kulture. Vitzliputzli se borio protiv njega i — kao što je već rečeno, to se može otkriti samo okultnim sredstvima — godine 33-će uspio postići to da najmoćniji crni mag bude razapet. Dakle, na drugoj hemisferi Zemlje, paralelno s Misterijem na Golgoti odigrao se događaj, utoliko što je najveći crni mag od svih bio razapet djelovanjem Vitzliputzli-a koji se na Zemlji pojavio s tom svrhom. Kao posljedica, moć onih

misterija je time slomljena utoliko što se tiče četvrte post-atlantske epohe. Međutim, kasnije je oživljena, i povijest nam govori o sudbini koju su pretrpjeli brojni Europljani koji su u Ameriku otišli nakon otkrića tog kontinenta. Mnogi Europljani su smrt susreli u rukama meksičkog svećenika-inicijata koji ih je vezao na strukturu poput skele i izrezao njihove stomake vještinom eksperta. To je stvar povijesnog znanja, i to je bila posljedica ovog što sam vam opisivao.

Tim načinima ahrimanski impuls je usađen u etersku prirodu zapadnog svijeta. Kao što sam rekao, ovaj impuls je u četvrtoj epohi bio razbijen kao rezultat razapinjanja velikog iniciranog crnog maga djelom Vitzliputzli-a. Ipak, toliko je snage preostalo da je mogao biti napravljen daljnji napad na petu epohu, imajući za svoj cilj tako mehanizirati Zemlju da bi rezultirajuća kultura ne samo kulminirala u masi mehaničkih tvorevina već bi i sama ljudska bića učinila tako čistim homunculi-ma da bi njihova ega otišla. Europljani su trebali stjecati znanje o ovom svijetu, i zaista moderno doba počinje time da su narodi Europe bili privučeni Americi. Dok je s jedne strane kampanje Đingis Kana i njegovih nasljednika trebalo provesti kao da su božanska pravda, s druge strane, bila je pripremljena atmosfera divljih, ahrimanskih, elementarnih sila u koje su Europljani trebali ući. U ovakvim se stvarima odvija potpuna suradnja između Ahrimana i Lucifera. Na primjer, Europljani nisu trebali prijeći u taj drugi svijet s nezainteresiranim, nesebičnim osjećajima već sa žudnjama i pohlepom za nečim u vezi čega su se prepustili svakakvim obmanama. Kasnije je bilo moguće ogrubjeti ono što je na početku odjeveno u predivnu fantaziju, budući je otkriće bogatstva vanjske prirode u Americi od Europljana dalo snažan poticaj njihovim žudnjama i pohlepi. Ali za početak je to trebalo poprimiti više idealistički oblik. Dakle, ovdje ponovno imamo primjer suradnje luciferskih i ahrimanskih snaga koje uvijek rade ruku pod ruku.

Nasljednik Đingis Kana, Kublaj Kan, zasjeo je u Kini kao vladar nakon što su se Mongoli zaputiti prijeko u Europu. Kublaj Kanu u Kinu iz Europe dolazi Venecijanac, Marko Polo. Na dvoru Kublaj Kana, koji je sam bio pod utjecajem inicijacije koju sam prije opisao, Marko Polo je bio pod dubokim i fundamentalnim utjecajem. Napisao je knjigu baš takvu koja će uzbuditi imaginacije Europljana u vezi zapadne hemisfere. *Putovanja* Marka Pola govore o magičnoj zemlji na Zapadu, što je potaknulo čežnje da se otkrije. To je bila knjiga koja je potaknula Kristofora Kolumba da se uputi na svoje putovanje u Ameriku. Tako vidite kako je pohlepa uvedena u svijet fantazije. Stvari rade zajedno s iznimno pametnim predviđanjem. Morate shvatiti da postoji plan u svjetskoj povijesti u kojem snage zla također ulaze u predstavu, i da nam metode s kojima je povijest proučavana danas omogućuju samo da promatramo povijesni život iz vanjskog aspekta. Jedina mogućnost stjecanja stvarnog znanja je povezati prave činjenice u svijetlu znanosti duha, kao što je otkriće Amerike u određenoj točki vremena, i uzburkavanje želje za zemlju fantazije, s tim da je ta želja, sa svoje strane, impuls sposoban odvući duše daleko od Zemlje.

Pogodno raspoloženje za otkrivanje Amerike u određenoj epohi stvoreno je opisom ove zemlje fantazije povezanim s uzburkavanjem želje. To je raspoloženje koje je posebno djelovalo na podsvjesne snage u duši čovjeka, i bilo je u stanju raditi dalje u životu kulture. O Marku Polu i njegovoj knjizi moramo misliti kao da je definitivno povezana s onim što je Kristofora Kolumba potaknulo da putuje na Zapad. Dobro je

poznato da je njegova želja bila otkriti magičnu zemlju; zaista, to je spomenuto u običnoj povijesti.

Ovdje sam opisao kako ahrimanski i luciferski impulsi rade da bi napravili napade na petu post-atlantsku epohu. Sada, ova peta epoha je takva da ljudska bića žive u srednjoj sferi života duše. Čovjekov život duše u petoj post-atlantskoj epohi mora biti zaštićen od izravne percepcije ahrimanskih snaga. Istina, čovjek kroz znanost duha mora naučiti ući u njihovu domenu, ali vanjski život mora biti zaštićen da bi se snage koje su spomenute i jučer i danas mogle razviti. Te snage koje su donesene na konkretan način koji je bio opisan, rade ispod praga obične normalne svijesti. Znanje o čovjekovu životu duše nije stečeno govoreći, kao generaliziranje: Postoji oblast svijesti, i postoji oblast podsvijesti, i prirodne žudnje i impulsi rade prema gore iz podsvijesti. Neophodno je znati kako su te žudnje i impulsi nastali na Zemlji, i razumjeti konkretne činjenice. U mnogim domenama vidimo posljedice u svijesti koja je razvijena od ljudske duše u petoj post-atlantskoj epohi. Možemo predstaviti ahrimanske snage koje su nastale na opisani način kao da su aktivne ispod praga svijesti poput lave, poput vulkanskih sila ispod tla koje emitiraju dim ako se iznad njih zapali papir. To pokazuje da ispod tla postoje strašne sile koje liju iz svakog otvora pod takvim okolnostima. Tako je i sa snagama duše. Ispod onog što je poznato svijesti postoje sile koje su bile pod utjecajem od onoga što sam opisao. One zatim pritišću prema gore. Ponekad se otkrivaju samo neznatno, ali drugi puta se probiju gore. U nad-svijesti luciferske snage se prazne u duši kao što se prazne munja i grom kada će se pročistiti zrak. Malo ima svijesti o ovim luciferskim snagama u petoj post-atlantskoj epohi; tijekom ove epohe čovjekova svijest funkcionira u srednjoj oblasti.

Istraživanja onoga što tako radi u podsvijesti otkriva da ahrimanski i luciferski napadi dolaze iz dva smjera, i da je kultura zaista kreirana uzajamnim djelovanjem normalnih naprednih hijerarhija i luciferskih i ahrimanskih snaga. Sada, upravo zato jer kultura dobiva specifični karakter na ovaj način, ljudska bića u nekoliko oblasti Zemlje na različite su načine vođena do velikih problema života. Govoriti ću dalje o aspektu znanja i onom što tada prelazi u sferu socijalnog života.

Možemo pretpostaviti da se izvjesne ahrimanske snage ulijevaju u europsku kulturu iz oblasti podsvjesnog tragom impulsa o kojim smo čuli. Te ahrimanske snage u određenom smjeru vode impulse koji, s njihove strane, potječu od dobrih i naprednih snaga. Može se reći da, problemi dvije vrste, težnja za znanjem od dvije vrste, da su se pojavili. Međutim ne smijemo reći da je ljudski život poprimio izvjesnu obojanost kao rezultat samo ahrimanskih snaga jer je nastalo međudjelovanje između ahrimanskih snaga i normalnih naprednih snaga. Umovi ljudi su primarno bili usmjereni na dva problema. Prvo, problem prirodnih nagona i impulsa i drugo, problem rođenja. Ove izjave su izvedene, naravno, iz najočiglednijih pojava. Ovim problemima je obuhvaćeno mnogo toga ali ja ću govoriti samo o izvjesnim stvarima.

Razmislimo o problemu prirodnih nagona i impulsa. Pod utjecajem snaga koje sam opisao, ljudska kontemplacija i težnje usmjerene su na percepciju, na doživljavanje, čovjekovih prirodnih nagona i impulsa. Um je usmjeren na te impulse i postupno se razvija određeni pogled na život. Problem prirodnih nagona i impulsa transformira se u problem sreće i prosperiteta, koji poprima određeni karakter. Stoga u petoj post-atlantskoj epohi, posebno u kulturi zapada, nalazite težnje u vezi s problemom

prosperiteta, težnje usmjerene na stvaranje prosperiteta u životu. Na te težnje su utjecale snage koje sam opisao. Rađena su istraživanja, na primjer, o tome što se može napraviti da bi život ljudskih bića na Zemlji bio sretan i prosperitetan koliko je to moguće. Uspostavljanje zemaljskog prosperiteta postaje ideal. Ne kažem da su samo ahrimanske snage na djelu ovdje; dobre napredne snage su također prisutne.

Misao o sreći i prosperitetu je, naravno, sasvim opravdana. Ali pod utjecajem Ahrimana poprimila je određeni karakter kao rezultat zaista vražjeg principa. Taj princip dobro definira na takav način da se za dobro kaže da se zapravo manifestira kroz sreću ili prosperitet, kroz sreću zaista najvećeg broja, i povezano s bijedom manjine, baš kao kada bi netko opisao organizam sugerirajući da se razvije samo do koljena i otuda pa prema dolje odumre. U takvoj identifikaciji sreće s dobrim, s vrlinom, postoji ahrimanski impuls. Grci, predstavljeni njihovim najvećim pojedincima, bili su nepristupačni za ovakvu identifikaciju koncepta prosperiteta s onim od dobra. Ali ahrimanski utjecaji proizveli su mentalitet u čovječanstvu u petoj post-atlantskoj epohi koji dobro traži u prosperitetu, u sreći. Sa ove točke gledišta morate proučavati filozofiju Saint-Simona, i sve različite napore da se otkriju principi nacionalne ekonomije, posebno u zapadnoj Europi; samo tako ćete ih moći razumjeti. Čak i misao Rousseau-a nije oslobođena ovog impulsa. Ovakve stvari moraju se proučavati konkretno i objektivno.

Ruku pod ruku s problemom prirodnih nagona i impulsa je onaj od osjetilne egzistencije, egzistencije u materijalnom svijetu osjetila. U petoj post-atlantskoj epohi, kultura koja rezultira od osjetilne egzistencije trebala bi, u stvari, biti oplemenjena, ali ahrimanske snage žele tu kulturu imati pod vlastitom kontrolom. Otuda je, njihov cilj da proizvedu mentalitet koji smatra da će se istina naći samo u osjetilnoj egzistenciji. U toj mjeri su ahrimanski impulsi aktivni u svemu što je obuhvaćeno problemom osjetilne egzistencije, egzistencije u svijetu osjetila. Ovaj problem osjetilne egzistencije je blisko povezan s problemom rođenja, baš kao što je problem sreće i prosperiteta povezan s onim od prirodnih nagona i impulsa. Da bi opravdao osjetilnu egzistenciju i prouzročio da ljudi, kroz instinkt, na svu evoluciju gledaju kao na materijalni proces, geneza ljudskog bića kod rođenja izravno je povezana s evolucijom životinja. Tamo možete vidjeti nit koja vodi preko u problem rođenja. Mislioci i tragatelji u petoj epohi od petnaestog stoljeća, bili su veoma zadubljeni u pitanje procesa rođenja ljudskog bića. Oni koji poznaju povezanosti znaju implikacije problema „Kako čovjek ulazi na Zemlju“? Misao je bila usmjerena na pitanje da li duša kao duša prelazi od oca i majke na dijete, ili je usađena od nad-osjetilnih snaga. Latiti se problema rođenja u najširem smislu zadatak je post-atlantske ere; to je problem koji se pojavljuje u potpunom skladu s normalnim i regularnim napretkom, ali postaje ahrimanski time što je napravljen materijalističkim, utoliko što je čovjek smješten na vrh animalnog svijeta i, u usporedbi s važnošću pripisanoj osjetilnoj egzistenciji, duša ostaje izvan razmatranja.

Tako vidimo da struje unutra s jedne strane impulsi koji teže izvrnuti problem prirodnih nagona u problem prosperiteta na način koji nije u skladu sa snagama dobra i morala. Problem prirodnih nagona načiniti problemom dobra i morala bilo bi raditi u smjeru normalnih snaga napretka, jer razviti problem dobra i morala u punom opsegu iz problema prirodnih nagona bilo bi otkriti kako oduhoviti ovaj problem čovjekovih prirodnih nagona i impulsa. To je normalan zadatak pete post-

atlantske epohe. On bi ispravno trebao biti riješen u velikim imaginacijama, kojih će se primjer naći u Goetheovom *Faustu*. Također kao rezultat ahrimanskog utjecaja, problem rođenja je bio skrenut na proučavanje samo evolucije svijeta osjetila. Problem prirodnih nagona je bio skrenut na problem materijalnog prosperiteta, a problem rođenja na problem evolucije osjetilne egzistencije.

Imajući sve ovo na umu, vidimo kako ahrimanske snage struje u kulturu pete post-atlantske epohe. Već sam rekao da pošto ahrimanske snage struje unutra s jedne strane, a luciferske s druge, težnje ljudi postaju specijalizirane. Da su se stvari odvijale drugačije, četiri velika problema bi ispunjavala osjećaje ljudi u svom njihovom radu i produktivnoj aktivnosti sve dolje do obrade tla. Prvi od tih problema je onaj od prirodnih nagona i impulsa; drugi je problem rođenja; treći je problem smrti, koji se zanima ne samo za to kako ljudsko biće dolazi na Zemlju preko rođenja već također i kako napušta Zemlju kroz vrata smrti. Četvrti je problem zla.

Da čovjekov interes za ova četiri problema nije bio podjednako raspoređen u petoj epohi, to je zbog činjenice da je s jedne strane Ahriman skrenuo problem prirodnih nagona u onaj od prosperiteta, a problem rođenja u onaj od materijalne egzistencije u svijetu osjetila, time sprječavajući pravo rješenje ovih problema. Opet, na drugoj strani, Lucifer je skrenuo misao o kulturi koja je više istočna po karakteru na problem smrti i problem zla. Možete vidjeti kako je temeljno cijeli ruski duhovni život dominiran problemima smrti i zla, baš kao što je duhovni život zapada dominiran problemima prirodnih nagona i rođenja. U spisima Solovjeva, naj snažnijeg ruskog mislioca modernih vremena, svugdje je očito da je njegov um zabrinut s jedne strane problemom smrti, a na drugoj problemom zla. Baš kao što problem prirodnih nagona postaje onaj od prosperiteta, tako je i u razmatranju problema zla, čovjekova misao skrenuta na pitanje grijeha, grijeshnog života. Stoga se problemom grijeha, iskupljenja, pročišćenja od grijeha, nigdje nije toliko duboko bavilo kao na Istoku. Ali u isto vrijeme bilo je nečeg nepravilnog u stremljenjima da se riješi ovaj problem. Problem zla i problem grijeha iskorišteni su od luciferskih snaga, usmjeravajući misao na grijeh, i to grijeh u tjelesnom putenom životu, da bi se duše mogle otuđiti od zemaljskog života.

Dok na Zapadu, Ahriman čini sve da čovjeka prikuje za osjetilnu egzistenciju na Zemlji, da osnuje carstvo gdje se misli da dobro leži u prosperitetu, i gdje prirodni nagoni ljudi stoga nalaze zadovoljenje, sa Istoka dolazi odvratnost grijeha, rezultat koje je da su ljudi odvraceni od Zemlje, otuđeni od Zemlje od Lucifera. Sa Istoka pažnja je usmjerena na problem grijeha i problem smrti. Stoga, mnogo je kontemplativne misli na Istoku usmjereno na to kako prevladati smrt onim što se realiziralo u samom Kristu. Impulsi za život traženi su u uskrsnuću. Obuhvaćeno onim što sam rekao prije tjedan dana, da se Istok okreće više Kristu a Zapad više Isusu, ova je istina: da Istok ima potrebu za Uskrsnulim, Duhom koji se nije manifestirao u materijalnoj egzistenciji već koji može prebroditi materijalnu egzistenciju. To je problem smrti. U raspravi koja je vjerojatno jedan od najljepših spisa Solovjeva, on kaže da ako bi smrt kao fizička pojava, fizička činjenica, značila kraj ljudskog života, čovjek bi nalikovao svim drugim životinjama; on uopće ne bi bio čovjek, bio bi životinja. Kroz smrt ljudsko biće nalikuje životinji. Kroz zlo za koje je sposoban, postaje gori od životinje. Ovo je izravna naznaka da je na mišljenje Solovjeva utjecao problem smrti, i problem grijeha i zla. Ali svugdje nalazimo

kontemplaciju o znanju u vezi duše, kao što je to kako duša nije pogođena smrću, i vanjski život je uređen na takav način da, čak i u svom opravdanom izražaju, teži da krene putem koji vodi daleko od Zemlje. To je zašto na Istoku ima toliko sekta koje podčinjavaju i umrtvljavaju tjelesnu prirodu, koje tijelo preplavljaju smrću, takoreći, težeći dovesti život prirodnih nagona i čin rođenja *ad absurdum*, kroz sklonost žrtvovanju i slično.

Na Zapadu postoji opasnost da se postane okovan unutar života osjetila, čime bi ovaj život postao bez ega. Jer ako bi se samo prosperitet utemeljio na Zemlji, ego nikada ne bi tu boravio. Ako bi se dobro moglo uspostaviti samo širenjem prosperiteta na Zemlji, došlo bi do takvog stanja stvari kakvo je realizirano na staroj Atlantidi. U srednjem periodu atlantske kulture, također, bili su dani veliki impulsi koji bi vodili do stanja prosperiteta u njihovom daljnjem kursu. U obliku i posljedicama onog što su ljudi prvo osjetili kao poticaj dobra, percipirali su perspektivu prosperiteta, i tako su se predali prosperitetu, potpuno mu se posvetili. Zemlja je trebala biti pročišćena od atlantske kulture jer su ljudi od dobra sačuvali samo element prosperiteta. U post-atlantskoj eri, Ahriman izravnim sredstvima želi ustanoviti kulturu pukog prosperiteta. To bi značilo stiskati limun, uništiti ga! Ega ne bi više mogla živjeti ako bi prosperitet bio jedini cilj tražen od kulture. Ukratko, prosperitet i dobro, prosperitet i vrlina *nisu* koncepti koji mogu zamijeniti jedan drugog.

Ovdje gledamo u duboke tajne života. Opravdani element u utemeljenju kulture, element koji neizbježno vodi do izvjesnog oblika prosperiteta među ljudima, toliko je izobličen da je prosperitet sam po sebi postavljen kao cilj. I kultura koja bi sigurno omogućila ljudskoj duši, čak i u životu, da se podigne iznad i da upozna i smrt i zlo, izobličena je na takav način da je kontakt s onim što može proizvesti smrt i zlo izbjegnuto od početka, i tjelesna priroda je izbjegnuta. To je bilo da se zadovolje ciljevi Lucifera.

Na ovaj način moramo nastojati razumjeti kako stvarne i konkretne snage rade u ljudskoj egzistenciji, i što je na djelu ispod i iznad svjesnog života duše u kulturi pete post-atlantske epohe. Ako prepoznate *lajtmotiv* moći ćete razumjeti mnoge stvari. Samo se ne smijete prepustiti varci da sve lucifersko i sve ahrimansko mora iz ovih razloga biti izbjegnuto. Upravo to bi bio način podlijevanja tim snagama! Svatko tko živi zajedno s čovječanstvom mora shvatiti da je Luciferu i Ahrimanu dano njihovo mjesto u svijetu. Ako se ne bi događale greške, ljudsko biće nikada ne bi došlo do unutarnje slobode; čovjeku nikada ne bi došla sloboda ako bi on bio nesposoban formirati pogrešan koncept da su prosperitet i dobro identični; onda ne bi imao šansu da nadiđe tu grešku. Ako bi čovjek bio nesposoban da živi pod iluzijom da kroz pokoravanje vanjskom, zemaljskom životu, može zgrabiti pobjedu nad smrću i nad zlom, u stvarnosti on nikada ne bi nadvladao smrt i grijeh. Nužno je da ove stvari uđu u život čovjeka.

Moramo se pobrinuti za to da nas ne obuzme bijedna doktrina, „Ah! To je lucifersko i mora biti izbjegnuto; to je ahrimansko i mora biti izbjegnuto“, već da se tim snagama suprotstavimo na pravi način znajući da nije na nama da se klonimo Lucifera već da pobijedimo njegove snage za naprednu ljudsku kulturu. Niti se jednostavno moramo kloniti Ahrimana, već pobijediti ahrimanske snage na napredak

kulture čovječanstva. Jer u našu kulturu te snage *moraju* biti primljene. Bitka leži u činjenici da je cilj Ahrimana oteti duše. Zadatak čovječanstva je primiti Ahrimana zajedno s njegovim snažnim silama — svim onim silama intelekta, na primjer, koje su prvenstveno snage intelekta ali mogu poprimiti oblik koji je sličan osjećajima — onim silama koje su primijenjene, na primjer, na problem kako je utemeljena država. Promislite o brojnim ljudima koji su se hrvali s ovim problemom, neki više teoretski, neki više praktično. Najveći napori su ulagani na rješavanje ovog problema. Takve snage moraju biti uvučene u dobru službu čovječanstva, i smiju biti učinjene ahrimanskim, odlukama koje nemaju veze s Ahrimanom, ili odbijanjima da se brinemo o onome što je, kod socijalnih problema, na primjer, navodno došlo od Ahrimana. To ne bi vodilo ničemu.

Ista je stvar i u vezi Lucifera. Impuls percepcije, osjećanja, dan nam od znanosti duha mora nam pomoći da se na pravi način suočimo sa snagama koje su stvarno prisutne u svijetu. Oni koji to ne žele su poput čovjeka koji kaže, „Zli elementi! O ne, ne volim ih; uopće ih ne volim“! Naravno, oba pristupa su jednostrana, ali moramo zapamtiti zajednički rad zla i dobra, unija zla i dobra, čini elemente plodonosnima u stanju ravnoteže do koje moramo dovesti u životu učeći da ovladamo ahrimanskim i luciferskim snagama. U tom stanju ravnoteže leži impuls koji mora biti usađen u život, i zadatak je znanosti duha da to prenese.

Onoliko koliko je moguće, o ovim stvarima govoriti ćemo opet sutra.

VI

Drevni kulturalni impulsi produhovljeni u Goetheu. Kozmičko znanje o Templarima

Dornach, 25 rujna 1916

Bili smo zauzeti pokazivanjem kako one duhovne snage koje nazivamo luciferskim i ahrimanskim snagama igraju svoju ulogu u povijesnom razvoju čovječanstva. Vidjeli smo kako je ono što će se prenijeti iz jednog doba u drugo u tijeku evolucije svijeta, preneseno upravo kroz takve snage, i jako smo se trudili pokazati kako je u željama, instinktima i stremljenjima za znanjem, u impulsima također, čovjekova socijalnog života, prisutno nešto što se konkretno može shvatiti samo ako se prepoznaju one nad-osjetilne snage koje su u podlozi povijesne evolucije svijeta. Vidjeli smo kako je ono što mora doći do izražaja u našoj petoj post-atlantskoj epohi bilo u pripremi od petnaestog stoljeća. Vidjeli smo koje su se nove sposobnosti čovječanstva razvile u cjelokupnom europskom kulturalnom životu od tog vremena.

Ako bi željeli naći duh koji je na koncentriran i najjasniji način izrazio ono što bi impulsi našeg vremena trebali biti, tada bi mogli pogledati na Goethea. Već smo opazili da je jednako i u njegovoj koncepciji prirode i u njegovom svijetu imaginacije, Goethe izrazio nešto što bi moglo činiti početak pete post-atlantske epohe. Moram vas danas podsjetiti kako sam često isticao da je Goethe u njegovoj *Bajci o zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani* na intiman način izrazio ono na što je gledao kao na prave impulse kulture, znanja, osjećanja i volje; odnosno, ono na što je bio obvezan gledati kao na nužno za aktivnost čovjeka u budućnosti. U njegovoj bajci je prikrio ono što je znao o duhovno skrivenim aktivnim silama koje su u čovječanstvu na djelu od petnaestog stoljeća, i koje će biti djelatne još oko dvije tisuće godina. Znao, također, kako smo u našim misterijskim dramama pokušali oživjeti u svim mogućim detaljima ono što je Goethe vidio kada je sastavio ovu *Bajku o zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani*. Namjera je bila izraziti, na način na koji se opet može danas izraziti, sto godina kasnije, ono što je nadahnulo Goethea i što će nadahnuti cijelu petu post-atlantsku kulturu kao najveće duhovno blago. Ovakve dubine duše koje su u podlozi toliko velikog i snažnog djela kao što je *Bajka o zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani*, unatoč tome što je simbolička, i tako veliki impulsi koji su u podlozi Goetheova Fausta kao poeme čovječanstva, uvijek iznova pokazuju na snage koje leže duboko ispod površine svijesti. Sve je to radilo u takvoj duši iz dubina starih kulturalnih impulsa. Danas bih želio malo govoriti o takvim kulturalnim impulsima u vezi s jučerašnjim predavanjem, i kako su oni prošli neku vrstu procesa produhovljenja kod Goethea.

Moramo se vratiti natrag u ono doba u kojem su impulsi za petu post-atlantsku epohu najprije položeni u zametku, natrag prije petnaestog stoljeća jer stvari koje će se razviti duhovno moraju biti pripremljene dugo unaprijed. Kako se u europskom životu duše, kao i u europskom socijalnom životu, u stremljenju prema Istinitom, Lijepom i Dobrom, normalne napredne duhovno božanske snage u našem dobu miješaju s lucifersko-ahrimanskim snagama može se prepoznati samo kada se ide natrag u vrijeme kada su dani najraniji impulsi. Učili smo o tim prvim impulsima ranijih doba jučer. Danas, učiti ćemo o sličnim poticajima iz srednjovjekovnih vremena, i upoznati kako su određene duhovne tendencije rođene iz ljudske evolucije. Radeći tako, nećemo više nego ukazati na povijesnu pozadinu pošto se u današnje vrijeme može o tome čitati u bilo kojoj enciklopediji.

Da bi opisao konfiguraciju kulturalnih impulsa koji su pretrpjeli izvjesno produhovljenje kod Goethea, moram uputiti na doba u kojem se impuls križarskih vojni pojavio iz europske volje: u stvari, iz kršćanskih impulsa europske volje. U vrijeme kada se volja da se posjete sveta mjesta pojavila kod civiliziranih stanovnika Europe postojali su ljuti sukobi u životu između onog što je nazvano luciferske i ahrimanske snage. To će reći, u napredne, dobre, prave kršćanske impulse one druge snage su se ubacile, takoreći, iz smjera koji je opisan jučer. Radile su na način koji im je dopušten mudrim vođenjem svijeta. Dakle, na ono što se događa u mudrom vođenju svijeta može se propisno utjecati drugim impulsima koji rade iz prošlosti i prodiru u impulse sadašnjosti na način koji je opisan.

Kada to uzmemo u obzir, između mnogo toga što donosi radost duši, između mnogo toga što se pojavilo odmah nakon što je križarska vojna postigla prvi uspjeh, vidimo osnivanje Reda vitezova templara godine 1119. Pet francuskih vitezova ujedinilo se pod vodstvom Huga de Payens i, na svetom mjestu gdje se dogodio

Misterij na Golgoti, osnovali su red potpuno posvećen Misteriju na Golgoti. Njihov prvi važan dom bio je blizu mjesta gdje je jednom stajao Solomonov hram, tako da sveta mudrost iz najdrevnijih vremena i mudrost Solomona mogu zajedno raditi za kršćanstvo u toj točki sa svim osjećajima i sentimentima koji su se pojavili iz potpune i svete posvećenosti prema Misteriju na Golgoti i njegovom Nositelju. Kao dodatak njihovom zavjetu dužnosti duhovno nadređenima uobičajenom u to vrijeme, prvi vitezovi templari zavjetovali su se zajedničkom radu na najintenzivniji način da pod Europsku kontrolu dovedu mjesto gdje se dogodio Misterij na Golgoti.

Pisana i nepisana pravila Reda bila su takva da vitezovi ne bi mislili ni o čemu osim kako se potpuno u srcu i duši ispuniti svetim Misterijem na Golgoti, i kako sa svakom kapljom njihove krvi mogu pomoći da se sveta mjesta uvedu u sferu utjecaja europskog autoriteta. U svakom trenutku njihovih života trebali su misliti i osjećati se posvećeni svom njihovom moći tom zadatku, ne izbjegavajući ništa da bi to ostvarili. Njihova krv više nije trebala biti njihova vlastita već je trebala biti posvećena samo zadatku koji smo naveli. Ako bi se susreli s moći tri puta većom od njih samih, zapovjedbena je da ne bježe već da stoje čvrsto. U svakom trenutku njihovih života trebali su misliti da krv koja teče njihovim venama ne pripada njima već njihovoj velikoj duhovnoj misiji. Kakvo god bogatstvo mogli steći nije pripadalo nikom pojedinačno već samo Redu. Ako bi član Reda bio ubijen, nikakav plijen ne bi smio biti dostupan neprijatelju osim uža od kudjelje opasanog oko bokova. To uže je bilo znak njihova rada, kojeg su se slobodno poduhvatili u svrhu onog što se tada gledalo kao iscjeljenje europskog duha. Postavljen je velik i moćan zadatak, manje misliti nego duboko osjećati, što je ciljalo na ojačanje života duše kao pojedinca i osobno s namjerom da bi mogao biti potpuno apsorbiran u naprednu struju kršćanske evolucije.

Ovo je bila zvijezda, takoreći, koja će sijati pred vitezovima Templarima u svemu što su mislili, osjećali i razumjeli. S ovime je dan impuls, koji je u svojoj široj aktivnosti — u širenju templarskog reda od Jeruzalema na zemlje Europe — trebao dovesti do izvjesnog prodiranja kršćanskog duha u europski život. S obzirom na neizmjeran žar koji je postojao u dušama tih vitezova, snage koje moraju evoluciju zadržati, vodeći duše da postanu otuđene od Zemlje i da ih od nje odvedu na poseban planet, ostavljajući Zemlju nenaseljenu, one snage koje su to željele, krenule su djelovati na duše koje su osjećale i mislile kao što su to vitezovi Templari. One su se željele potpuno posvetiti duhu i lako su mogle biti napadnute od onih snaga koje su željele duhovno odnijeti od Zemlje. Te snage nisu željele da duhovno bude rašireno Zemljom, da prožme zemaljsku egzistenciju. Zaista, uvijek je pri ruci opasnost da duše budu otuđene od Zemlje, postanu umorne od Zemlje, i da zemaljsko čovječanstvo postane mehanizirano.

Tamo imamo snažan stremeći duhovni život za kojeg možemo pretpostaviti da će se lako približiti luciferskom iskušenju; ovdje je dobilo uporište. Međutim, onda također imamo, istovremeno dok se Templarski red širi raznim zemljama Europe, mogućnost oštrog upada ahrimanskih snaga u Zapadnu Europu. Na završetku trinaestog i početku četrnaestog stoljeća, kada je Templarski red — ne pojedini vitezovi već Red — postigao veliki prestiž i bogatstvo kroz svoju aktivnost i raširio se Zapadnom Europom, imamo ljudsku osobnost koja vlada Zapadom za koju se zapravo može reći da je u svojoj duši doživjela nadahnuće kroz moralnu, ili

nemoralnu, moć zlata. On je bio čovjek koji je definitivno mogao koristiti za svoje nadahnuće mudrost materijaliziranu u zlatu. Sjetite se *Bajke o zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani* u kojoj Zlatni kralj postaje predstavnik mudrosti. Pošto duhovne snage postoje također i u raznim supstancama, koje su uvijek samo maya s duhovnim snagama koje stoje iza toga koje materijalist ne može percipirati, apsolutno je moguće za zlato da postane inspirator.

Visoko nadarena osobnost, Filip lijepi, koji je bio obdaren iznimnim stupnjem lukavosti i najgorim zlom ahrimanske mudrosti, imao je pristup toj inspiraciji kroz zlato. Za Filipa IV, koji je Francuskom vladao od 1285 do 1314, zaista se može reći da je imao genij za pohlepu. Osjećao je instinktivni nagon da u svijetu ne prizna ništa drugo osim onoga što se može platiti zlatom, i moć nad zlatom nije htio dopustiti nikom osim sebi. Želio je energično staviti pod kontrolu svu moć koja se može uporabiti kroz zlato. To je u njemu naraslo do neizmjerne strasti koja je postala čuvena u povijesti. Kada je papa Bonifacio zabranio francuskom kleru da plaća porez državi, ta činjenica, sama po sebi ne vrlo zanimljiva, vodila je Filipa da napravi zakon koji svakom zabranjuje odnijeti zlato i srebro iz Francuske. Svo je trebalo ostati tamo, takva je bila njegova volja, i samo ga je on mogao kontrolirati. Moglo bi se reći da je to bila njegova ekscentričnost. Nastojao je zlato i srebro zadržat za sebe a svojim podanicima i drugima dati kvarnu valutu. Uznemirenost i ogorčenost među ljudima nisu ga mogli spriječiti da provede ovu politiku, tako da je, kada je napravio posljednji pokušaj miješanja što je moguće manje zlata i srebra u kovanice, morao bježati, prigodom narodne pobune, u hram vitezova Templara. Potaknut vlastitim strogim propisima da to napravi, svoja blaga je imao sigurno deponirana kod njih. Bio je zapanjen kada je vidio kako su brzo vitezovi umirili narodni ustanak. U isto vrijeme, bio je preplašen jer je vidio koliku su veliku moralnu snagu vitezovi imali nad narodom, i koliko je malo on, koji je bio nadahnut samo zlatom, to mogao iskoristiti protiv njih. Vitezovi su, također, do tog vremena stekli veliko blago i bili neizmjereno bogati, ali prema njihovim pravilima, svo bogatstvo Reda bili su obvezni staviti u službu duhovne aktivnosti i stvaralačkog rada.

Kada je strast toliko snažna kao što je kod Filipa lijepog bila pohlepa, ona iz duše istisne velike snage koje imaju veliki utjecaj na razvoj volje prema drugim ljudima. Za naciju, Filip je bio malo cijenjen, ali značio je mnogo onima koji su bili vazali, a oni su činili veliku većinu. Također je shvaćao kako koristiti svoju moć. Kako se papa Boniface jednom suprotstavio njegovoj volji da kler u Francuskoj plati koliko god je moguće, Filip je pripremio zavjeru protiv njega. Boniface je bio oslobođen od svojih sljedbenika ali je ubrzo nakon toga umro od tuge. To je bilo u vrijeme kada se Filip poduhvatio da cijelu Crkvu potpuno stavi pod svoju kontrolu, time od crkvenih zvaničnika praveći puke poslušnike kraljevske moći u kojoj je vladalo zlato. Odmah potom je izazvao premještanje pape u Avignon, što je označilo početak onog što je često u povijesti poznato kao „Babilonsko zarobljavanje“ papinstva. To je trajalo od godine 1309 do 1377.

Papa Klement V, bivši biskup Bordeaux-a, boravio je u Avignon-u i u potpunosti bio instrument u rukama Filipa. Postupno, pod djelovanjem snažne Filipove volje, došao je do točke kada više nema vlastitu volju, već je svoju crkvenu moć koristio samo da služi Filipu, vršeći ono što je on želio. Filip je bio ispunjen strastvenom željom da sebe načini gospodarom sveg dostupnog bogatstva. Nakon što je vidio da u

drugim rukama zlato može imati drugačije značenje, nije čudo da je iznad svega želio uništiti te druge ruke, vitezove Templare, tako da bi mogao konfiscirati njihovo zlato i sam doći u posjed njihova blaga. Sada, rekao sam da takva strast, izazvana na tako materijalistički način i djelujući tako intenzivno, stvara snažne sile u duši. U isto vrijeme, stvara znanje, premda ahrimanskog reda. Tako je bilo moguće da se izvjesno polovično znanje pojavi u duši Filipa, onih metoda koje smo vidjeli rasplamsane na najgrublji, najstrašniji način kod meksičkih misterija. U Filipu se pojavilo znanje o tome do čega se može dovesti oduzimajući život na točan način, premda na drugačiji, više indirektan način nego je to onaj od meksičkih inicijata. Kao iz dubokih podsvjesnih impulsa, našao je način pripajanja takvih impulsa u evoluciju čovječanstva pogubljujući ljude. Za to, trebao je žrtve. Na sasvim izvanredan način ovaj Filipov đavolski instinkt harmonizirao se s onim što se nužno razvilo u grudima vitezova, potječući od posvećenosti njihovih života stvarima koje sam naznačio.

Naravno, gdje se nešto veliko i plemenito pojavi, kao što se među vitezovima Templarima, mnogo toga što tu ne spada — možda čak i nemoral — postaje prikačeno na tu veličinu i plemenitost. Bilo je, naravno, vitezova kojima su se mogle prigovoriti svakakve stvari; to ne treba poricati. Ali ničeg takvog nije bilo u duhu utemeljenja Reda, jer ono što su vitezovi postignuli za Jeruzalem stajalo je prvo, a zatim i ono što se moglo ostvariti za kristijanizaciju cijele europske kulture. Vitezovi su se postupno raširili u visoko utjecajnim društvima Engleske, Francuske, Španjolske, dijelu Italije i Srednje Europe. Raširili su se svuda. U svakom pojedinom vitez u najvišem je stupnju bila razvijena ova potpuna penetracija duše s osjećajem i doživljajem Misterija na Golgoti i svega što je bilo povezano s kršćanskim impulsom. Snaga te unije s Kristom je bila velika i intenzivna. Pravi vitez Templar je bio onaj tko više nije znao ništa o sebi, već kada bi osjetio, puštao bi da se u njemu osjeća Krist; kada je mislio, puštao bi da Krist misli u njemu; kada je bio ispunjen entuzijazmom, pustio bi da Krist u njemu bude entuzijastičan. Bila je možda nekolicina u kojem je ovaj ideal izvršio potpunu transformaciju, metamorfozu duševnog života, i koji su zaista često izvlačili dušu izvan tijela i omogućili joj da živi u duhovnom svijetu, ali u odnosu na cijeli Red, bio ih je značajan broj. Tako je nešto zaista iznimno i moćno ušlo u krug Templarskog reda bez da su znali pravila kršćanske inicijacije osim kroz žrtvenu službu. Najprije u križarskim vojnama, zatim u duhovnom radu u Europi, njihove duše su bile tako nadahnute posvećenošću kršćanskom impulsu i Misteriju na Golgoti da su stoga mnogi vitezovi doživjeli kršćansku inicijaciju. Pred nama imamo sljedeći svjetski povijesni događaj: na svjetskoj povijesnoj osnovi doživljaja brojnih ljudi, kršćanska inicijacija, odnosno percepcija onih duhovnih svjetova koji su ljudima dostupni kroz kršćansku inicijaciju, pojavila se iz fundamentalnih dubina ljudskog razvoja.

Ovakvi događaji uvijek prizivaju suprotstavljene snage, kojih je, zaista, u ono vrijeme pri ruci bilo obilje. Ono što ovako ulazi u svijet nije samo voljeno; također se prekomjerno mrzilo. Kod Filipa, međutim, bilo je manje mržnje nego želje da se svijet oslobodi ovakvog Društva i da se od njega ukrade blago koje mu je u obilju pritjecalo i koje je korišteno samo u službi duha.

Sada, kod ovakve inicijacije koju su doživjeli brojni vitezovi, uvijek postoji mogućnost spoznavanja ne samo blagotvornih, božanskih, već također i luciferskih i ahrimanskih snaga. Sve što čovjeka vuče dolje u ahrimanski svijet i gore u luciferski,

javlja mu se, onome tko prolazi takvu inicijaciju, jedno do drugog s uvidom u normalne svjetove. Onaj tako iniciran suočen je sa svim patnjama, iskušenjima i kušnjama koje čovjeku dolaze kroz snage neprijateljske dobru. On ima trenutke u kojem dobri duhovni svijet nestaje pred njegovim pogledom, pogledom njegove duše, i sebe vidi kao utamničenog od onoga što nad njime pokušava dobiti vlast. Sebe vidi u rukama ahrimansko-luciferskih snaga koje ga žele ugrabiti da bi dobile kontrolu nad njegovom voljom, osjećanjem, mišljenjem i osjetilnom percepcijom. To su, uistinu, duhovne kušnje koje su dobro poznate iz opisa onih koji su pogledali u duhovni svijet.

Bilo ih je mnogo u krugu vitezova Templara koji su mogli steći duboki uvid u Misterij na Golgoti i njegovo značenje i u kršćanski simbolizam kako se oblikovao kroz događaj Posljednje večere. Vidjeli su isto tako i duboku pozadinu tog simbolizma. Mnogo je onih koji su, kao posljedicu svoje kršćanske inicijacije imali to da mogu gledati u kršćanske impulse kako prolaze kroz povijesnu evoluciju europskih naroda, ali također su i vidjeli nešto drugo; to su doživljavali u vlastitoj duši, takoreći, pošto ih je to uvijek obuzimalo kao iskušenje. Prepoznajući nesvjesne sposobnosti ljudske duše, opetovano je nadvladavao iskušenje koje mu se pokazivalo. Inicijat je tako postao toga svjestan i gledao kako će nadvladati ono što inače ostaje u podsvijesti. Mnogi vitezovi su upoznali đavolski nagon koji obuzima volju i osjećaje da bi ponizio Misterij na Golgoti. U slikama snova s kojima je ovakav inicijat bio uklet, u viziji bi se pojavilo obrnuto, takoreći, duboko poštovanje simbola raspela. To je bilo moguće zahvaljujući načinu na koji je došlo do inicijacije, i posebno jer su luciferske snage stajale blizu s njihovim iskušenjem. U viziji je vidio kako ljudska duša može postati sposobna obeščastiti simbol Križa i sveti ritual Posvećenja kruha. Vidio je one ljudske snage koje čovjeka tjeraju da se vrati drevnom poganstvu, da obožava ono što su pogani obožavali i da preziru napredovanje prema kršćanstvu. Ti su ljudi znali kako ljudska duša može podleći takvom iskušenju pošto ga moraju nadvladati svjesno.

Ovdje gledate u život duše o kojem vanjska povijest malo prenosi. Filip lijepi, kroz njegovu ahrimansku inicijaciju zlata, također je imao točno znanje o ovim činjenicama duševnog života, čak iako samo instinktivno. Znao je dovoljno, međutim, da to može prenijeti svojim vazalima. Sada, nakon što je izumljen okrutan pravni proces uključujući svakakve način istraživanja, tijek akcije, unaprijed odlučan, započeo je. Urota je napravljena, potaknuta od Filipa zajedno s njegovim vazalima koji su pozvani da naprave istraživanje protiv vitezova. Premda su bili nevini, bili su optuženi za svaki zamislivi porok. Jednog dana u Francuskoj iznenada su napadnuti i bačeni u zatvor. Tijekom zatvora njihova blaga su zgrabljena.

Sada su uređena suđenja u kojima je, pod potpunim utjecajem Filipa, naveliko korišteno mučenje. Svaki pronađeni vitez podvrgnut je najtežem mučenju. Ovdje je, stoga, mučenje također korišteno da se oduzme život, o značenju toga ste već saznali. Namjera Filipa je bila mučiti što je moguće više ljudi, i mučenje je primijenjeno na najokrutniji način tako da su mnogi od mučenih vitezova gubili svijest. Filip je znao da se pojavljuju slike iskušenja kada, u strašnoj agoniji, njihova svijest postaje zamračena. Znao je: na vidjelo izlaze slike iskušenja! Pod njegovim poticajem katekizam glavnih pitanja bio je tako uređen da su odgovori uvijek sugerirani na način na koji je postavljeno pitanje. Odgovori vitezova bili su, naravno, dani sviješću zatupljenom od torture. Pitani su, „Jeste li zanijekali kruh i suzdržali se od

izgovaranja riječi posvećenje“? U njihovoj zamračenoj svijesti vitezovi su potvrdili ove stvari. Snage koje su suprotstavljene dobru govorele su iz njihovih vizija i, dok su u njihovom svjesnom životu nosili najdublje štovanje za simbol Križa i Raspela, sada su sebe optuživali za pljuvanje na njega; optužili su sebe za najstrašnije zločine, koji su normalno živjeli u njihovoj podsvijesti kao iskušenja. Tako je iz priznanja mučenih vitezova, fabricirana priča da su štovali idola umjesto Krista, idola s ljudskom glavom sa svijetlećim očima; da su prilikom prijema u Red bili podvrgnuti odbojnim seksualnim postupcima najodvratnije prirode; da transsupstancijaciju nisu provodili na pravi način; da su počinili najgore seksualne napade; da su čak i kod primanja u Red prekršili zavjet Misterija na Golgoti. Katehizacija je bila tako dobro organizirana da je čak i Veliki majstor reda bio mučen dok nije dao ova podsvjesna priznanja.

To je jedno od najtužnijih poglavlja ljudske povijesti, ali ono koje se može razumjeti samo ako se jasno vidi da iza vela onog što je preneseno od povijesti stoje aktivne snage, i da je ljudski život zaista bojno polje. Zbog nedostatka vremena, izostaviti ću ono što bi se moglo dalje reći o ovoj temi, ali bilo bi lako pokazati kako postoji svaki prividan razlog za osudu vitezova Templara. Mnogi su stajali uz njihova priznanja, mnogi su pobjegli; većina je osuđena i, kao što je rečeno, čak i Veliki majstor, Jacques de Molay, pod torturom je bio prisiljen govoriti na opisani način. Tako je došlo do toga da je Filip lijepi, Filip IV od Francuske bio u stanju uvjeriti njegova vazala, papu Klementa V — to nije bilo teško — da su vitezovi počinili najstrašnije zločine, da su najveći heretici. Svemu je tome Papa dao svoj blagoslov, i Templarski red je bio razriješen. Pedeset četiri viteza, uključujući Jacques de Molaya, spaljeni su na lomači. Kratko nakon toga u drugim europskim zemljama — u Engleskoj, Španjolskoj, zatim sve do Srednje Europe i Italije — također su poduzete mjere protiv njih.

Dakle vidimo kako je interpretacija Misterija na Golgoti i njen utjecaj prodro usred europske evolucije preko Reda Templara. U najdubljem smislu, međutim, na ove stvari treba gledati kao da su određene izvjesnom nužnošću. Čovječanstvo još nije bilo zrelo da primi impuls mudrosti, ljepote i snage na način na koji su vitezovi željeli. Osim toga, bilo je određeno na temelju onoga što još moramo naučiti, temelju koji leži u cijelom duhovnom razvoju Europe, da duhovni svijet ne bude dosegnut na način na koji su Templari ušli u njega. To bi bilo postignuto prebrzo, što je luciferski način. Ovdje zapravo vidimo najvažniji dvostruki napad snaga Lucifera i Ahrimana: Lucifer je vitezove poticao, vodeći ih u njihovu nesreću, a Ahriman aktivno radeći preko nadahnuća Filipa lijepog. Ovdje vidimo značajan dvostruki napad proveden u svjetskoj povijesti.

Ali ono što je živjelo i radilo u vitezovima Templarima ne može biti iskorijenjeno. Duhovnom životu ne može se iščupati korijenje; on živi i radi dalje. S vitezovima, osobito s pedeset i četvoro koji su spaljeni na lomači posredovanjem Filipa, mnoge su duše zasigurno povučene u duhovni svijet koje bi još uvijek mnogo toga napravile na Zemlji u duhu Templarskog reda, i koje bi također privukle učenike da rade u istom duhu. No moralo je ispasti drugačije. U duhovnom svijetu te duše su proživjele ona iskustva kroz koja su prošla u najstrašnijim agonijama do koji je došlo pod utjecajem vizionarskih priznanja iznuđenih kroz torturu. Njihovi impulsi, koji sada, između njihove smrti i njihovog sljedećeg rođenja, odlaze dušama koje su se od tada spustile, i također dušama koje gore još čekaju utjelovljenje, moraju proći metamorfozu od

karaktera aktivnosti fizičkog zemaljskog svijeta u duhovnu aktivnost. Ono što sada dolazi od duša vitezova, koji su bili ubijeni na taj mizeran način i koji su prije smrti spaljivanjem morali proći najužasnije iskustvo koje čovjek može pretrpjeti, za mnoge druge postati će princip nadahnuća. Moćni impulsi trebali su se izliti dolje na čovječanstvo. To možemo dokazati u slučaju mnogih ljudskih duša.

Danas, međutim, više ćemo se držati sfere znanja i intelekta kao što smo također napravili u drugim primjerima danim zadnjih dana. Nadahnuće iz kozmičkog znanja o vitezovima Templarima — to je uvijek bilo dano. Činjenici da su u konačnici ljudi Templare počeli gledati kao heretike nakon što su spaljeni na smrt ne treba se čuditi; niti se treba čuditi da su ljudi također vjerovali da su počinili svakakve nečuvene zločine. Je li nekome bilo drago osuditi kao posebno heretički đavolji čin, koji je upravo predstavljen ovdje (scena iz *Fausta*, nap.pr.), u kojem se pojavljuje Mefisto, Lemuri i debeli i mršavi vragovi, možda — ne znam — brojne osobe u naciji bi također na to gledale kao na nešto heretičko. Metode Filipa lijepog nisu, međutim, više upotrijebljene u sadašnje prilično bijedno vrijeme. Kozmička mudrost koju su ti vitezovi posjedovali ušla je u mnoge duše. Mogu se citirati mnogi primjeri kako je nadahnuće vitezova Templara bilo povučeno u duše. Pročitati ću vam pasus iz poeme „Ahasver“ od Julija Mosena, koja se pojavila 1838. Kao što možete pročitati u ciklusima predavanja, često sam upućivao na Julija Mosena, autora duboke poeme „Ritter Wahn“ (Vitez Himera). U prvom pjevanju trećeg dijela „Ahasvera“, Moser svog heroja vodi u one dijelove Zemlje, u Cejlon i susjedne otoke, treba potražiti regiju koju mi opisujemo u kozmologiji naše znanosti duha kao približno mjesto lemurijske evolucije. Ova oblast Zemlje izdvaja se na poseban način. Zna da je sjeverni magnetski pol lociran u različitoj točki od one od zemljopisnog sjevernog pola. Magnetske igle svuda pokazuju prema magnetskom sjevernom polu i mogu se nacrtati magnetski meridijani koji se susreću u toj točki. Gore u Sjevernoj Americi gdje magnetski sjeverni pol leži, ti magnetski meridijani idu oko Zemlje po ravnim linijama. Izvanredno je, međutim, u lemurijskoj oblasti magnetski meridijani postaju sinusne zmijolike linije. Magnetske sile su izvijene u zmijoliki oblik u toj oblasti. Ljudi ove stvari danas premalo primjećuju. Međutim, onaj tko vidi živu Zemlju, zna da je magnetizam poput sile koja oživljava Zemlju; na sjeveru ide ravno, a u oblasti stare Lemurije po vijugavoj zavojitoj liniji.

Slika 1

Samo promislite koliko duboko Julije Mosen govori dok svog Ahasvera šalje prema oblasti treće epohe u prvom pjevanju — podijeljeno je u epohe — poeme:

Po liniji izravnoj i ravnoj od južnog pola
Uzima magnetska linija svoj izabrani kurs,
Kada se odjednom uvija u zmijoliku krivulju

Tamo ispred Indije i susjednih otoka
Pred zamkom gdje u najdubljem jadu
Sjedi vječna Majka uvijek vezana.

U obliku kruga linija povlači svoju duljinu,
I uvija se brzo i skriveno u sebe
S jednim uronom u vrtlog pada.

Tamo je Veliki duh u prvom zagrljaju
Držao jadnu nevjestu, i iz njihovog vatrenog plamena
Odmah su iskočili demoni Zemlje.

Kada je tako prva tvorevina došla do kraja,
Veliki, bezimni duh u svom gnjevu
Utisnuo je dolje svadbeni krevet pod morem.

Tako ide. Vidimo kako se javlja inspiracija s divnim intuitivnim znanjem. Mudrost živi koja u svijetu može ući samo usred patnji, tortura, progona i najstrašnijih napada. Ipak, ona živi u duhovnom obliku.

Kada tražimo najljepše produhovljenje ove mudrosti koja je ušla u razvoj Europe, kao što smo opisali, tada ga nalazimo upravo u svemu što bi radilo i živjelo u moćnim imaginacijama Goethea. Goethe je znao tajnu Templara. Nije bez razloga da je on koristio zlato onako kako je to napravio u njegovoj *Bajci o zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani*, u kojoj je napravio da zmija konzumira zlato i onda se žrtvuje. Tim djelom zlato je oteto od snaga za koje je Goethe doista znao da se ne smije dopustiti da ostanu. Zlato — naravno sve na što se mislilo ovdje čega je zlato pravi simbol. Pročitajte još jednom Bajku o zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani i pokušajte osjetiti kako je Goethe znao tajnu zlata, kako je, kroz način na koji pušta da zlato prolazi kroz bajku, gledao natrag na ranija vremena. Smijem li ovdje dodati osobno priznanje da kada sam se po prvi puta u osamdesetima prošlog stoljeća, suočio s pitanjem zlata u Goetheovoj bajci, značenje priče mi se pojavilo kroz kretanje zlata u njoj.

Kroz način na koji Goethe pušta da zlato teče kroz ovu bajku, on pokazuje kako gleda natrag u vrijeme u kojem mudrost — za koju zlato također stoji, stoga je, „Zlatni kralj mudrosti“ — bio izložen progonima kao što su oni opisani. Sada, on je nastojao

prikazati prošlost, sadašnjost i budućnost. Goethe je instinktivno vidio u budućnost istočne europske civilizacije. Mogao je vidjeti kako je neopravdan način na koji je problem grijeha i smrti tamo radio. Ako bismo željeli, možda ne sasvim neprimjereno, označiti nacionalnost čovjeka koji je onda vođen do Hrama i lijepe Ljiljane, koji se prvo pojavljuje kao bez energije i obogaljen, tada, iz onoga što smo nedavno morali reći o kulturi Istoka i Rusije, nećete smatrati nerazumnim smatrati ovog čovjeka za Rusa. Radeći tako, gotovo sigurno ćete slijediti liniju Goetheova instinkta. Tajna europske evolucije u petoj post-atlantskoj epohi leži prikrivena unutar ove bajke, jednako stvarno kao što je Goethe mogao prikriti u svom *Faustu*, posebno u drugom dijelu, kao što znamo iz njegove vlastite izjave. To se jasno može vidjeti kod Goethea — mi smo to već pokazali u raznim aspektima; kasnije može biti pokazano kod drugih — da počinje gledati svijet i osjećati sebe u njemu, u skladu s temeljnim zahtjevima pete post-atlantske epohe.

Kod Goethea imamo pravo nastavljanje života vitezova Templara ali, kao što sam rekao, na produhovljen način. Ovaj goetheizam, međutim, moći će ući samo polako i postupno u ljudsko razumijevanje. Već sam pokazao u određenim aspektima kao impuls za sve što je duhovno-znanstvene prirode leži u goetheizmu. Sva znanost duha može se razviti od Goethea. Pokazao sam na javnom predavanju (Berlin, 15 travnja 1916) kojeg sam dao nedavno kako prvi elementarni znanstveni temelj za doktrinu o reinkarnaciji, ponovljenim zemaljskim životima, leži u Goetheovoj doktrini metamorfoze. On učenje o metamorfozi počinje pokazujući kako se list mijenja u cvijet, kako se organ pojavljuje u različitim formama. Kada se prodorno prati ova misao, u njoj leži obuhvaćeno ono što sam ovdje često objašnjavao; odnosno, glava čovjeka je transformirano tijelo, a ostatak tijela je ljudska glava koja tek treba biti transformirana. Tu je metamorfoza u konačnom stupnju, koja će se za znanost razviti u izravno znanje o reinkarnaciji, ponovljenim zemaljskim životima. Ali Goethe je još uvijek slabo shvaćen; mora se prvo udomačiti u kulturalnom životu čovječanstva. Ne samo stoljeća već tisućljeća će biti potrebna da se rasplete ono što leži u Goetheu. U stvari, čak i danas nema nekih osnova za proučavanje Goethea kakve bi mogla dati monografija ili biografija koja bi nastala u samom njegovom stilu.

Pogledajmo što je učinjeno u konkretnim slučajevima u modernoj kulturi prema razumijevanju Goetheove osobnosti. Možemo, naravno, navesti samo pojedinačne primjere. Herman Grimm je, međutim, s pravom rekao: „Izvjesci g. Lewesa je napisao knjigu, koja je neko vrijeme bila najpoznatija knjiga o Goetheu; moglo bi se čak reći i najbolja. To je knjiga koja se bavi osobnošću koja je navodno rođena u Frankfurtu na Majni godine 1749, i da joj je otac u Frankfurtu bio vijećnik. Zatim se ta osobnost razvila i odrastala na takav način da se njemu pripisuje Goetheova mladost, skupa s svakakvim drugim stvarima uzetim od Goethea. Goetheova su djela pripisana njemu, također je putovao u Italiju iste godine kao Goethe, i umro iste godine kada je umro Goethe. Ta osoba, međutim, nije Goethe već fantazija g. Lewesa“.

Zatim također imamo relativno dobru knjigu u kojoj je Goetheov život i stvaralački rad opisan s ogromnim uložnim naporom i bolje nego u mnogim drugim radovima o Goetheu. Međutim, ispunjena je, od prve do zadnje stranice s mržnjom i averzijom. Ta knjiga je od isusovca, Baumgartnera. To je izvrsna ali, u stvari, isusovačka knjiga; i antagonistička prema Goetheu. Barem, bolje je napisana nego bezbrojne druge koje su se pojavile tijekom devetnaestog stoljeća i sada u dvadesetom. Veliki dio tih radova

je neukusan. Neprestano se kiše zbog prašine u knjižnici i profesoru ulazi u nos. Napisane su od cjepidlaka koje to nazivaju Goethe. Često su napisane s ponosom cjepidlake, ali također su pljesnive od knjižničke prašine ili zraka kojeg treba udisati dok se nagađa koliko je često čovjek koji piše o Faustu, na primjer, otvarao Grimmov ili neki drugi rječnik da bi odgonetnuo riječ ili pasus — i tako dalje. Moglo bi se reći: O strašno, najstrašnije, ono što je na ovom polju napisano!

Jedna se knjiga, međutim, ističe na prilično neobičan način. To su predavanja Hermana Grimma o Goetheu dana u sedamdesetima na berlinskom sveučilištu. Grimm je bio, kao što možemo vidjeti, onaj koji je imao najbolju volju i najljepše tradicije da mu pomognu u upoznavanju s Goetheom. Njegova knjiga je inteligentna i izvrsna koja se razvila pravo iz goetheanske atmosfere. Grimm je odrastao u doba kada je još bilo goetheanske tradicije, ali ova knjiga pokazuje nešto izvanredno. U stvari, u određenom pogledu, to uopće nije knjiga koja se razvila iz goetheanske tradicije; ona je oboje goetheanska i ne-goetheanska. Jer Herman Grimm ne piše u goetheanskom stilu već, pomalo čudno, u stilu koji nekog vodi da kaže da je knjiga napisana od Amerikanca, njemačkog Amerikanca! Grimmova predavanja mogu se nazvati knjigom napisanom od Amerikanca ali na njemačkom. Po stilu je američka — stil kojeg je Grimm sam naučio. Kao jedan od najoduševljenijih sljedbenika Emersona, on ga je proučavao, čitao, probavljao, prevodio ga, dobro se s njime upoznao. Sada, Grimm nalazi svoj put u američki-Emerson stil tako da ga je potpuno savladao; istodobno je oduševljen s njime. Može se odmah vidjeti kod čitanja njegove novele, *Nepobjedive snage*, kako je u stanju pustiti da sve američko živi u njemu. Entuzijazam za ono što je američko i u isto vrijeme divan osjećaj internacionalizma protekao je na Goethe predavanjima Hermana Grimma.

Unatoč svemu ovome, do mnogo, do veoma mnogo toga mora doći u duhovnom životu čovjeka prije nego Goethe i drugi slični duhovi budu shvaćeni! Ako su ponekad shvaćeni ispravno, to mora biti na sasvim drugi način od onog od Hermana Grimma. Jednom, u razgovoru s njime, želio sam napraviti samo nekoliko napomena o putu kojim se postupno može ući u duhovni svijet. Pokret njegove desne ruke uvijek će ostati nezaboravan — gesta odbijanja; želio je to gurnuti u stranu. Stvorio je Goethea koji je jednostavno divan za vidjeti sa strane, ali ne vidi se u njegovo srce. Ovaj Grimmov Goethe, kako utire svoj put kroz povijesni razvoj, kako stoji tamo, kako se kreće i dolazi u kontakt s drugim osobama, kako ljudski odnosi teku u njegova djela, kako suvremena koncepcija svijeta teče u njegova djela — taj Goethe prolazi okom našeg uma kao utvara koja leti svijetom neprimijećen od živućih. Goethe će biti shvaćen samo kada se produbi goetheizam da postane znanost duha. Tada će, iz Goethea izaći mnogo toga što on sam nije mogao izraziti. Goethe, ispravno shvaćen, vodi, u stvari, do znanosti duha, koja je zaista razvijeni goetheizam.

Od početka Goethe je također shvaćao da je kršćanstvo živa stvar. Kako je čeznuo za mogućim izrazom za kristijanizaciju moderne koncepcije svijeta. Nije spadalo u njegovo vrijeme da je nađe, ali u novom dobu znanost duha već radi na tome da se to postigne. Uzmimo njegovu poemu, „Misterije“ (*Die Geheimnisse*), u kojoj je brat Mark vođen u hram gdje je na vratima ružin križ, i pogledajmo cijelu sliku. Vidjeti ćemo da je kršćansko raspoloženje u ovom ulomku, „Misterija“, raspoloženje rođeno iz osjećaja da simbol križa postaje slika života kroz žive ruže koje su na njega upletene! Dalje, Goethe također pušta da njegov *Faust* završava kršćanskim

konceptom; o tome je govorio Eckermannu u njegovoj starijoj dobi. Doći će vrijeme kada će se na mnogo aktivniji, intenzivniji način, kršćanstvo povezati s mislima koje odzvanjaju kroz zaključak *Fausta*, premda je Goethe, koji je iznutra bio skroman u takvim stvarima, bio daleko od toga da to sam napravi. Bio je, u stvari, na putu da pusti da brat Mark ide — na križ okružen ružama. U ovome u konačnici leži sve što će teći iz takve mudrosti za kakvom su žudjeli vitezovi Templari. (Njihove žudnje su bile previše rapidne i nepodesne za fizičku evoluciju.)

Težnja za punom kristijanizacijom blaga mudrosti u vezi kozmosa i zemaljske evolucije postupno se probija — težnja za punom kristijanizacijom zemaljskog života tako da se patnja, bol i tuga pojavljuju kao križ Zemlje, koja potom nalazi utjehu, podizanje, spasenje u ružinom simbolu Raspeća. U više navrata u tako nadahnutim ljudima, u kojima je živjelo ono za što se mislilo da je bilo uništeno u spaljivanju Templara — u tim nadahnutim ljudima živio je uvijek iznova ideal da se umjesto onoga što dovodi do sukoba i svađa mora pojaviti ono što donosi dobro Zemlji, i to dobro može se predstaviti simbolom križa u konjukciji s ružama.

Knjiga *Ruševine* (Shutt), od Anastazija Grün-a danas mi je dana od jednog od naših članova. Ovdje opet imam iste stihove koje sam vam pročitao prije nekog vremena da potvrdim činjenicu da misterija, koju ova poema također izražava, nije samo nešto što smo mi iznijeli, već da oživljava stalno iznova. Anastazije Grün, austrijski pjesnik, komponirao je te pjesme; osmo izdanje pojavilo se 1847. Na njegov vlastiti način pisao je o napredovanju čovječanstva, i danas ću opet pročitati pasus kojeg sam pročitao godinama ranije kao dokaz o ulozi koju je igrala slika ružina križa u čovječanstvu koje se razvija; odnosno, među onima koji su inkarnirani u novom dobu. Anastazije Grün okreće svoj pogled prema Palestini i drugim oblastima nakon što je opisao koliko je mnogo konfuzne borbe i svađanja rašireno Zemljom. Nakon što je vidio i opisao mnogo toga što uzrokuje borbu i sukobe on se, kao veliki vidovnjak na neki način, okreće oblasti Zemlje koju opisuje ovako. Ne mogu sve pročitati pošto bi trajalo predugo, ali pogled je najprije okrenut dijelu Zemlje gdje je korišten plug.

Dok su djeca jednom kopala po livadi
Na svijetlo su iznijela bezobličnu stvar od željeza,
Izgedala je previše ravno, preteška za srp,
Za plug previše tanka i premalena.

S trudom su je odvukli kući kao novopronađeno blago;
Stariji to vide, a ipak ne znaju;
Zovu susjede u krug,
Susjedi to vide, ali ne znaju.

Ima jedna drevna sijeda brada, blijeda,
Čiji životni vijek se oteže kao zaboravljena priča
U sadašnji užurbani svijet,
Pokazali su je njemu, ali on ne zna.

Dobro za svih njih, da to nikad nisu upoznali,

Inače bi morali plakati, i još uvijek treba osuditi
Ludost njihovih očeva, odavno zakopanih,
Jer ono što nitko nije poznao, bio je mač!

Odsada će zemlju cijepati kao raonik;
Usmjeriti sjeme kukuruza u tlo,
Nova herojska djela mača su slavljena
Kada je suncem ispunjen zrak odjekivao veselom pjesmom.

Još jednom se dogodilo, da je u svom oranju
Farmer udario u nešto što je izgledalo kao komad kamena.
I kada mu je lopata oslobodila zemaljski prekrivač,
Ukazala se struktura čudesnog oblika.

On okuplja susjede u krug;
Oni gledaju u to ali ipak ne znaju.
Ti si mudar i star, sigurno ćeš nam reći?
Sijeda brada to gleda, ipak ne zna.

Dakle, pri oranju, nešto je iskopano i čak i star čovjek to ne prepoznaje.

Premda poznat nikome, ipak sa svojim drevnim blagoslovom
Vječan u njihovim grudima stoji uspravno,
Raspršuje svoje sjeme u svim smjerovima;
Križ je to bio, to strano njihovom pogledu!

Borbu nisu vidjeli, i njen simbol umrljan krvlju,
Vidjeli su samo pobjedu i krunu,
Oluju nisu vidjeli, i bijesno bičevanje
Vidjeli su samo blistavi sjaj duge.

Križ će uvijek biti poznat, čak i u području gdje je već pokopan i izvučen iz Zemlje
kao kameni križ, gdje se civilizacija toliko povukla da se razvila nekršćanska kultura.
Tamo je, Anastazije Grün želi reći, nađen križ i ljudi to znaju u sredini grudiju, iako
čak i najstariji među njima to ne prepoznaju kroz tradiciju.

Premda poznat nikome, ipak sa svojim drevnim blagoslovom
Vječan u njihovim grudima stoji uspravno,
Raspršuje svoje sjeme u svim smjerovima;
Križ je to bio, to strano njihovom pogledu!

Borbu nisu vidjeli, i njen simbol umrljan krvlju,
Vidjeli su samo pobjedu i krunu,
Oluju nisu vidjeli, i bijesno bičevanje
Vidjeli su samo blistavi sjaj duge.

Kameni križ su postavili u vrt;
Stranu i staru relikviju štovanu,
Cvijeće svih vrsta izraslo je iznad njega,
Dok su se ruže penjale uz križ.

Tako stoji teški križ sa svečanim značenjem
Na Golgoti, usred blistavog sjaja;
Već dugo otada skriven je od obilja ruža;
Više se, zbog ruža, križ ne može vidjeti.

Ali on je tamo! Tamo je križ! Tamo su ruže! Značenje povijesti uči se tek kada se pogled usmjeri na ono što živi u duhovnom i prožima ljudsku evoluciju, kada se, također, pažnja usmjeri na ono što nam pokazuje pod kojim predznakom, pod kakvim obilježjima stvari ulaze u svjetsku povijest. Mislim da se može osjetiti dublja veza između onog što smo karakterizirali za kasnija vremena i onog što je karakterizirano u idealu vitezova Templara i njihove kobi u svijetu na početku četrnaestog stoljeća.

VII

Henrik VIII i Sir Thomas More. Edukacija čovjeka kroz materijalistički koncept

Dornach, 1 listopada 1916

Na našim prethodnim proučavanjima pokušao sam pokazati da se značenje, mudrošću ispunjenog vođenja, koje postoji u povijesnoj evoluciji čovječanstva može otkriti samo kada se dublje kopa u duhovne temelje. Na ovo sam posebno nastojao usmjeriti pažnju, i već nekoliko tjedana želio sam to predstaviti s raznim konkretnim primjerima. Ljudi obično žive unutar njihovog vremena na takav način da puštaju da im događaji dođu, uzrokujući sreću ili nesreću, radost ili tugu; svoje unutarnje iskustvo izvlače iz impulsa vremena. U određenom pogledu također razmišljaju o stvarima. Ali njihovo meditiranje o onom što se događa ne znači mnogo jer duhovni razvoj našeg doba nije pogodan za potpuno prodiranje u uzroke koji duhovno dominiraju iza pojava.

Sada, kao što sam vam istaknuo, onaj tko dublje ide u događaje vremena trebao bi stalno imati na umu da se sa današnjim mišljenjem i osjećajima takozvanog civiliziranog čovječanstva, socijalni poredak može održati samo još par desetljeća. Preoblikovanje sentimenta i mišljenja esencijalno je za čovječanstvo, transformacija mnogih ideja, percepcija, osjećaja i impulsa volje; znanost duha je spremna da doprinese svoj dio prema razumijevanju ovakve obnove.

Službena povijest je danas zaista od male pomoći u tome da čovjek razumije zašto se stvari oko njega odvijaju onako kako se odvijaju. Najvećim dijelom, službena povijest ne želi pogledati u unutarnji razvoj stvari, već umjesto toga registrira ono što se događa izvana i, po onom što bi mogli nazvati najjednostavniji i najzgodniji način, uvijek smatra da je ono što se dogodilo ranije uzrok onome što je slijedilo. Ali kada se stvari prate natrag do njihovih uzroka na jednostavan, lak način koji moderna povijest naveliko uporablja, dolazi se do ustanovljenih apsurdna. U konačnici, dolazi se do mišljenja da najveći dio — da, možda čak i najrašireniji dio onog što se događa — svoje postojanje ne duguje smislu, već apsurdnosti. Ako bi se pune posljedice pogleda koji su ljudi tako skloni uvoditi u naše vrijeme ispitale logički, trebali bi priznati da u povijesti ne postoji smisao, već besmisao. Uzmimo primjer koji svatko tko proučava modernu povijest može sam vidjeti.

Razmotrimo, na primjer, nastanak ortodoksne engleske denominacije, anglikanske crkve, kojoj mnogi ljudi pripadaju; potražimo njeno vanjsko povijesno porijeklo. Dakle, naći ćemo da je Henrik VIII vladao od 1509 do 1547, i da je imao šest žena. Prva, Katarina Aragonska, razvela se od njega i, gledajući sasvim izvana, ovaj razvod je igrao veliku povijesnu ulogu. Drugoj je, Anne Boleyn, odrubio glavu. Treća je, Jane

Seymour, umrla. Od četvrte se razveo. Petoj je, Katarini Howard, također odrubio glavu. Samo je šesta preživjela i, ako se dalje proučava povijest, naći će se da je to samo kroz neku vrstu pogreške! I za nju je planirana drugačija sudbina, također. Upućujem na nekako kompliciranu bračnu povijest Henrika VIII, koji je, kako je navedeno, vladao od 1509 do 1547, manje zbog njenog povijesnog sadržaja nego da vi vodio do razmatranja njegovog karaktera. Stvarno se može dobiti nekakva ideja o karakteru osobe ako se zna da je dvjema ženama odrubio glave, od određenog broja se razveo, i tako dalje.

Sada, uzeto čisto povijesno, razvod od prve, Katarine Aragonske, definitivno je igrao značajnu ulogu; treba samo pogledati dva događaja da se to vidi. Prvi je da je Henrik VIII, Branitelj vjere, kako jesam sebe zvao, to jest, katoličke vjere koja je proizlazila od Rima, postao oponent pape jer je odbio poništiti brak. Henrik postaje oponent pape, katoličke crkve koja izdaje svoje naloge iz Rima, i jednostavno je na osnovu vlastitog autoriteta i moći odvojio englesku crkvu od rimske katoličke crkve. Tako, dolazi do vrste reformacije koja je bila sasvim individualističke prirode pošto su stari običaji, ceremonije i rituali bili sačuvani. Nije bio uzrok, kao kod protestanata, da je obnova tražena na stvarnoj duhovnoj osnovi i duhovnoj moći. Sve od crkvene prirode je bilo očuvano, ali crkva u Engleskoj će se odvojiti od rimske katoličke crkve jednostavno zato jer je papa odbio odobriti razvod Henrika VIII. Dakle, kako bi dobio drugu ženu, ovaj je čovjek osnovao novu crkvu za svoj narod koja od tada stalno postoji.

Tako imamo vanjsku povijesnu činjenicu da je mnogo milijuna ljudi dugi period živjelo u religijskom zajedništvu jer se razvod kralja mogao ostvariti jedino kroz stvaranje tog religijskog tijela! To je činjenica vanjske povijesti. Nije li to apsurd? Kada se pobliže pogledaju stvari, tada je dodana još jedna apsurdnost, prava unutarnja apsurdnost, jer se ne može poreći da su mnoge tisuće ljudi, od razvoda Henrika VIII i osnivanja engleske crkve, našli zaista dubok, unutarnji religijski život unutar zajedništva koje je nastalo na tako upitan način. To implicira da su u povijesti nešto može pojaviti najupitnijim postupkom, i da plodovi koji su slijedili mogu donijeti — i, u stvari, su donijeli — najveće unutarnje iscjeljenje duše mnogim tisućama ljudi. Treba samo slijediti stvari do određenog zaključka. U pravilu, samo se preleti preko stvari u njihovom razvoju ali ako će se promotriti njihove posljedice, biti će jasno da, ako na činjenice pogledamo sa stajališta koje se drži danas, stižemo do svakakvih apsurda.

Govorio sam o jednoj činjenici koja se pojavila, ali moramo ubilježiti još jednu — egzekuciju Sir Tomasa More-a, tog najznačajnijeg i nadarenog učenika Pica della Mirandola. On je bio taj koji je napisao Utopiju, divno djelo u kojem je, iz neke vrste vizionarske percepcije, stvorio ideju o socijalnim odnosima među ljudima. Danas ovo ne mogu proširiti ali nekog drugog dana možda ćemo moći. Vidi se kako je ovaj učenik Pica della Mirandola, Tomas More, u svojoj knjizi stvorio, iz izvjesne atavističke vidovitosti, sliku socijalnog poretka. Neka oni koji su toliko pametni misle kako god hoće o praktičnosti ove slike; genijalnost i impulsi genija žive u njoj.

Iako takva slika nije neposredno izvediva u vanjskom svijetu, ipak upravo za takve slike su riječi Johann Gottlieb Fichte-a primjenjive u vezi socijalnih i drugih ideala koji su postavljeni za čovječanstvo. Primijetio je kako uvijek iznova ljudi govore, „Evo

dolaze mislioci, propovijedaju svakakve ideale, ali oni su nepraktični ljudi; ne možemo iskoristiti njihove ideale“! Kao odgovor na takve primjedbe, Fichte je rekao, „Da ti ideali nisu izravno primjenjivi na stvaran život to nam je poznato, također, baš kao i onima koji rade takve primjedbe — možda i bolje. Ali mi također znamo da, ako će život stvarno napredovati, mora ga se stalno oblikovati u skladu s ovim idealima. Ljudi koji o takvim idealima ne žele znati ništa ne pokazuju ništa više nego da se u evoluciji čovječanstva na njih ne može računati. Dakle neka im dobri Bog podari kišu i sunčano u pravo vrijeme i, ako je moguće, hranu i piće i dobru probavu također, i, ako je to moguće, i dobre misli, također, s vremena na vrijeme“! Tako kaže Johann Gottlieb Fichte, i to s pravom. To su, konačno, ideali čovječanstva koji nalaze realizaciju u svijetu, premda druge sile i impulsi rade zajedno s njima; ideali ne rade uvijek izravno, već neizravno.

Međutim, preko utjecaja Henrika VIII, iznesene su mnoge optužbe protiv Tomasa Mora, i on je bio pogubljen. Upravo u ovakvoj egzekuciji i u stvaranju engleske crkve, možemo vidjeti dva događaja koja se moraju pobliže promotriti ako ih želimo upoznati u njihovom dubljem značenju. Može se razumjeti zašto je ova konkretna evolucija uzela svoj kurs onako kako jest samo kada razmotrimo istaknute pojedince koji su se pojavili u godinama koje su slijedile vrijeme Henrika VIII i njegove aktivnosti.

Najprije razmotrimo činjenicu da je stvoreno religijsko tijelo da bi se došlo do razvoda. Kao što je već izjavljeno, to ne mora imati nikakve posebne posljedice za pojedinca ako je religijski naklonjen. On može naći svoje spasenje, i mnogi i jesu, čak i unutar tako osnovane crkve. Ali s obzirom na religijsko pitanje u povijesnoj evoluciji od tog vremena, vidimo, u stvari, da je kroz to vanjsko stvaranje religijskog zajedništva došlo do nečega sasvim iznimnog. Da bi to razumjeli, moramo zamijetiti što je slijedilo putem tog duhovnog impulsa iz civilizacije u čije je religijsko tijelo bio smješten. Gledajući stvari objektivno, mora nam biti jasno da nakon što su duhovni impulsi dolazeći od jugozapada počeli opadati, kulturalni utjecaji dolazeći iz Engleske stalno su se povećavali. Utjecaj engleske duhovne kulture postaje sve jači, prvo na Zapadu i zatim na cijelom europskom kontinentu. Ako se želi govoriti o najjačim utjecajima koji rade u duhovnom smislu u osamnaestom i devetnaestom stoljeću u Europi, prirodno se moraju imati na umu impulsi koji se nastavljaju od Engleske. Unutar engleske civilizacije pojavljuju se izvjesni ljudi koji su nadahnuti tim kulturalnim impulsom; također se u Francuskoj pojavljuju osobe u kojima ti kulturalni impulsi žive.

Tamo u Engleskoj izniknuo je, na primjer, izvanredno utjecajan filozof, Locke. Danas, točno je nema mnogo ljudi koji išta o njemu znaju, ali utjecaji ovakvog čovjeka ipak prolaze tisućama kulturalnih kanala nepoznatih vanjskom životu. Locke je imao ogroman utjecaj na Voltaire-a, koji je uvelike utjecao na europsko mišljenje. Taj utjecaj ide natrag do Locke-a. Koliko se mnogo toga izravno dogodilo pod onim što bi mogli nazvati Locke-Voltaire utjecaj! Koliko se mnogo misli ne bi raširilo Europom da taj Locke-Voltaire utjecaj nikada nije postojao. Koliko bi drugačiju ulogu politički i socijalni život u Europi igrao da europska duša nije bila snabdjevena takvim mislima. U Francuskoj, na primjer, vidimo da ti isti impulsi žive u silno utjecajnom Montesquieu. Ako zatim pogledamo šire intelektualne utjecaje na kontinent, vidimo kako je kroz Hume-a, i kasnije kroz Darwin-a, ljudsko mišljenje revolucionirano.

Opet vidimo, kao kroz Locke-a i Voltaire-a, tako isto i kroz Hume-a i Darwin-a, da je izvršen ogroman utjecaj. I tu je Karl Marx, osnivač modernog socijalizma, čiji utjecaj još ne može biti evaluiran od samozvanih „kultiviranih“ ljudi jer je toliko rasprostranjen. Kada je Marx počeo proučavati i pisati njegovo temeljno djelo, *Kapital*, otišao je u Englesku. Zsigurno, u Marx-u je živio hegelizam, ali hegelizam obojen darvinizmom. Onaj tko proučava ustave raznih europskih zemalja u devetnaestom stoljeću i njihove ustavne konflikte, shvatiti će kako je dubok bio utjecaj kulturalnih impulsa koji su dolazili iz Engleske. Ovdje se ovo samo može navesti.

Ako, međutim, usmjerimo naše umove na istaknute osobnosti koje su Europi dale određenu konfiguraciju, u svima njima nalazimo posebno razvijeno, apstraktno racionalizirano mišljenje koje čini izvrstan instrument za istraživanje, za upoznavanje i bavljenje, fizičkim svijetom. U Locke-u i Voltaire-u, u Montesquieu i također kod Hume-a i Darwin-a, u svemu zavisnom od njih, živjela je sposobnost koja je odašiljana u europsko mišljenje i osjećaje, tako da su čak i oni koji o tome nisu ništa znali, bili pod dubokim utjecajem. Ova sposobnost kreira vrstu mišljenja koja je osobito pogodna za shvatiti i baviti se materijalističkim odnosima u svijetu, i za stvaranje socijalnog poretka koji nastaje iz materijalističkih povezanosti.

Sada vidimo prateću pojavu koja se javlja kod svih ovih mislioca i nedvosmisleno nije bez značaja. Oni su pronicljivi i povremeno briljantni mislioci, prodornih umova s obzirom na materijalne stvari, ali svi su oni mislioci koji uzimaju osobito stajalište prema čovjekovoj vjerskoj evoluciji, definitivno odbijajući da mišljenje primjene na sferu religijskog života. Ni jedan od njih — ni Locke, niti Hume, niti Darwin, niti Montesquieu — ne želi mišljenje primijeniti na ono što smatra da je briga religijskog života. Ali oni ni ne osporavaju religijski život. Oni to prihvaćaju u obliku u kojem se povijesno razvilo. Za njih, uobičajeno je prihvaćeno da je netko katolik ili protestant baš kao što je netko Francuz ili Englez. To znači da se to prihvaća kao nešto što je tu; ne kritizira se; prilagođava se i ostavlja da stoji. Ali se niti ne dopušta da se tema pokrene u mislima. Takvi energični i pronicljivi mislioci kao Hume i Montesquieu osjećaju da bi vjerski život trebao stajati i biti priznat u vanjskom životu, ali diskriminaciji koja se do kraja upotrebljava kod materijalnih stvari ne bi trebalo dopustiti da uđe u stvari koje se tiču duhovne sfere.

Ovo je izravna povijesna posljedica bezosjećajne organizacije religije u Engleskoj od Henrika VIII. To je unutarnje značenje stvari. Ovo raspoloženje, koje je proteklo nebrojenim europskim impulsima, zavisno je o činjenici da je određeno religijsko tijelo stvoreno kroz čovjekovu želju za razvodom — stvar ravnodušnosti za svakog. Stvar ravnodušnosti, čovjekova želja za razvodom, stoji na izvoru i rezultira raspoloženjem u kojem se netko ne zamara tim stvarima, već radije pušta da stoje generacijama, stoljećima. Do ovakvog načina mišljenja o religijskim stvarima moglo je doći samo tako da ovakav povijesni događaj stoji na početku. Tek kada se stvari pogledaju s unutarnjeg aspekta pronalaze se prave poveznice.

Sada o drugom događaju, pogubljenju Tomasa More-a koje se dogodilo 1535. Ovdje je, iz raznih razloga, pogubljen čovjek koji gleda u duhovni svijet, premda na izobličeni, karikiran način. On je pogubljen. Danas ne mogu ići u unutarnje razloge, ali izvana je to zato jer se nije pridružio onima koji su položili zavjet o vrhovnoj vlasti;

odnosno, nije priznao odvajanje engleske crkve od Rima. Takav čovjek ide u duhovni svijet. Duša je tako napustila fizičko tijelo nakon što je već imala, dok je još u fizičkom tijelu, duboki uvid u duhovni svijet. To ostaje; to živi dalje u svijetu kao uzrok. Ono što je Tomas More percipirao od duhovnog svijeta dok je još bio u fizičkom tijelu ostaje s njim blisko sjedinjeno kada sa svojom dušom prolazi kroz vrata smrti, tako da može, kroz tu okolnost, vršiti veliki utjecaj na doba koje slijedi.

Tako te dvije struje rade zajedno. Vanjska, koju sam opisao, koja je apatična prema religijskom životu, iako naizgled puna njegovog ortodoksnog priznavanja, i duša koja je postala snažna jer je, u fizičkom tijelu, doživjela nad-osjetilno i dopustila da zrači evolucijom koja je slijedila. Prelazila je u drugu duhovnu atmosferu koju sam opisao prije osam dana. Duhovna atmosfera od četrnaestog do devetnaestog stoljeća je, kao što znamo, također prožeta impulsima koji su se pojavili kroz progon i smrt vitezova Templara.

Osnovani 1119, vitezovi Templari prvo su bili aktivni u križarskim pohodima. Zatim su se širili prema Europi, i kroz posebne okolnosti mnogi od njih su postali žrtve pohlepe, pohlepe uza zlatom, Filipa lijepog. To sam vam opisao, kao što sam rekao, ali pogledajmo opet kako su ti vitezovi žrtvovani. Usmjerimo našu pažnju opet na ono što smo predstavili iz aktualnog tijeka događaja, naime, da su bezbrojni vitezovi bili mučeni nakon što su prethodno doživjeli kršćansku inicijaciju kroz principe i impulse koji žive u templarskom redu. Neka se klevetnici izjasne koje su zloglasne stvari naveli za vitezove Templare; da one nisu točne može se dokazati iz povijesti. Iznimke, naravno, postoje svuda, ali u biti klevete nisu točne. Ono što je bilo usađeno u Templarski red bilo je ovo, da svaki član Reda treba shvatiti da njegova krv nije pripadala njemu samom već upoznavanju zapadnog čovječanstva — a u nekoj mjeri također i istočnog — s Misterijem na Golgoti u duhovnom smislu. Ono što je strujalo u vitezove iz tog posvećenog raspoloženja prema Misteriju na Golgoti postupno se promijenilo u vrstu kršćanske inicijacije, tako da je veliki broj njih zapravo u nekoj mjeri mogao gledati u duhovne svjetove. Kroz tu moć, međutim, bili su izloženi sasvim posebnoj opasnosti kada je njihova svijest bila otupljena kroz agonije mučenja, kao što se dogodilo u stotinama slučajeva. Njihova svijest je zamračena kroz mučenje; njihova dnevna svijest je paralizirana i probuđena je podsvijest. Sva iskušenja kojima je izložen onaj koji stremi prema takvim duhovnim visinama došla su do izražaja na kolu za mučenje. Tako je dogodilo kao što je Filip lijepi prevideo; na svoj je način imao dodir genija, nadahnut pohlepom i gramzivosti, kao što sam opisao. Dogodilo se da je veliki broj vitezova priznao, u podsvjesnom stanju, ne samo posebnu optužbu za poricanje kršćanske religije i Misterija na Golgoti, priznanje koje je, dolazeći iz njihovih iskušenja, bilo shvatljivo, već su također optužili sami sebe i za druge zločine. Izvjestan broj ih se kasnije oporavio kada su bili pušteni iz mučilišta i svijest se vratila; drugi se nisu mogli oporaviti. Ukratko, pedeset četvorica njih susreli su se s okrutnom smrću, uključujući Glavu reda, Jacques-a de Molay-a.

Duše su tako prošle kroz vrata smrti koje nisu samo gledale u progresivni duhovni svijet pri budnoj svijesti time što su stekli kršćansku inicijaciju i promatrale tajne Misterija na Golgoti, već su također znale nešto o evoluciji i mogle u tome djelovati tako što su upoznale one snage suprotstavljene ljudskim naporima koje su govorile kroz njihove usne na postolju kada su, u nevinosti, sebe optužile za zločine. Ova užasna i strašna iskustva poprimila su odgovarajući oblik kada su ove duše bile u

duhovnom svijetu. Već sam prenio kako su, nakon što su ove duše prošle kroz vrata smrti, od njih strujali impulsi koji bi tada radili dalje u nad-osjetilnim impulsima od petnaestog stoljeća do u naše vrijeme. Inspiracija koja živi u raznim nadarenim osobnostima dolazi, ako se pogleda pravi uzrok, iz činjenice da su nošene gore u duhovni svijet duše koje su prvo proživjele ono čemu ih je Filip lijepi podvrgnuo prije nego su umrle.

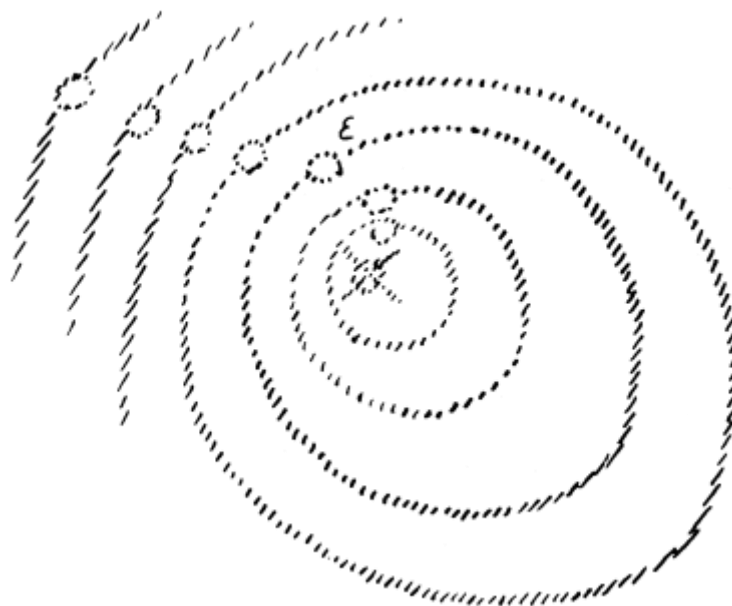
Sve je to bila priprema za vrijeme u kojem mi sada živimo. Ti uzroci, kao i mnogi drugi, trebati će prvo biti opisani ako će se potpuno razumjeti među što su misli, koje je čovjek od tada nosio, bile smještene. Ono što je istjecalo iz događaja koje sam zabilježio živjelo je u svemu; to se može dokazati aktualnom poviješću. Uputiti ću samo na jedan primjer, ali mogao bih ukazati na mnoge. U dobu o kojem govorim, najснаžnije djelotvorna obrazovna knjiga, *Robinson Crusoe*, napravljena je. Treba samo promisliti kako ideje koje žive u toj knjizi postaju poznate u najnježnijem, najranijem dobu djetinjstva. Ova knjiga ne samo da je prošla kroz stotine izdanja u izvornom obliku i bila prevedena na sve jezike, već je bila iznova stvorena na svakom mogućem jeziku. Ne postoje samo češki, mađarski, španjolski, francuski, njemački, poljski i ruski prijevodi, već također i drugi prijevodi. U svim tim jezicima postoje sada nove kreacije u duhu Defoe-a. Što u njemu živi, kako su duše time oblikovane, općenito nikada uopće nije razmatrano. Sve što je od Robinsona Crusoa bilo bi nezamislivo da nisu prethodili oni događaji koje sam ispričao.

Sve ove stvari imaju unutarnju povezanost, i to je točno sve dolje do konkretnih detalja. Danas, čovjek hoda od jedne ulice grada do druge nekim poslom ili zbog nečeg drugog. Najviše, ako uopće o tome misli, misli samo do neposrednog uzroka. Činjenica da ne bi poduzeo tu šetnju niti bi imao taj posao ako se sve što sam upravo spomenuo nije ostvarilo ranije, uopće nije uzeta u obzir. Općenito, unutarnje veze se tek malo promatraju. Često sam skretao pažnju kako su rijetko ljudi skloni okrenuti njihove umove na unutarnje veze. Na primjer, čovjek koji gleda na stvari potpuno izvana može se ponekad pitati tko je izgradio St. Gotthard tunel. U današnje vrijeme tuneli se ne grade ukoliko nisu napravljene izvjesne kalkulacije u diferencijalnom računu. St. Gotthard nije izgrađen samo od onih koji su postavljali kamen na kamen, već bez proračuna ne bi uopće bio izgrađen. Usamljeni mislilac, Leibnitz, smislio je diferencijalni račun; dakle, on je bio su-graditelj. Sve to je dio njega. Ovo govorim samo zbog objašnjenja; sam primjer nam ne govori mnogo; tu je samo da bi razjasnili stvari.

Naše doba stoji pod svim tim utjecajima — mišljenje i cjelokupna konfiguracija našeg doba — koje sam nastojao okarakterizirati. Sada, jedna posebna osobitost može se naglasiti za ovo doba. Prema prevladavajućem vjerovanju, stoji, ne samo s oba stopala, već također i s rukama i, zapravo, cijelim tijelom unutar stvarnosti. To je ponos, da ne kažem arogancija, našeg doba da ljudi vjeruju da stoje duboko u stvarnosti. Neizmjerne su na to ponosni. Ali kao što će kasnije doba pokazati, s obzirom na misao, naše doba ni u kojem slučaju nije ukorijenjeno u stvarnosti; to je mnogo manje nego je to bilo u ranijem dobu. Što će kasnije doba učiti? Dakle, naravno neće nijekati da je naše doba proizvelo velike misli i postignuća. Pojavio se kopernikanski koncept svijeta; Galileo kreira modernu fiziku; Kepler modernu astronomiju; imamo pojavu galvanskog elektriciteta, sa svime što raste iz toga; imamo parno doba, i tako dalje. Tako, misli koje su formirane u ovom dobu su

upečatljive; velike su. Stalno iznova ljudi naglašavaju, premda to ne mogu izraziti istim riječima, kako su svjesni da smo napravili tako lijep napredak, za razliku od glupog praznovjerja ljudi u ranijim dobima. Ukratko, ljudi su potpuno uvjereni da je Kopernik, na primjer, konačno utemeljio činjenicu da Sunce miruje, ili možda ima vlastito gibanje. U svakom slučaju, ne okreće se oko Zemlje svakih dvadeset četiri sata, već se sama Zemlja okreće i također se kreće oko Sunca tijekom godine, itd. Ove stvari su dobro poznate. Danas se shvaćaju kao da je čovjek konačno odbacio drevno praznovjerje Ptolomejeve koncepcije svijeta i ispravio raniju grešku. Ranije čovječanstvo je vjerovalo u svakakve glupe stvari jer je vjerovalo osjetilima. Čovjek nedavnih vremena, međutim, konačno je došao do toga da vidi da je Sunce u središtu a Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, i Saturn kreću se po elipsama oko njega — Uran i Neptun su još dalje. Konačno, to se zna. Konačno, zna se da tijekom godine Zemlja kruži oko Sunca, i tako dalje. U stvari, napravljen je divan napredak!

Više nismo toliko daleko od vremena u kojem ćemo razumjeti što sve ovo znači. Prava stvarnost uopće nije imala važnost za duhovne snage o kojima su Kopernik, Kepler i Galileo bili zavisni; to je prije bilo uvesti određene sposobnosti u ljudsku glavu. Ono što je bitno je edukacija čovječanstva kroz edukaciju Zemlje. Tako, čovječanstvo je

Slika 1

moralo biti obvezno na neko vrijeme misliti na ovaj način o kozmosu da bi bilo educirano na određeni način preko misli. To je ono čime se mudro vodstvo svijeta bavi. Ako bi počeli na stvar gledati duhovno — ne samo izvanjski, matematički ili fizikalno kao što su Kopernik, Kepler, Galileo i posebno njihovi nasljednici napravili — došlo bi se do još jedne izvanredne stvari. Netko bi rekao, „Dobro, sada imamo fizikalni kozmički sustav; kada ga proučavamo moramo ga, kao što znate, proračunati i tretirati geometrijski kako se danas podučava u praktički svakoj osnovnoj školi“. Ali duhovno, stvari su drugačije. Vidite, promatraču koji može vidjeti duhovno,

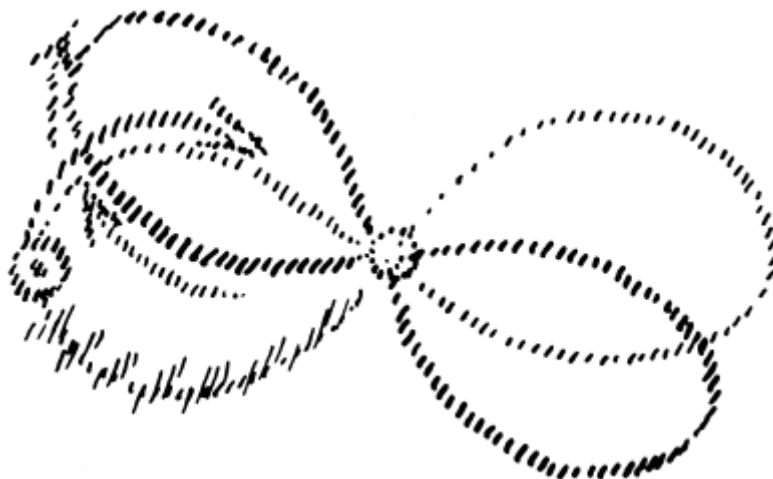
predstavlja se sljedeće, na primjer. On nabasa na izvjesno kretanje Sunca; ono uzima ovaj kurs.

Slika 2

Viđeno s određenog gledišta, to je kurs Sunca; ali kada crtam ovu liniju ovdje i dovedem Sunce opet natrag, točka ne pada točno u raniju točku; leži nekako iznad nje. To je stvarno kretanje Sunca koje se može duhovno percipirati.

Ali i Zemlja također, radi određena kretanja tijekom godine. Promatrano duhovno, opisuje ovu orbitu.

Slika 3

To morate predstaviti u tri dimenzije. Ako predstavljate orbitu Sunca ležeći u ravnini, tada orbita Zemlje leži u ovoj ravnini — viđeno, sa strane. Ako je ovdje orbita Sunca nacrtana kao linija orbita Zemlje je ovako:

Slika 4

Ali, kao što vidite iz ovoga, postoji točka u kozmosu, gdje su Sunce i Zemlja zajedno, ali ne u isto vrijeme. Kada je tamo Sunce na svom putu, ili radije kada je napustilo tu točku za četvrtinu svog puta, Zemlja počinje svoje kretanje u toj točki koju je Sunce napustilo. Nakon nekog vremena, mi smo, u stvari, u točki u kozmičkom prostoru gdje je Sunce bilo; mi slijedimo putanju Sunca, siječemo je, i, u određeno doba godine, upravo smo na mjestu gdje je Sunce bilo. Zatim Sunce i Zemlja idu naprijed i nakon nekog vremena Zemlja je opet u točki gdje je Sunce bilo. Zajedno s Zemljom, mi zapravo prolazimo u prostoru kroz točku gdje je Sunce bilo. Plovimo kroz nju. Međutim, mi ne samo da plovimo kroz nju, pošto Sunce ostavlja iza sebe rezultate svoje aktivnosti u prostoru kroz koji je prošlo, tako da Zemlja ulazi u otiske ostavljene iza od Sunca i prolazi kroz njih — zaista prolazi kroz njih. Prostor ima živi sadržaj, duhovni sadržaj, i Zemlja ulazi i prolazi, plovi kroz ono, što je Sunce iznjedrilo.

Vidite, to je kako stvari izgledaju duhovno. Duhovno mora povlačiti linije poput ovih kad se misli o orbitama Zemlje i Sunca. Postoji sličan odnos i s drugim planetima, također. U određena vremena mi smo približno na mjestima gdje je bio Merkur, itd. Planeti vrše prilično složena kretanja u univerzalnom prostoru, i ulaze u otiske jedan drugog. Sada imamo vanjsku sliku, čisto geometrijsku sliku. Druga slika će biti dodana, i tek iz kombinacije to dvoje kasnije će čovječanstvo doći do koncepta do kojeg mora doći.

Vidite, ja vam sada govorim ove stvari, ali zamislite na trenutak da vi ovo što sam rekao prenosite astronomu. On bi rekao, „Netko je izgubio smisao, poludio, da predstavlja ovakve stvari. To ne dolazi u obzir“. Ali nije to bilo tako davno da su članovi čuvene znanstvene akademije također rekli, kada se govorilo o meteorskom kamenju koje pada na Zemlju, „To je besmislena izjava“! To se uopće nije davno dogodilo; mogu se zabilježiti mnoge slične stvari. Danas, u ortodoksnoj fizici, takozvani zakon o očuvanju energije priznaje se kao nešto fundamentalno. Prvi koji je govorio o tome, Julius Robert Mayer, bio je zatvoren u ludnicu. Može se, naravno, ispričati stotine ovakvih priča. Ali stvar je u ovome, da iz ovoga što sam vam rekao — to sam dao samo kao primjer — kako je priroda mišljenja na polju astronomije, tog divno djelotvornog mišljenja od šesnaestog do devetnaestog stoljeća, prije imala sposobnost da čovjeka udaljava od stvarnosti. Ljudi uopće ne stoje, kao što vjeruju, s objema nogama, objema rukama i tijelom u stvarnosti, već se predaju najfantastičnijim idejama i zamišljaju da su one stvarnost. Ljudi su ovako morali biti educirani u tim stoljećima. Morali su se predati fantastičnim idejama o vanjskoj

prirodi da ne bi bili stopljeni s vanjskim događajima na stari način, već da bi, pomoću tih fantastičnih ideja, sve više dobivali osjećaj o unutarnjem egu. Ovaj osjećaj je bio uvelike intenziviran u ljudima tijekom zadnjih nekoliko stoljeća upravo kroz te fantastične materijalističke ideje. To se moralo dogoditi; osjećaj ega je u nekom trenutku morao biti izazvan u razvoju povijesti čovječanstva. Uzeo sam primjer iz astronomije, ali u svim sferama se moglo pokazati kako je u upravo proteklim stoljećima ljudska evolucija slijedila kurs koji čovjeka odvlači od realnosti.

Sada ćete pitati da li su ljudi znali o stvarima kao što je ovo, da zajedno sa Zemljom mi ulazimo trag Sunca, da smo dva puta u godini ondje gdje je Sunce bilo operativno u prostoru. Jesu li ljudi ikada znali išta o ovome? Da, znali su to ranije, i čak se i povijesno lako može dokazati da su znali. Zamislite da čovjek zna, zaista zna, da u određeno vrijeme tijekom godine Zemlja na svom putu tako presijeca putanju Sunca da Zemlja ulazi u trag Suncu i prati ga. Do obrnutog dolazi kada se Zemlja ponovno okreće natrag prema drugoj strani. Prvi puta je kao da se Sunce spustilo ispod zemljine putanje, i drugi, kao da se Sunce podignulo i zemljina putanja je otišla ispod. Prvi puta, ljudska bića se kreću gore sa Zemljom iznad sunčeve putanje, nalazeći tragove Sunca uspinjanjem; drugi puta, kreće se dolje i prolazi ispod tragova Sunca. Što može reći čovjek koji ovo zna i koji također posjeduje načine da to potvrdi? On može znati da sada, u točki gdje zemljina putanja presijeca sunčevu putanju, prolazi kroz mjesto gdje je stajalo Sunce. Što takav čovjek može reći? Mogao bi reći da je ovo za nas posebno važno vrijeme jer smo na mjestu gdje je bilo Sunce. To je izraženo u duhovnoj atmosferi i susrećemo se sa slikom koju je Sunce ostavilo iza u eteru. Ovdje, u ovoj točki vremena, utemeljuje blagdan! Drevne misterije slavile su dva ovakva blagdana od kojih su još ostala samo blijeda sjećanja u ovima današnjima, iako veza nije više poznata. Molim da ovo ne shvatite kao da sam želio dati aktuelnu točku u vremenu, ali u drevnim misterijima je bilo poznato kada siječemo sunčevu putanju i kada u eteru nalazimo sunčev sadržaj koji je ostao iza. U vrijeme ovakvog znanja bilo je ispravno utemeljiti posebne blagdane u određena vremena godine.

S današnjim znanjem ljudi su odvojeni od ovakvih veza. Niti više mnogo respektiraju ove stvari pošto kažu, „Dobro, kakva korist od toga ako znam da sam u istoj točki na kojoj je bilo Sunce. Kakva mi je korist od toga“? Tako bi moderan čovjek govorio. Ali drevni Egipćani, na primjer, nisu tako govorili u njihovim misterijima. Na petnaesti dan tog mjeseca kada su znali da Zemlja prolazi kroz točku koju je Sunce napustilo, oni su postavljali pitanja svećenicima Izide, koji su bili pripremljeni u svetištu hrama. Oni su znali da je kroz posebnu duhovnu pripremu koju je ova svećenica mogla poduzeti, ona mogla iznijeti na svijetlo ono što se moglo doživjeti kada se prolazi kroz auru Sunca, i svećenici su mogli zapisati ono što su čuli od svećenice, na primjer, „Kišna godina, sjeme sijati tada i tada...“. Ukratko, bili su čisto praktični; odnosno, stvari koje su bile važne za život u narednoj godini bile su zabilježene. Živjeli su u skladu s tim uputama jer su znali kako nebesa utječu dolje na Zemlju.

To je ono što su oni istraživali. Već je bilo vrijeme propadanja kada je ova znanost izdana od protivnika Oziris-Izis kulta. Jedini način na koji su se mogli zaštititi — ovaj vanjski događaj opet ima vezu s Oziris-Izis sagom — bilo je da otada udijele u četrnaest raznih hramova ono što je ranije, u drevnom Egiptu, bila tajna samo jednog

hrama. To je bilo umijeće življenja s tijekom godine i duhovnog istraživanja utjecaja na Zemlju.

Čovječanstvo našeg doba treba potpuno prekinuti s ovakvim odnosom s nebesima jer ima zadatak da nađe put koji vodi dalje od dvosmislenosti impulsa i instinkta, i formira čisti ego. Ego nije snažno djelovao u vrijeme kada su ljudi sebe pravili pukim instrumentima nebeskih aktivnosti, nije radio snažno u dobu kada je svećenik učio svoje neposredne učenike, „Ovdje stoje Plejade. Kada su tamo, moramo početi s danima Izide; onda moramo vidjeti da je ono što smo proročki naučili najbolji način za postupati u dolazećoj godini“. Potpuno su se smjestili unutar kursa univerzuma kao što je ćelija pripojena našem organizmu. Čovječanstvo je moglo postati individualno, osobno, ako u određenoj epohi bude istrgnuto od te veze, ako sve ljudske sposobnosti duha koje su posredovale takvoj vezi prijeđu u stanje spavanja. Takvo spavanje u vezi duhovnog je bilo pripremljeno, i čovječanstvo najdublje spava u odnosu na duhovne stvari stalno od četrnaestog stoljeća. To je bila uspavana kultura ali sada je vrijeme za buđenje.

Nemojte reći, „Želim kritizirati kreaciju i kreatora; zašto me pustio spavati“? To znači postaviti se s intelektom iznad kozmičke mudrosti. Tijekom etape Zemlje, ljudska evolucija mora proći kroz svoje periode spavanja jednako kao što i pojedini čovjek mora spavati tijekom dvadeset četiri sata. Duhovne sposobnosti, što znači, koncept svijeta u smislu tih sposobnosti, spavale su duboko u naznačenim stoljećima. S druge strane, čovjek je sanjao o geometrijskim linijama u prostoru; sanjao je san o kopernikanskoj, galilejskoj i darwinističkoj koncepciji svijeta. Čovjek je trebao taj san, taj trening, čak i iluziju doživljaja posebne stvarnosti kroz san. U konačnici, isto je i s našim spavanjem. Navečer smo umorni i idemo spavati. Zatim se budimo osvježeni s unutarnjim osjećajem stvarnosti. Da je čovječanstvo drevne duhovne sposobnosti razvijalo dalje, da one nisu zaspale, čovjek bi bio iznuren i ne bi dosegnuo stvarnost. Oni su došli do stvarnosti upravo činjenicom da su u njihovom mišljenju i razmišljanju, i također u socijalnoj organiziranosti, napustili stvarnost. Pošto su te sposobnosti zaspale, prošla stoljeća su čovječanstvu donijela obnovu i osvježenje. U određenom aspektu, čovječanstvo je čak postalo slobodnije nego je bilo u ranijim stoljećima, i morati će ponovno steći duhovno znanje — i kasnije duhovnu snagu — da bi još i dalje napredovalo na putu slobode.

Ovakve stvari mogu se znati! Ali opet današnji pravi materijalist će reći, „Dobro, i što ako su poznate“! Ja sam, zapravo, našao materijaliste koji kažu, „Bože blagi, zašto moram razmišljati o životu duše nakon smrti. Sve ću to vidjeti kada smrt stigne. Zašto se sada u fizičkom tijelu moram gnjaviti o životu nakon smrti“? To izgleda sasvim vjerodostojno, ta ideja da zaista nije nužno, ovdje u fizičkom tijelu, gnjaviti se u vezi nadčulnog života. Ali to nije slučaj; tako je bilo u ranijem dobu kada čovjek još nije bio spreman za slobodu. Danas, položaj je takav da se izvjesne misli mogu dohvatiti od nadčulnih hijerarhija jedino ako ih čovjek dohvati ovdje u zemaljskoj egzistenciji. Bogovi misle izvjesne misli jedino ako one žive u ljudskim tijelima. Te misli trebaju biti prenesene u duhovni svijet kroz vrata smrti; samo tada mogu biti aktivne. Zaista je tako; onaj tko neće misliti o nadčulnom, on je kao farmer koji kaže svom susjedu, „Ti si smiješan čovjek. Svake godine ti ostaviš određeni dio žita za sjeme. Ja sam postao farmer tek ove godine, ali nisam luckast kao ti. Ja ću sve samljeti, pojesti i mirno čekati. Žito će sigurno ponovno izrasti samo od sebe“. Takav farmer nalikuje

osobi koja ne želi čuti da, kao i konzumiranje onoga što doživljavamo u svijetu, također moramo ostaviti sa strane određeno sjemenje u duši da ga uputimo na njegov put u duhovne svjetove. Utoliko što slijedimo znanost duha, stvaramo pravo sjemenje za sadašnje vrijeme. A znanost duha *mora* se slijediti.

Iz ovoga vidite da nam naše vrijeme postaje sve jasnije kroz duhovno razumijevanje njegovog temeljnog karaktera i prirode. Za ovim produbljivanjem naših unutarnjih sposobnosti za kojim treba težiti da bi došli do realnije astronomije, na primjer, također treba težiti i u socijalnom mišljenju. S obzirom na naše mišljenje, mi smo — u svakom slučaju, većina nas — postali onoliko uspavani i sanjareći u vanjskim životima kao što smo i s obzirom na astronomiju, na primjer, koju sam izabrao za primjer. U proteklim stoljećima, i sve do danas, za čovječanstvo je mnogo toga postalo prekriveno velom. A neće se ni ponovno pojaviti ono što je bilo prisutno ranije — istraživanja, na primjer, kroz svećenicu Izide ili kroz keltske druidske misterije u kojima je svećenica slično uporabljena. Na taj način tražiti da se sazna o djelovanju duhovne volje ovdje neće se opet pojaviti; naći će se mnogo više unutarnji putevi, putevi mnogo pogodniji za buduće čovječanstvo. Ali njih se *mora* naći.

Sada, povežite s ovim nešto na što sam već ukazao jučer. Sjetite se da je sluga Ozirisa pripremio svećenicu Izide prije petnaestog izvjesnog mjeseca u godini da bi došao do određenih proročkih izjava od nje kada je prelazila sunčev prostor s njenom dušom. Što se dogodilo kroz ovaj kult Izide? Dogodilo se to da je stvarno vrijeme — ne apstraktno vrijeme o kojem sanjamo danas, već aktualno vrijeme, bilo istraživano. Vrijeme godine, točka u vremenu, bila je, u stvari, posebno važna točka, i točka na povratnoj putanji opet je bila važna. Kako vrijeme radi — konkretno, stvarno vrijeme — bilo je izraženo kroz sadržaj onoga što je svećenica Izide imala za reći. Zatim, zar ne bi natpis na slici Izide mogao glasiti, „Ja sam prošlost, sadašnjost i budućnost“? Ovo je *redosljed* vremena. Ali samo kada je u ovakvo proročko istraživanje prodiralo plemenito raspoloženje koje nalikuje raspoloženju djevičanstva, kada je približavanje Izidi bilo simbolizirano činjenicom da je Isis nosila veo, tek tada se moglo donijeti ono što je bilo nužno. Sve mora biti natopljeno svetošću, atmosferom žrtvovanja.

Nemojte zamišljati da mudrost nije bila povezana s praktičnim u onim drevnim vremenima. Ono što je zvano mudrost bilo je potpuno ujedinjeno s praktičnim stvarima. Sve je imalo praktično usmjerenje. Istraživao se glas bogova u egipatskim hramovima, ali istraživanja su rađena da bi znali na pravi način koji su dani ili sati najpogodniji za sjetvu. Sve je bilo povezano s praktičnim životom. Netko je istraživao djela bogova u praktičnom životu, i bio je svjestan kako oni prodiru u njega. Zaista, bilo je nužno da ta služba u hramu bude održana svetom. Kakva su zla mogla biti počinjena da to nije bilo tretirano kao sveto! Nikada se ne smije tvrditi da će se ove stvari koje se odnose na protekla doba ponovno pojaviti na isti način. Pojaviti će se sasvim različito. Ali će se opet steći znanje za čovječanstvo koje će biti izravno spremno za ulazak u praktičan život. Duhovno znanje — ali upravo zato jer je duhovno, praktično znanje — ponovno će se pojaviti u kojem će se stvarima oko nas potpuno ovladati. Neće se pojaviti ni Isis niti Oziris kult. Pojaviti će se nešto drugo što će nositi tragove našeg prolaska kroz stoljeća od kada je kult Isis i Ozirisa postojao. To će pokazati da novu znanost duha treba tražiti s punom sviješću i u slobodi. Ali stvari koje su se dogodile moraju biti malo iskušane u njihovoj stvarnosti. Povijest

mora biti različita od onog što je tako često danas, kada ljudi istraživanja rade samo u dokumentima i zapisima.

Međutim, nailazi se na svakakva čudna objašnjenja, kao što je ono koje sam već dao u vezi Izide. Kada je tamo stajao natpis na njevoj slici, „Ja sam prošlost, sadašnjost i budućnost“, onaj tko je iniciran znao je da se to odnosilo na konkretnu stvarnost i da je veo predstavljao samo izvjesno stajalište uma. Danas, ljudi govore o slici velom prekrivene Izide u Saisu da veo znači da se ne može prodrijeti iza mudrosti, da se neće nikada saznati tko je Izida. Međutim kada natpis, „Ja sam prošlost, sadašnjost, i budućnost, ni jedan smrtnik još nije podigao moj veo“, stoji tamo, njegovo značenje treba objasniti tako da veo nije podignut jer se pristupa njevoj svetosti samo kada je prekrivena velom kao redovnica, a ne zato jer nešto leži iza toga što se ne može znati i što ne može biti prenijeto nikome. Ako bi objašnjenje koje ljudi obično daju bilo ispravno, tada bi ga zaista morali usporediti s trivijalnom izjavom, „Ja se zovem Hans Muller, ali nikada nećeš saznati moje ime“. Ona zaista kaže tko je ona — „Ja sam prošlost, sadašnjost i budućnost“ — i to implicira da je na njoj da udjeli misterije vremena, dok ono što od vremena utječe u prostor biti će posredovano od Oziris svećenika. On će vremensko nositi u prostorno i u misao primiti ono što dolazi iz duše, odnosno, Izis otkrivenje koje je ugrađeno u univerzum i njegov kurs.

Danas, za znanost duha se još uvelike drži da je budalasta. Ali kada je stvarno shvaćena, vidjeti će se da sadrži znanost koja je mnogo više stvarna nego je to znanstveni san proteklih stoljeća. Sasvim drugačija praktična aktivnost, praktično ovladavanje vanjskim svijetom, izići će na svijetlo kada dođe vrijeme. Danas još nije vrijeme; čovječanstvo mora najprije imati znanje i *znati* u duhu *znanosti duha* prije nego može *djelovati* u duhu *znanosti duha*.

Htio sam ući u ovo kako bi baš sada istaknuo kako će se samo kroz pravo razumijevanje onoga što se dogodilo doći do razumijevanja onoga što se *mora* dogoditi. U budućnosti, čovječanstvo mora biti odvedeno izvan mnogih stvari s čijom karmom je čovječanstvo teško bremenito u našim sadašnjim teškim i bolnim vremenima. Danas je čovječanstvo bremenito karmom snenog života prošlih stoljeća. Ovaj misterij mora prvo biti shvaćen u njegovim dubinama; onda će biti lakše razumjeti našu tužnu sadašnjost i također razumjeti kako čovječanstvo mora postupno pripremiti drugačiju karmu za budućnost.

Templari

Dornach, 2 listopada 1916

Na predavanjima održavanim ovdje već neko vrijeme, moj zadatak je bio skrenuti pažnju na određene impulse, određene snage koje rade u dušama ljudi i odatle u svemu što te duše izražavaju u zemaljskom životu. Pokazao sam kako su se ti impulsi i snage razvile u osvitu modernog duhovnog života. Danas, jer vašu pažnju želim skrenuti na konkretnu vrstu modernog duhovnog stremljenja, razmotriti ćemo, još jednom, važnu početnu točku za moderan duhovni život, koju smo već razmatrali ali koja je jedna od najvažnijih i najbitnijih od svih. Kada propitujemo te snage koje su na djelu u modernim dušama, primorani smo priznati važnost i značaj tog događaja u povijesti. Upućujem na cjelokupnu sudbinu i razvoj Reda vitezova templara.

Želio bih, dakle, ponovno postaviti pred vas, sliku Reda vitezova templara da bi pokazao kako je ono što se uputilo od ovog Reda radilo dalje u širokim strujama koje teku čak i u osjećaje i percepcije ljudi našeg vlastitog vremena.

Znamo da je red Templara bio osnovan u vezi s križarskim pohodima. To je bila, takoreći, važna prateća pojava velikom događaju u povijesti, kojim su narodi Europe na svoj vlastiti način tražili da se približe Misteriju na Golgoti više nego su prije mogli. Red Templara je osnovan gotovo na samom početku križarskih pohoda. Ostavljajući po strani sve što je izvana poznato o osnivanju Reda i budućeg tijeka njegove aktivnosti — to lako možete pročitati u povijesnim knjigama — nalazimo da ovaj Red vitezova Templara, iznutra razmatrano, izražava posebno dubok pristup Misteriju na Golgoti sa strane modernog čovječanstva. Prije svega, mali broj duša koje su bile vjerni i posvećeni sljedbenici kršćanstva okupio se zajedno na mjestu koje leži blizu drevnog hrama Solomona u Jeruzalemu i tamo utemeljilo vrstu duhovnog reda. Kao što smo već rekli sada nećemo razmatrati vanjsku stranu događaja, već ćemo pogledati s duhovnog gledišta i našu pažnju usmjeriti na ono što postupno počinje živjeti u dušama Templara.

U njihovoj krvi, kao predstavniku onog što izdvaja zemaljskog čovjeka, u njihovom Ja, ali također u svim njihovim osjećajima i mišljenju, u samom njihovom biću i egzistenciji, ove će duše, na neki način, zaboraviti njihovu vezu s čulnom fizičkom egzistencijom; trebali bi živjeti samo u onome što struji od Misterija na Golgoti, i boriti se za nastavljanje najjačih impulsa koji su povezani s Misterijem na Golgoti.

Krv Templara pripadala je Kristu Isusu — svaki je od njih to znao — njihova krv nije pripadala ničem drugom na Zemlji osim Kristu Isusu. Svaki trenutak njihova života trebao je biti ispunjen sa stalnom sviješću o tome kako u njihovoj vlastitoj duši boravi, po riječima Pavla, „Ne ja, već Krist u meni“! I u krvavim i teškim borbama, u

predanom radu kakav su križarski pohodi zahtijevali, Templari su živjeli u praksi ono za što su duhovno bili opredijeljeni. Riječi su nemoćne za opisati što je živjelo u dušama ovih ljudi, koji se nikada nisu pokolebali u njihovoj dužnosti, koji, čak i ako su suočeni s tri puta većom snagom na fizičkom planu, nikada nisu smjeli bježali, već mirno čekati smrt, smrt koju su bili spremni pretrpjeti da bi u zemaljskoj egzistenciji čvršće utemeljili impuls koji je išao od Misterija na Golgoti. To je bio intenzivan život cijelog ljudskog bića u uniji s Misterijem na Golgoti.

I sada, kada se ovako intenzivan život živi u pravim ritmovima, tako da može dobiti prostor u cjelokupnoj struji kozmičkih i zemaljskih sila, tada se nešto od stvarne važnosti razvija iz takvog života. Promišljeno govorim od stvarne važnosti. Jer kada je svijest kao što je ova smještena iznutra, mistično, i s izvjesnim ritmom u svemu što se odvija u vanjskom svijetu, tada čovjek uvijek iznova, stalno može doživjeti kako je njegovo vlastito unutarnje biće dovedeno u vezu s božanskim i duhovnim. Ali nešto drugo, nešto što ima još veći utjecaj je razvijeno kada je ovaj unutarnji doživljaj pridružen tijeku vanjske povijesti i stavljen u službu tijeka događaja. I namjera je bila da ono što svjesno živi u dušama vitezova Templara treba biti u harmoniji s onim što je trebao učiniti u pokušaju da se ponovno stekne moć nad svetim grobom. Duboko mističan život na ovaj način se razvio među onima koji su pripadali ovom takozvanom duhovnom redu, redu koji je upravo na račun toga mogao za svijet postići više nego drugi duhovni redovi. Jer kada je na ovaj način život koji se živio mistično također i u vezi sa životom koji se odvija u okolnom svijetu, tada ono što je doživljeno mistično struji u nevidljive i nad-osjetilne sile okolnog svijeta tog ljudskog bića. Postaje objektivno — nije samo unutar njegove vlastite duše, već radi dalje u tijeku povijesti. Kroz misticizam ovakve vrste, dolazi do toga da iskustvo duše nije samo tu za pojedino ljudsko biće, već se pretvara u objektivne snage koje prije nisu bile tamo u duhovnoj struji koja je nosila i podržavala čovječanstvo. Te snage se rađaju i tamo su. Kada osoba izvršava svoj dnevni zadatak s rukama ili oruđem, ona smješta neku vanjsku materijalnu stvar u svijet. S misticizmom kakav je razvijen od vitezova Templara, nešto duhovno je dodano duhovnim „učincima“ svijeta. I utoliko što se to dogodilo, čovječanstvo je zapravo odvedeno stupanj dalje u svom razvoju. Kroz ovo iskustvo Templara, Misterij na Golgoti je shvaćen, i također doživljen, na višem stupnju nego ranije. Sada je nešto bilo prisutno u svijetu, s obzirom na ovaj Misterij na Golgoti, što prije nije bilo tamo.

Duše Templara su međutim u isto vrijeme postigle nešto drugo. Kroz ovu intenzivnu unutarnju penetraciju u Misterij na Golgoti, stekli su moć da zapravo postignu kršćansku inicijaciju pomoću povijesnog događaja. Kršćanska inicijacija može se postići na način opisan u našim knjigama, ali u ovom slučaju postignuta je na sljedeći način. Njihova vanjska djela i entuzijazam koji je živio u tim djelima izvukao je duše Templara, tako da su te duše, odvojene od tijela, izvan tijela, živjele s duhovnim napretkom čovječanstva i prodrle u duši i duhu u tajne Misterija na Golgoti. Kroz mnoga i duboka iskustva se tada prošlo, ne samo za pojedinca već za cijelo čovječanstvo.

Zatim se, kao što znamo, Red vitezova Templara povećao i raširio, i kao dodatak ogromno snažnom utjecaju kojeg je posjedovao duhovno — više na nad-osjetilni način nego kroz vanjske kanale — stekao je veliko bogatstvo. I već sam opisao kako je bilo došlo vrijeme za ta vanjska blaga, koja su vitezovi Templari gomilali u sve većoj

mjeri, da se pretvore u privremenu moć. Rekao sam vam kako je, kroz vrstu inicijacije zlim principom zlata, Filip lijepi bio izabran da bude instrument koji se treba suprotstaviti Templarima. Odnosno, u prvom redu on je želio posjedovati njihova blaga. Ali Filip lijepi znao je mnogo više od većine ljudi u svijetu. Kroz ono što je doživio poznao je mnoge tajne ljudske duše. I tako je došlo do toga da bi Filip lijepi mogao biti instrument u službi mefistofelijanskih-ahrimanskih snaga čiji je cilj i namjera bio učiniti neefikasnim templarski pokret, prije svega u obliku koji je uzet.

Filip lijepi je bio, kao što smo rekli, instrument drugih, duhovnih, mefistofelijanskih-ahrimanskih snaga. Pod nadahnućem ovih snaga Filip lijepi je znao što bi to značilo ako, u duhovne struje koje teku kroz svijet uistinu kao i vanjski vidljivi događaji, ako bi se u ove struje dopustilo da teče ono što su Templari stekli kao znanje o Misteriju na Golgoti i kao osjećaje i impulse volje povezane s tim Misterijem. Ono što se tako razvilo mora se stoga odcijepiti od normalnih naprednih božansko-duhovnih snaga; mora biti skrenuto na druge staze. S tim ciljem također bi se trebalo dovesti do toga da nešto što je moglo živjeti samo u dušama Templara bude otrgnuto od individualnosti samih Templara. Baš kao što ono što su Templari doživjeli u vezi Misterija na Golgoti nije ostalo unutar njih kao pojedinaca, već je smješteno vani u opću evoluciju čovječanstva, sada se je još nešto trebalo ukloniti, takoreći, od individualnosti i utjeloviti u objektivnu duhovnu struju. I to se moglo postići samo pomoću posebno okrutnog djela, pomoću strašnog čina okrutnosti.

Templari su predani na suđenje. Ne samo da su bili optuženi za vanjske zločine, za koje su zasigurno bili nevini — kao što se može dokazati na povijesnim osnovama, samo ako je netko spreman vidjeti istinu — već su iznad svega bili optuženi za bogohuljenje kršćanstva, bogohuljenje samog Misterija na Golgoti, obožavanje idola, uvođenje poganstva u Misterij na Golgoti, za ne korištenje ispravne formule u činu posvećenja pri transsupstancijaciji, dapače, čak i oskvrnuće križa. Za svakakve druge zločine također, čak i neprirodne zločine, bili su Templari optuženi. I stotine i stotine njih podvrgnute okrutnoj torturi na kolu za mučenje.

Oni koji su ih predali na suđenje znali su što je ovo mučenje na kolu značilo. Obična dnevna svijest onih koji su pretrpjeli ovu torturu bila je potisnuta, tako da su tijekom torture zaboravili, u njihovoj površinskoj svijesti, njihovu vezu s Misterijem na Golgoti. Ali upoznali su — a to je slučaj sa svima koji zaista vide u duhovni svijet — postali su upoznati sa svim kušnjama i iskušenjima koja zaista opsjednu osobu kada zaista pristupi dobrim božansko-duhovnim snagama. Sa svim neprijateljima koji rade iz nižih duhovnih oblasti i žele čovjeka dovesti dolje i voditi ga u zlo, koji mogu raditi u impulsima, željama i strastima, posebno u mržnji i izrugivanju i ironiziranju dobra, sa svime time su Templari postali upoznati. U mnogim satima koji su za njih bili sveti sati njihovih života, izvojevali su one unutarnje pobjede koje čovjek može steći kada otvorenih očiju prolazi kroz svjetove koji leže izvan praga svijeta osjetila; jer te svjetove treba prevladati prije nego čovjek s osnaženim moćima može ući u duhovne svjetove gdje s pravom pripada.

Tijekom njihovog mučenja, vizija Templara koja je mogla gledati tim duhovnim svjetovima kojima su pripadali, postaje zamagljena i prigušena; njihova površinska svijest je bila zatupljena, i njihov unutarnji pogled bio je usmjeren potpuno i samo na ono što su doživljavali kao nešto što treba prevladati, bio je usmjeren na iskušenja

nad kojima su stjecali pobjedu nad pobjedom. I tako je došlo do toga da su, u trenucima u kojima su mučeni na zupčaniku, zaboravili njihovu vezu s Misterijem na Golgoti, zaboravili kako su s njihovim dušama živjeli u duhovnim i vječnim svjetovima. I kušnje i iskušenja kojima su se oduprli i prevladali ih stajali su pred njima, poput vizije, dok su ležali rastegnuti na zupčaniku, i priznali su upravo ono što je svaki od njih bio nadvladao; priznali su da je to bio običaj unutar Reda. Priznali su da su krivi upravo za ono nad čime su uvijek iznova izvojevali pobjedu. Svaki od ovih Templara bio je obvezan izgledati kao da je u njemu čovjek nad kojim je on iznutra ostavio pobjedu, nad kojim je morao ostvariti pobjedu prije nego je, s višim snagama, mogao postići najviše i najsvetije od svega. (Govorim o svim pravim Templarima – zlouporabe se naravno mogu naći svuda.)

Sve su ovo protivnici znali. Znali su da, baš kao što je s jedne strane Misterij na Golgoti bio postavljen u evoluciju čovječanstva kao utjecaj za dobro, tako je sada, na isti način, pošto je obična svijest bila otupljena, pa je ono što je živjelo u ovoj zloj svijesti bilo tim sredstvom postavljeno vani, objektivizirano i utjelovljeno u evoluciju čovječanstva. Postalo je faktor u povijesti.

Tako su dopuštene dvije struje da utječu u modernu povijest: ono što su Templari doživjeli u njihovim najsvetijim trenucima, ono što su ostvarili i razvili unutar napredujuće duhovne struje čovječanstva, ali također i ono što je bilo otrgnuto od njih od Ahrimana-Mefista, dohvaćeno iz njihove svijesti da bi se napravilo objektivnim, da bi se objektivno oblikovalo i učinilo učinkovitim u daljnjem napredovanju stoljeća.

Ovdje bi prostodušna osoba lako mogla postaviti pitanje: Zašto božansko-duhovne snage providnosti dopuštaju da se ovako nešto dogodi? Zašto čovječanstvo kroz tijek povijesti ne vode bez da čovjek mora pretrpjeti ovako bolne kušnje? Takva misao je „ljudska, previše ljudska“. Javlja se u umu onog tko vjeruje da bi svijet bio bolji ako bi bio napravljen, ne od bogova, već od ljudi. Mnogi ljudi to mogu misliti; mogu misliti da, sa svojim intelektom, mogu kritizirati mudrost koja radi i tka u svijetu. Ali takav način razmišljanja također vodi do samog ekstrema intelektualnog ponosa.

Mi ljudska bića smo pozvani da prodremo u tajne egzistencije, ne da kritiziramo mudročću ispunjeno vođenje svijeta. Stoga moramo steći uvid u mjesto i značaj zlih struja koje su odobrene od mudrog vodstva svijeta. Jer ako bi bilo dopušteno samo dobro, ako bi samo dobri impulsi radili u povijesti, ljudska bića nikada ne bi tako bila vođena u povijesnoj evoluciji da bi mogla razviti slobodu. Samo kroz činjenicu da zlo zahvaća u duhovni kurs ljudske povijesti čovječanstvo se može razviti do slobode. I ako bi bogovi čovjekov pogled skrenuli od zla, on bi uvijek morao ostati *automaton* – nikada ne bi postao slobodan. Stvari su u napredovanju čovječanstva zaista tako uređene da čak i ono što uzrokuje najdublju tugu na kraju je vođeno do dobra. Bol je samo privremena stvar – nije na račun toga išta manje velika i duboka. Ne smijemo se obmanjivati bolom i pasti kao plijen nekog jeftinog misticizma koji neće vidjeti bol; moramo biti spremni sudjelovati u njoj, spremni da se uronimo u nju, spremni da je izlijemo nad vlastitom dušom. Ali, u isto vrijeme, bez kritiziranja duhovne svrhe i volje egzistencije, moramo također razumjeti kako su najrazličitiji impulsi pozitivne i negativne prirode uvedeni u evoluciju čovječanstva da bi ljudska bića mogla postati ne samo dobra, već također i slobodna i u posjedu njihovih vlastitih impulsa.

I tako u evoluciji i sudbini Templara vidimo impuls koji je važan za sva naredna stoljeća modernih vremena. Da je bilo moguće za svrhu Reda nastaviti živjeti s intenzitetom i snagom s kojom su u početku živjeli velikih Templara, čovječanstvo koje je slijedilo ne bi bilo u stanju to nositi. Brzina evolucije morala je, takoreći, biti provjerena; struja je morala biti obuzdana. Ali na ovaj način napravljena je više unutarnjom. I tako vidimo kako se, u dvije struje koje smo naznačili u modernoj povijesti, duboka suština života razvila pored vanjskog materijalizma. Jer je mefistovski impuls, koji su Mefisto-Ahriman, kroz njihov instrument Filipa lijepog, izvukli silom, preživio. Preživio je, zajedno s mnogim drugim stvarima, u materijalističkim mislima i osjećajima ljudi i u svim materijalističkim impulsima koji su se pojavili među čovječanstvom od 15-og do 19-og stoljeća. Stoga je došlo do toga da se ono što poznajemo kao materijalizam tako široko raširilo nad dušom i duhom čovjeka i nad njegovim socijalnim životom i pripremio je tlo za karmu našeg vremena.

Da stvari nisu otišle ovim putem, da struji materijalizma nije bilo dopušteno da se raširi nadaleko i naširoko, niti da je to mogla, a s druge strane, naša veza s duhovnim svijetom postala bi tako duboka i intimna. Jer zaista, ono što su Templari ostvarili ulazeći u živom duhovnom smislu u Misterij na Golgoti nije bilo izgubljeno. Preživjelo je. I duše Templara — nakon njihovih strašnih iskustava na zupčaniku, pedeset četvero njih je usmrćeno — duše Templara koje su, pod ovim okolnostima, prošle kroz vrata smrti, sada su iz duhovnog svijeta mogle slati dolje struje duhovnog života za one koji su živjeli narednih stoljeća.

Pedeset četiri Templara spaljena su na lomači 1314. Pedeset četiri duše otišle su gore u duhovne svjetove. I od tog vremena nadalje, bez da je izvana opazivo za činjenice povijesti, u europskom čovječanstvu započeo je duhovni razvoj koji svoje porijeklo duguje činjenici da su individualne duše neprestano bile nadahnute iz duhovnog svijeta s onim što su ove pedeset četiri duše nosile kroz vrata smrti u duhovni svijet.

Dopustite da vam dam primjer ovoga. To je onaj koji sam spominjao ranije, ali sada ću se s njim baviti detaljnije s drugog stajališta.

Prije nego je izbila tragedija u Redu Templara — cijelo stoljeće prije godine 1312 — Wolfram von Eschenbach je komponirao svoju poemu *Parsifal*. Radeći sam, ili u veoma malom krugu Wolfram von Eschenbach je napravio ovu pjesmu o duši koja pomoću unutarnjeg pročišćenja teži postići život koji su vitezovi Templari imali stalno ispred sebe kao njihov konačni cilj. U bogatstvu slika i u divnim imaginacijama, Wolfram von Eschenbach raspliće pred našim pogledom unutarnji život Parsifala, koji je za njega bio predstavnik templarskog ideala. Sada pitajmo: vidimo li ikakav važan rezultat Parsifala — koji je za njega bio predstavnik templarskog ideala — u povijesnom razvoju u vremenima koja su slijedila? Ne vidimo. U daljnjoj povijesti europskog čovječanstva, kao što znamo, Richard Wagner je bio prvi koji je opet predstavio Parsifala, i tada na sasvim drugi način. Ali duhovna snaga, duhovni impuls koji je mogao teći u dušu Wolfram von Eschenbach-a — u to vrijeme još od Zemlje — u narednim stoljećima za mnoge postaje nadahnuće iz duhovnog svijeta. I onaj tko je u stanju percipirati misterioznu vezu između života na Zemlji i duhovnog života, zna da su impulsi koji su nošeni u duhovni svijet kroz sudbinu Templara tekli također i u

dušu Goethea. Nije bez svrhe da je Goethe u osamdesetima počeo poemu koju nikada nije završio. Značajno je da je on to bio započeo, i jednako je značajno da čak i on nije bio dovoljno snažan da bi stvarno izrazio moćnu misao ove poeme. Upućujem na poemu *Misterije*, gdje brat Mark ide u usamljeni zamak ružokrižara i ulazi u krug Dvanaestorice. Goethe je dohvatio — na svoj način, naravno, osnovnu misao koja je također sadržana u Parsifalu, ali nije bio u stanju da je završi; i u samoj toj činjenici možemo vidjeti naznaku kako svi mi stojimo unutar istog duhovnog razvoja koji je Goethe iskusio u svojim počecima, i na kojem moramo raditi i raditi i raditi da bi bili u stanju dati formu tim počecima i napraviti daljnji i daljnji napredak u prodiranju u duhovni svijet. Prvim počecima ovog duhovnog razvoja Goethe je posvetio najbolje snage njegove egzistencije; pustio je da teku u njegovog *Fausta* gdje je krenuo portretirati čovjekovu vezu sa snagama duha, što za njega uključuje ahrimansko-mefistovske snage.

Onaj tko konkretno promatra povijest u njenom duhovnom razvoju sasvim jasno može vidjeti da je u dušu Goethea na Zemlji iz duhovnog svijeta ulazilo ono što su Templari — čiji način smrti je bio tako okrutan i tako značajan — nosili gore u duhovne svjetove; i, upravo zato što su na taj način prošli kroz vrata smrti, moglo se izliti dolje kao nadahnuće u duše ljudi. To je teklo dolje, iako i s većim značajem u Goetheovu dušu, nije samo u njegovu dušu već i u mnoge druge; i to nastavlja živjeti, premda malo zamijećeno od ljudskih bića. Duhovni element u samom *Faustu* još uvijek gotovo bježi od toga da bude zamijećen u vanjskom svijetu! On živi dalje međutim, i kreće se prema sve bogatijem životu, i morati će postajati sve više plodonosan ako čovječanstvo neće utonuti u dekadenciju umjesto da evoluiru u smjeru prema gore. Ali to leži u našem vlastitom izboru. U našem vremenskom dobu dano je u čovjekove vlastite ruke. Pred njega je postavljen izbor — i biti će sve više i više nedvosmislen — da li će pasti u dekadenciju i nastaviti držati se materijalizma, ili će stremiti gore u duhovne svjetove.

Jer mi ljudska bića, dok živimo na Zemlji, samo s našim fizičkim tijelom živimo život povezan sa Zemljom. Tijelo koje je istkano od svijetla i zvuka i života i unutar je našeg fizičkog tijela — takozvano etersko tijelo — ne sudjeluje samo u životu Zemlje, već i u životu kozmosa. I kada se ljudska duša iz duhovnih svjetova spušta da bi ušla u egzistenciju kroz rođenje, tada su, već prije tog događaja, snage usmjerene u kozmos na pravi način za izgradnju eterskog organizma, jednako kao što je fizičko tijelo čovjeka izgrađeno od fizičkih snaga i fizičkih supstanci na Zemlji.

I u najjednostavnijim čovjekovim idejama živi ponos i arogancija i to je posebno točno za naše materijalističko doba. U ovom materijalističkom dobu, roditelji zapravo vjeruju da oni smještaju djecu u egzistenciju potpuno sami. I dok se materijalizam širi, sve će se više vjerovati da roditelji sami dovode djecu u egzistenciju. Viđeno duhovno, to je različito. Ljudska bića ovdje na Zemlji pružaju priliku da im nešto duhovno dođe dolje. Ono što ljudsko biće može napraviti kao svoj dio sastoji se samo u ovome, može pripremiti mjesto pomoću kojeg se etersko tijelo koje je pripremljeno iz dalekih prostora kozmosa može spustiti dolje na Zemlju. Ovaj eterski organizam ljudskog bića jednako je onoliko organizirani entitet kao što je i fizički organizam. Fizički organizam — vidimo kako ima glavu, ruke, šake, trup i sve dijelove koje anatom ili fiziolog otkriva — za duhovnu viziju, kroz ovaj fizički organizam sija i sjaji eterski organizam. Fizički organizam udiše zrak, i izdiše zrak. Eterski organizam

izdiše svjetlo, i to svjetlo nam daje. I kada izdiše svjetlo i udjeljuje nam svjetlo, mi živimo pomoću njegovog svjetla. I ono također udiše svjetlo. Kao što mi udišemo i izdišemo zrak, tako i naše etersko tijelo udiše i izdiše. I kada ono udiše svjetlo, ono ga koristi, baš kao što mi koristimo zrak fizički. (O ovome možete čitati u mojim *Misterijskim dramama* gdje je ova tajna otkrivena dramski.) Etersko tijelo udiše svjetlo, koristi svjetlo i mijenja ga u tamu, i tada može primiti u tu tamu zvuk svjetova koji žive u harmoniji sfera, u nju može primiti impulse života. Kao što primamo fizičku ishranu tako i etersko biće koje živi u nama udiše i izdiše svjetlo. Kao što mi u nama koristimo kisik zraka i pravimo plin karbonske kiseline, tako i etersko tijelo koristi svjetlo, gađa kroz njega s tamom, tako da se pojavljuje u bojama, tako da se etersko tijelo vidovitoj viziji pokazuje u valovima boje. I dok etersko tijelo priprema svjetlo za tamu i time izvršava unutarnji rad disanja, ono živi, u tome što prima taj zvuk svjetova i zvuk svjetova mijenja u život svjetova.

Ali sada ono što na ovaj način primamo kao naše etersko tijelo, dolazi nam dolje iz dalekih prostranstava kozmosa, i dolazi u određena vremena, iz dalekih prostora kozmosa. Danas još nije moguće u svim detaljima pokazati kako se ljudsko etersko tijelo vuče dolje putevima svjetla kada su ti putevi vođeni na specifičan način kroz konstelacije zvijezda u to vrijeme. Da bi to bilo moguće, ljudska bića bi se trebala podići na viši stupanj moralnosti. Jer danas, ova misterija uvlačenja ljudskih eterskih tijela na puteve svjetla i na puteve zvuka harmonije sfera, bila bi od ljudskih bića zlouporabljena na najstrašnji način. Jer ono što je sadržano u ovoj misteriji dalo bi, kada bi ljudi s nižim impulsima željeli to steći, neograničenu moć nad cijelim njihovim potomstvom. Shvatiti ćete prema tome da će ova misterija kako eterska tijela dolaze ljudskim bićima koja se utjelovljuju — o tome kako dolaze na puteve svjetla i na puteve zvuka od harmonije sfera — morati ostati misterija za dugo vremena. Samo pod izvjesnim sasvim konkretnim uvjetima može se bilo što naučiti o ovoj misteriji. Jer nepoštipanje uvjeta bi značilo, kao što sam rekao, da bi roditelji time stekli nečuvenu moć nad svojim potomcima, koji bi mogli biti potpuno lišeni svake nezavisnosti, svake osobnosti, svake individualnosti, i na njima bi bila utisnuta volja njihovih roditelja. Mudro je ova misterija skrivena od čovječanstva u nesvjesnom i tamo se odvija na dobar i zdrav način, radeći kroz volju mudrog vođenja svijeta.

Naše etersko tijelo putuje sasvim različitim putem od našeg fizičkog tijela. Nakon što smo prošli kroz vrata smrti, još uvijek nosimo, kao što znate, naše etersko tijelo par dana; onda ga moramo vratiti kozmosu. U duhovnom, u kozmosu, naše etersko tijelo ostaje samo kao slika za naš vlastiti budući život između smrti i novog rođenja. Ono je pripojeno kozmosu na najrazličitije načine — na jedan način u slučaju ljudi koji umru rano kroz neku nesreću ili slično, i na različit način u slučaju onih koji postignu zrelost. Ali kada netko gleda prijeko u svijet koji leži iza praga, zna da oboje — rana smrt kao i kasnija — imaju veliko značenje u cjelokupnom kozmičkim vezama. Jer naše etersko tijelo koje prepuštamo nastavlja raditi duhovno.

U osnovi govoreći, gledano iz dubljeg aspekta, mi svi starimo. Fizički, jedan umire ranije a drugi kasnije; gledano s duhovnog aspekta, mi slično postajemo stari. Ako umremo ranije, naše fizičko tijelo dolazi do kraja rano; ali naše etersko tijelo nastavlja živjeti za kozmos, i upravo zato jer smo umrli rano, naše etersko tijelo ima druge uloge u kozmosu nego da smo umrli tek kasnije. Kada izbrojimo godine koje

živimo u fizičkom i u eterskom tijelu kao ljudska bića – na Zemlji imamo djela koja izvršavamo u fizičkom tijelu, i imamo ono što izvršavamo u eterskom tijelu također nakon smrti, i život koji tamo živimo ne za sebe već za druge, za svijet – kada dodamo sve ovo u godinama, tada nalazimo da svatko živi do otprilike iste dobi.

Međutim sada, kada se dogodi događaj kakav se dogodio s Templarima, opet dolazi do nečeg različitog kada je to samo slučaj individualnih života. Život koji smo vodili kao pojedinci ostaje unutar naše vlastite osobe; ali također postoji život koji se objektivno može odvojiti od nas – kao u slučaju Templara. S jedne strane, ono što su bili u stanju napraviti za nastavljanje i širenje Misterija na Golgoti, i, s druge strane, ono što se dogodilo kroz rad mefistovsko-ahrimanskih snaga za impuls modernog materijalizma, sve ovo također nastavlja živjeti kao fragmenti eterskog tijela. Ali to je pripojeno cijelom procesu povijesti. Tako da nešto života čovjeka živi u njegovom eterskom tijelu dalje s ljudskom individualnošću, dok je nešto pripojeno tijeku povijesti – kada je istrgnuto od ljudskog bića na opisani način. I etersko tijelo je sredstvo ili medij pomoću kojeg ono što osoba živi u svojoj duši tako objektivno da može izići iz njene duše – čime može imati, takoreći, nešto za uhvatiti se za dalji život – etersko tijelo je ono što to pruža.

Ono što se ulijevalo u eterski svijet iz duhovnih impulsa Templara živjelo je eterski, i kroz taj nastavljeni eterski život mnoge duše su bile pripremljene primiti inspiracije koje sam opisao da dolaze od duhovnog svijeta iz duša samih Templara. To je ono što se zapravo odvijalo u modernim vremenima.

U ono što je teklo iz duša Templara, međutim, sve je više počelo ulaziti ono što je teklo iz mefistovsko-ahrimanskih impulsa i natopljeno je mefistovskim elementom, i što je inaugurirano na kolu za mučenje gdje su Templari bili mučeni, utoliko što su bili prisiljeni uslijed torture govoriti neistine o sebi. Ova činjenica – ne sama, ali kao jedan od duhovnih osnova modernog materijalizma – treba se razumjeti ako će se doći do unutarnjeg razumijevanja moderne materijalističke evolucije.

I tako je došlo do toga da je u modernim vremenima, dok su određeni pojedinci bili nadahnuti s visokim duhovnim istinama, opća kultura postajala sve više materijalistička u karakteru; i oko duše postajalo je zamučeno za ono što nas sada okružuje duhovno i za ono gdje idemo kada prolazimo vrata smrti i također za ono gdje dolazimo kada prolazimo kroz vrata rođenja. Sve se više pogled čovjeka okretao od promatranja duhovnog, i to je točno za sve različite sfere života – duhovnu sferu, sferu religije, sferu socijalnog života. Sve više je pogled bio usmjeren na materijalni svijet kako se pokazivao njegovim osjetilima. I rezultat je bio da je, od osvita modernih vremena, čovječanstvo zapalo u mnoge velike zablude.

Opet mi dopustite da kažem, ne osuđujem činjenicu, ne dajem sud o njoj. Kroz činjenicu da su zablude pronašle svoj put u ljudsku evoluciju, ljudska bića moraju iskusiti te zablude, i postupno će ih uvidjeti; i, u njihovom prevladavanju, steći jače snage nego bi to mogla ako bi put prema tom cilju bio u njih usađen automatski. I sada je došlo vrijeme kada se ovaj uvid mora razviti i ljudska bića moraju vidjeti kako, u svemu što je materijalno, žive impulsi za pogrešku. Danas je čovjek opet i iznova pozvan da svojim umom dođe do toga da vidi kroz pogreške i prevlada ih.

Naša namjera nije staviti krivnju na bilo što, što se dogodilo u povijesti, ono što želimo je gledati na povijest objektivno. Događaji modernih vremena doveli su do toga da čovjekove misli i osjećaji teku svojim kursom samo u skladu s vanjskom fizičkom stvarnošću, samo u skladu s onim što čovjek doživljava između rođenja i smrti. Čak je i religijski život postupno poprimio osobni karakter, utoliko što cilja samo na stavljanje u čovjekove ruke sredstva kojima može naći blagoslov u svojoj vlastitoj duši. Religijski život modernih vremena, koji čovjekov pogled sve više skreće dalje od konkretnog duhovnog svijeta, zaista je prožet materijalističkim gledanjem. Kao što je bilo rečeno, nemamo namjere bacati kletvu na bilo koji događaj u povijesti; događaji povijesti, međutim, moraju biti opisani na takav način da bi mogli biti ispravno shvaćeni — odnosno, ako dolazeća generacija neće pasti u dekadenciju već se okrenuti, i krenuti prema gore.

Vidimo struju materijalizma kako teče i, usporedo s njom, paralelnu skrivenu struju; i zatim na kraju 18-og stoljeća dolazimo do ogromnog događaja, događaja čiji utjecaj je osjećan kroz cijelo 19-o stoljeće i sve do u naše vrijeme. Na kraju 18-og stoljeća vidimo da Francuska revolucija širi svoje struje nadaleko i naširoko europskom civilizacijom. Mnoge stvari u Francuskoj revoluciji su se odvijale kao što su ih opisali povjesničari. Ali kao dodatak razumijevanju koje netko već ima o Francuskoj revoluciji, kao dodatak impulsu koji je prepoznat da dolazi od nje i radi dalje u europskoj povijesti, također moramo razumjeti učinke materijalističkih mefistovsko-ahrimanskih impulsa. Francuska revolucija težila je veoma visokom idealu. (Kao što sam rekao ranije, ne zanima nas pronalaženje greške već razumijevanje događaja povijesti.) Francuska revolucija težila je veoma visokom idealu; i tome je težila u vrijeme u kojem se još osjećala sjena događaja koje sam danas opisao, događaja koji je ostavio mefistovsko-ahrimanskoj moći da u europskom životu isturi impuls materijalizma. I o najboljima koji su bili odgovorni za Francusku revoluciju možemo reći da su vjerovali samo u fizički plan. Moguće je da su u svojoj svijesti mislili da vjeruju u nešto drugo. Međutim, od onog što ljudi izjave riječima malo je toga opravdano; važna stvar je imati živu svijest u duši o onom što zaista radi u svijetu; i oni koji su bili odgovorni za Francusku revoluciju bili su svjesni samo fizičkog plana.

Težili su, točno je, visokom idealu, ali nisu znali ništa o trojstvu u čovjeku, tijelu koje radi pomoću eterskih principa u ljudskom biću, duši koja radi kroz astralni princip, i duhu koji u čovjeku radi za početak kroz Ja. Na kraju 18-og stoljeća, na čovjeka se već gledalo na način na koji je gledan — na njegovu trajnu štetu i gubitak — od moderne materijalističke fiziologije i biologije. Odnosno, čak i ako su na religijski način ljudi imali neki pojam o duhovnom životu i možda također govorili o tome, njihov pogled je zapravo bio uperen na ono što je živjelo tamo vani u fizičkom svijetu između rođenja i smrti — ono što je živjelo tamo vani, to se moglo razumjeti. (Čak i to naravno još nije potpuno shvaćeno; ipak to se može razumjeti kada se pažnja usmjeri samo na vanjsko fizičko tijelo.) Ono što živi u cijelom ljudskom biću, može se razumjeti samo kada je poznato da je s vanjskim fizičkim tijelom ujedinen eterski princip, astralni princip i Ja-princip. Jer čak i dok stojimo ovdje u fizičkom svijetu, u nama živi nešto što je od duše i od duha i što pripada duhovnom svijetu. Tijelo, duša i duh mi smo ovdje. I kada budemo prošli kroz vrata smrti, opet ćemo biti trostruka bića, jedino s drugim duhovnim tijelom. Tako da svatko tko promatra i proučava

čovjeka kako živi svoj život kao fizičkog čovjeka između rođenja i smrti, ne proučava cijelo ljudsko biće, i sigurno će zapasti u grešku u pogledu cijelog ljudskog bića.

Na događaje koji se događaju u svijetu ne smije se gledati kao na same po sebi pogrešne. Ono što se manifestira u svijetu doista je istina; ali način na koji je čovjek promatra i pretvara u djelo često izaziva zbunjenost. I zbunjenost se javlja u umovima ljudi na kraju 18-og stoljeća, jer je sve primijenjeno na tijelo, i ideali koji imaju značenje jedino kada se na čovjeka gleda kao na trojstvo bili su usmjereni na ljudski fizički monon. (*monon* znači isključivo, samo, ekskluzivno...., nap.pr.) I tako je došlo do toga da su uzvišeni i divni idealima svima bili na jeziku u vrijeme kada ih ljudi nisu bili sposobni razumjeti, već ih samo pobrkati i krivotvoriti, jer su ih pokušali shvatiti sve odjednom, onako vjerujući samo u fizičko tijelo. U stvari, od trostrukog ideala, bratstvo, sloboda, jednakost, samo je bratstvo onaj koji vrijedi za fizičko tijelo čovjeka. Sloboda ima značenje tek kada se odnosi na ljudsku dušu, a jednakost kada se odnosi na duh dok živi u čovjeku, u Ja. Tek kada se zna da se čovjek sastoji od tijela, duše i duha, i kada se tri ideala s kraja 18-og stoljeća odnose na bratstvo, na tijelo; sloboda, na dušu; jednakost, na Ja, tek tada se govori u smislu i značenju koje je u skladu s unutarnjim značenjem duhovnog svijeta.

Bratstvo možemo razviti, utoliko što smo fizička ljudska bića koja nose fizička tijela na Zemlji; i kada prihvatimo bratstvo u naš socijalni poredak, tada je za socijalni poredak na fizičkom planu, bratstvo ispravna i prava stvar. Slobodu čovjek može steći u svojoj duši, utoliko što se na Zemlji utjelovljuje s dušom. I sloboda na Zemlji prevladava samo, na Zemlji je moguća samo, kada se odnosi na duše ljudi koji žive na Zemlji u njihovim socijalnim poredcima, s ciljem da steknu sposobnost održavanja ravnoteže između nižih i viših snaga. Kada smo, kao ljudska bića, sposobni držati ravnotežu između nižih i viših snaga u ljudskoj duši, tada razvijamo snage koje mogu živjeti ovdje između rođenja i smrti, i također i snage koje ćemo trebati kada prolazimo kod vrata smrti. Tako da uz socijalni poredak postoji i potreba za duševnim poretkom na Zemlji, gdje duše ljudi mogu zauzeti svoje mjesto individualno i biti u stanju razviti snage slobode, koje mogu nositi s njima kroz vrata smrti, ali koje će sa njima nositi samo ako se, već ovdje u ovom životu, pripreme za život nakon smrti. Da se uspostavi pravi odnos između duša na Zemlji, da duše budu u stanju razviti snage slobode, da svi ljudski događaji, veliki i mali, i svi pokušaji da se oblikuje ljudska aktivnost i stvaralaštvo trebaju imati za cilj, čovjeka koji održava ravnotežu u njegovoj duši u odnosu na ono što živi i radi duhovno — to mora postati ideal. Čovjek postaje slobodan kada je u položaju da stekne one snage duše u vanjskom fizičkom svijetu, kakve može steći, na primjer, kada je u stanju slijediti divne oblike koji žive u umjetnosti koja zaista ima svoje izvore i početke u duhu. Čovjek postaje slobodan, kada postoji odnos i zajedništvo između duše i duše takve prirode da je jedna duša u stanju slijediti drugu sa sve većim razumijevanjem i sve većom ljubavlju. Ako je pitanje tijela ljudi ono čime se bavimo, onda bratstvo dolazi u razmatranje; ako je to pitanje duše, onda moramo gledati na kovanje onih delikatnih i suptilnih veza koje se javljaju između duše i duše, i to mora naći svoj put ravno u strukturu našeg života na Zemlji i uvijek mora raditi u smjeru izazivanja interesa — dubokog interesa u jednoj duši za drugu. Jer samo na ovaj način mogu duše postati slobodne, i samo duše su one koje mogu postati slobodne.

Jednakost primijenjena na vanjski fizički svijet je besmislica; jer jednakost bi bila jednolikost. Sve u svijetu prolazi kroz promjenu; sve u svijetu je prisiljeno biti u broju; sve u svijetu je obvezno izražavati se u mnogostrukosti i raznolikosti. Upravo je zato tamo fizički svijet, da duhovno može proći kroz mnogostruke oblike. Ali u svom višekratnom i raznovrsnom životu čovjeka, jedna stvar ostaje slična, jer je još u svojim počecima. Ostatak naše ljudske naravi nosili smo u nama još od vremena Saturna, vremena Sunca i vremena Mjeseca; Ja po prvi puta imamo u ovom životu Zemlje. Ja je tek na svom početku. Tijekom cijelog našeg života između rođenja i smrti ne dolazimo dalje u duhovnom nego da sebi kažemo „Ja“, i da spoznamo to „Ja“. Možemo samo promatrati Ja, bilo kada smo kroz inicijaciju izvan tijela ovdje između rođenja i smrti, ili kada smo prošli kroz vrata smrti i dano nam je da se osvrnemo natrag u sjećanju na naše zemaljsko tijelo i promatramo Ja duhovno. Ali kroz to Ja sva moguća raznolikost nalazi izražaj ovdje na Zemlji. I naš život na Zemlji mora biti tako sagrađen da daje mogućnost da sva raznolikost koja može ući u život ljudske individualnosti dođe do izražaja. Jedno ljudsko biće izražava jednu individualnost, drugo drugu, a treće opet različitu. Sve ove individualnosti u njihovim različitim djelima fokusirane su u točki, točki Ja. Tamo smo slični, i kroz tu žarišnu točku u kojoj smo slični može proći sve što komuniciramo jedan drugom kao duhovi. Činjenica da svi imamo ovo Ja — točku gdje smo svi slični daje mogućnost da čovječanstvo razvije zajednički život. Ono što je različito u svima nama prolazi kroz ono što je slično. Posljedično, nije uspostavljanje onoga što je pridonio jedan ljudski pojedinac cijeloj struji kozmičke duhovne evolucije, ono što je postignuto u kozmičkoj jednakosti; radije je tako, da je zbog onoga što je svakog od nas smjestilo u drugačiju vrstu života kroz naše Ja, kroz duhovno u nama, to postaje nešto što mogu dijeliti svi, ono teče kao zajedničko dobro u struji kozmičke evolucije. Jednakost pripada duhu.

Ni jedna generacija ljudi neće razumjeti kako se tri ideala, bratstvo, sloboda i jednakost, mogu realizirati u životu čovječanstva, ukoliko ne razumiju da čovjek u sebi nosi trostrukost tijela, duše i duha. Da ljudi to nisu bili u stanju razumjeti u 18-om stoljeću i nastavljaju ne biti u stanju kroz 19-0 stoljeće to razumjeti, bio je rezultat snage ahrimansko-mefistovske struje koja je u modernu evoluciju ušla na način koji sam opisao. 18-0 stoljeće izmiješalo je jednakost, slobodu i bratstvo, i svo troje primijenilo na vanjski fizički život. Na način na koji je bilo shvaćeno u 19-om stoljeću, to je moglo značiti samo socijalni kaos. I čovječanstvo će morati sve dalje skretati u ovaj kaos, ako ne primi znanost duha i duhovni život, što će voditi do razumijevanja čovjeka kao trojstva i rekonstrukcije zemaljskog života za trostrukog čovjeka.

Čovjek je trebao proći kroz materijalizam. Njegove snage bi bile preslabe za vremena koja dolaze, da nije prošao kroz materijalizam. Jer čudna je i nevjerojatna evolucija čovječanstva. Na trenutak se osvrnimo natrag na događaj u epohi Lemurije. Tamo nalazimo određeni trenutak u evoluciji — leži tisućama i tisućama godina unatrag — kada je čovječanstvo Zemlje bilo sasvim različito od onoga što je danas. Znati ćete iz opisa koje sam dao u Tajnoj znanosti ljudske evolucije na Zemlji da su razni impulsi ušli u čovjeka tek postupno. Postojao je trenutak u evoluciji kada je ono što danas nazivamo magnetske i električke sile, uspostavilo sebe u čovjeku. Jer magnetske i električke sile žive u nama na misteriozan način. Prije tog vremena, čovjek je živio na Zemlji bez magnetskih i električkih sila koje su razvijane od tada, duhovno, između djelovanja nerva i krvi. Bile su pripojene čovjeku u to vrijeme. Sile

magnetizma ćemo izostaviti iz razmatranja, i dio sila elektriciteta. Ali sile koje ću istaknuti kao električne sile u galvanizmu, voltizmu, itd. — sile koje su duboko zahvatile u kulturu i civilizaciju našeg vremena — te sile nalaze u tom dalekom vremenu ulaz u ljudski organizam i ujedinjuju se s ljudskim životom; i sama ova činjenica učinila je za njih mogućim da dugo vremena ostanu nepoznate ljudskoj svijesti.

Čovjek ih je nosio u sebi, i upravo iz tog razloga su ostale nepoznate mu izvana. Sile magnetizma i ostale električne sile upoznali smo ranije. Galvanizam, elektricitet kontakta, koji ima mnogo dublji utjecaj na karmu našeg doba nego se obično uviđa, bio je, kao što znate, otkriven tek na prekretnici 18-og i 19-og stoljeća, od Galvanija i Volte. Ljudi premalo razmišljaju o činjenicama kao što je ova. Samo razmotrite na trenutak! Ovaj Galvani se bavio krakom žabe. „Slučajno“, kako kažemo, pričvrstio je na prozor, i došla je u kontakt s željezom, i trgnula se. To je bio početak svih otkrića koja vladaju Zemljom danas pomoću električne struje. I to se dogodilo tek nedavno! Ljudi općenito ne prestaju misliti kako to da čovječanstvo nije došlo ranije do ovog znanja. Odjednom se ta misao pojavljuje u ljudskom biću, na savršeno čudesan način; ono se spotaknulo o to — takoreći, prisilno. U ovom našem materijalističkom dobu, mi naravno ne prestajemo misliti o ovakvoj stvari. I to je razlog zašto ne možemo shvatiti apsolutno ništa o stvarnom nastanku Zemlje. Istina o tome je kako slijedi:

Nakon što je čovječanstvo prešlo trenutak u vremenu Lemurije kada je usađeno u njega, ili su primljene u njega, sile koje danas kod elektriciteta prolaze žicom i rade na nevidljiv način u samom čovjeku, nakon što je to vrijeme prošlo, elektricitet je živio unutar ljudskog bića. Sada, evolucija se ne odvija na jednostavan, izravan način na koji su ljudi skloni to predstaviti. Oni zamišljaju da vrijeme uvijek ide dalje i dalje u beskonačno. To je potpuno apstraktan koncept. Istina je da se vrijeme kreće i okreće na takav način da je evolucija stalno preokrenuta i ide natrag. Kretanja po krivulji kao kod lemniskate ne nalazimo samo kod prostora, već također i kod vremena.

Tijekom epohe Lemurije, čovjek je bio na točki prijelaza kretanja lemniskate, i to je bilo vrijeme kada je usadio u sebe princip električne sile. U atlantsko vrijeme prelazio je povratni put i, u odnosu na izvjesne sile, i u post-atlantsko vrijeme, i stigao otprilike na kraj 18-og i početak 19-og stoljeća točno u točku evolucije svjetova u kojoj je bio u vrijeme Lemurije kada je iz kozmosa u sebe usadio princip elektriciteta. Tamo imate objašnjenje kako je došlo do toga da je Galvani elektricitet otkrio u to specifično vrijeme. Čovjek se uvijek u kasnije vrijeme vraća na ono što je doživio ranije. Život se odvija u ciklusima, u ritmovima. U sredini materijalističkog doba koje se razvijalo stalno od 14-15-og stoljeća, čovječanstvo je stajalo u toj točki u svijetu. Kroz sve što je davno prošlo u lemurijskoj epohi. I čovječanstvo u cjelini u tom trenutku se sjećalo ulaska elektriciteta u ljudsko biće, i nakon toga kao rezultat tog sjećanja cijelu svoju civilizaciju je prošlo elektricitetom. Duša i duh u čovjeku ponovno su pronašli ono što je on doživio davno ranije.

Istine poput ove moraju se ponovno jasno razmotriti, jer samo s istinama kao što je ova izbjeći ćemo dekadenciju u budućnosti.

Pod utjecajem inspiracija o kojima sam vam danas govorio, izvjesni umovi su nabasali na ovakve istine. Jer činjenica da su ljudi kretali na takve puteve bila je

rezultat činjenice da mnoge i različite struje rade u ljudskoj evoluciji. Ako bi, na primjer, ono što su Templari željeli postići bio jedini djelatni utjecaj u povijesti, to bi za čovjeka bilo rezultiralo sasvim drugačijom evolucijom. Kroz činjenicu da se i druga struja — mefistovska — također izmiješala s njom (mefistovska struja je naravno tamo od početka, ali sudbinom Templara dan joj je novi život), čovjek je, u naše vrijeme, doveden u materijalizam upravo na način na koji se to i dogodilo. Te mefistovsko-ahrimanske snage bile su potrebne u evoluciji čovječanstva. I, kao što sam bio rekao, izvjesni veliki umovi su bili vođeni inspiracijom, koja dolazi od ružokrižarskih hramova i svoj izvor ima u duhovnom svijetu, da prepoznaju ovaj princip o kojem ovdje govorim.

Nemojte misliti da veliki pjesnik, zaista veliki pjesnik koji stvara iz duhovnog svijeta, sastavlja svoje riječi na površan način da ljudi često misle da su ih slobodni uzeti! Ne, pjesnik poput Goethea, na primjer, zna što je sadržano i implicirano u Riječi; zna da u Riječi imamo nešto što dopušta duhu da odjekuje kroz osobu koja govori. „Personu“, jesam li rekao? Ovdje se moramo podsjetiti da je „persona“ riječ koja dolazi od latinskog za masku koju glumac nosi i kroz koju njegov glas zvuči. „Personare“ znači zvučati kroz. Sve ovo je usko povezano s evolucijom Riječi. „U početku bijaše Riječ, i Riječ je bila u Boga, i božanska je bila Riječ“. Ta Riječ nije bila u čovjeku; ipak ljudska osobnost je usko povezana s njom.

Cijela evolucija, kao što smo rekli, nošena je naprijed utoliko što nisu djelatne samo snage dobra, već također i druge. I čovjek kao Goethe izjavio je u njegovom *Faustu* — čak iako dijelom nesvjesno, ipak pod inspiracijom — značajne i velike istine. Kada Gospod razgovara s Mefistom u *Prologu na nebesima*, konačno kaže Mefistu da nema prigovora na njegov rad i utjecaj. On ga priznaje i dopušta mu njegovo mjesto u evoluciji svjetova. Zahvaljujući njemu postoje takve stvari kao što su mamljenje i utjecaji koji nužno moraju stvoriti ono što je zlo. Ali potom se Gospod okreće i usmjerava svoju riječ na prave i izvorne Sinove bogova koji donose normalnu evoluciju, i s tim djelovanjem ujedinjeno je djelovanje druge struje. I što kaže tim pravim Sinovima bogova?

Ali vi, istinski sinovi nebeski, radujte se!
 U punoj živoj ljepoti mirno se radujte!
 Nek ono što radi i živi, stalno raste,
 Sponama ljubavi vas okruži, puno milosrđa,
 A naizgled nestalne oblike, što oko vas struje,
 Uhvatite u misao što traje!

Gospod sinovima daje izravnu zapovijed da u svijet postavite misli koje traju! Takva trajna misao smještena je u svijet kada je princip elektriciteta bio usađen u čovjeka, i čovjek je opet vođen natrag do trajne misli kada je otkrio princip elektriciteta usađen u materijalističku civilizaciju. Nemjerljive dubine je misao izražena u ovim linijama:

Nek ono što radi i živi, stalno raste,
 Sponama ljubavi vas okruži, puno milosrđa,
 A naizgled nestalne oblike, što oko vas struje,
 Uhvatite u misao što traje!

I to znači duboko iskustvo za dušu, osjetiti misteriju „trajne misli“. Jer onda osjećamo kako u svijetu i ovdje i tamo ono vječno stoji u miru u obliku trajne misli, i mi koji pripadamo svijetu kretanja prolazimo kroz ono što je smješteno u naizgled nestalne oblike kao trajne misli, otkrivajući se da bi je mi mogli dokučiti kada dođe pravi trenutak.

I neka također dođe pravi trenutak za čovječanstvo u bliskoj budućnosti, čak i ako je predodređeno da dođe, ako čovječanstvo neće pasti u dekadenciju. Neka čovjek shvati da mora proći kroz sljedeću točku, koja materijalizam okreće u suprotnost, točku gdje velika misao duhovnog svijeta može zračiti u čovječanstvo. Za to je priprema sada napravljena za one čija karma im je dopustila da dođu do znanosti duha. I to će biti stalno ponavljajući zadatak znanosti duha da usmjeri svoj rad u ovom smjeru. Jer za materijalističko doba koje je našlo trajnu misao koju je u najnovijem obliku Ahriman-Mefisto smjestio u modernu evoluciju, tom materijalističkom dobu mora biti dodano ono što može biti doživljeno prolazeći kroz duhovnu trajnu riječ. Znanost duha se mora pobrinuti da čovječanstvo ne propusti dokučiti duhovnu misao. Stoga se ne smijemo umoriti od stalnog upozoravanja čovjeka, da trenutak vremena za shvaćanje znanosti duha ne isklizne i bude izgubljen.

Zapadna i istočna kultura, H.P.Blavatsky

(Impulsi korisnosti I)

Dornach, 7 listopada 1916

Moji dragi prijatelji, na predavanjima koja su održavana ovdje ovih par tjedana nastojao sam vam pokazati neke od stvari koje su živjele u ljudskoj evoluciji — određene stvari povezane s raznim unutarnjim impulsima koji su ušli u moderan razvoj čovječanstva. Morali smo ići daleko natrag da bi našli porijeklo ovih impulsa. Nastojali smo shvatiti kako su, iz atlantske civilizacije, potekli relikti drevne atlantske misterijske magije. Pokazali smo kako je, u stanju dekadencije, atlantska civilizacija još uvijek živjela među onim narodima koji su ponovno otkriveni u Europi kroz ponovno otkrivanje Amerike. Zatim smo nastojali proučiti relikte druge grane atlantske magije koja je slala svoje zrake i strujanje od Azije diljem Europe. I tako, vidjeli smo kako sa Atlantide dolazi suradnja u izvjesnom smislu između istočnog i zapadnog pola. Iz ovih impulsa koji su ostali od Atlantide, težili smo se produbiti u vezi prirode grčko-rimske epohe, koja je kao što znamo, u određenoj mjeri bila kopija, atlantske civilizacije, premda naravno na višem stupnju. I zatim smo pokušali razumjeti dva pola četvrtog post-atlantskog perioda. Odnosno, pol Grčke i pol Rima. Zatim smo pokušali slijediti barem dijelom, razne impulse koji su bili dalje aktivni u našem europskom životu civilizacije. Posebno smo razmotrili onaj impuls koji je došao u duhovnu struju Europe kroz činjenicu da su Templari morali pretrpjeti određenu sudbinu, i da ta sudbina Templara koja je tako snažno djelatna, tako duboko u našim vlastitim dušama, u egzistenciju priziva duhovne snage koje su nastavile raditi duhovnim putem; nadahnjujući, potičući, inicirajući sve one stvari koje su pridonijele vanjskom putu povijesti naroda Europe. I onda smo nastavili pratiti kako ti impulsi prelaze u nedavni materijalizam. I na zadnjem predavanju, vidjeli smo na kraju 18-og stoljeća, daju osobitu obojanost onim idejama koje su u to vrijeme zbunile svijet, ideje bratstva, slobode i jednakosti. Mnogi ovakvi impulsi kakvi su se rodili tijekom stoljeća i tekli u europski razvoj mogu se okarakterizirati, ali to mora biti ostavljeno za kasnije vrijeme.

Sada bih želio okarakterizirati, kroz određene značajne impulse, put našeg vlastitog europskog života civilizacije, jer je bitno da kroz znanstveno-duhovno promatranje upoznamo bolje i detaljnije osobitosti našeg vlastitog doba, doba u kojem danas stojimo. Za nas je važno da znamo kako je naše vrijeme određeno tom posebnom duhovnom strukturom 19-og stoljeća. U ovom 19-om stoljeću svi oni impulsi o kojima sam vam govorio bili su više ili manje prekriveni velom, u izvjesnoj mjeri prikriveni. Često sam vam kretao pažnju na činjenicu da je, što se tiče evolucije moderne civilizacije, sredina 19-og stoljeća bila najvažnije vrijeme; — to je bilo ono vrijeme u kojem će u petoj post-atlantskoj civilizaciji postati posebno aktivno nešto što čovjek zna i uči proizvesti kroz svoj intelekt utoliko što je to vezano za fizički plan. Moramo ovo sebi sasvim jasno predočiti. S petom post-atlantskom civilizacijom nešto

prirode sile dolazi u post-atlantski razvoj što je bilo apsolutno različito od onog što se zbililo u grčko-latinskom dobu u četvrtoj post-atlantskoj epohi. Naravno Grci su imali intelekt (verstand (um)) ali to je bilo sasvim drugačije prirode od našeg vlastitog — našeg vlastitog intelekta, — koji je prošao kroz petu post-atlantsku epohu i koji je, sredinom 19-og stoljeća ušao u sasvim određenu krizu. Taj intelekt koji je razvijen u drevnoj Grčkoj, i koji je, na primjer, zračio u svemu što su Grci stvorili umjetnički, koji je zračio u svemu što su Grci napravili u njihovom uređenju države (što zaista uopće nije bilo uređenje države), — taj intelekt koji je radio kroz filozofiju Platona i Aristotela, intelekt koji je potom bio povučen u političko biće Rima bio je u krajnjoj mjeri različit od intelekta koji se pojavio u našoj petoj post-atlantskoj epohi. Ovo se može čak i filozofijski dokazati, kao što sam ja to pokušao u prvom tomu mojih „Zagonetki filozofije“. S Grcima, njihove ideje su zaista tako postojale da su ih oni percipirali baš kao što mi danas možemo vidjeti boje, čuti zvukove, i imamo čulne percepcije: tako su oni mogli doživjeti ideje. Sada je s našim modernim čovječanstvom intelekt odvojen od vanjske percepcije i djelatan je u unutarnjem biću čovjeka; ali radi na takav način kakav mora kada će biti aktiviran kroz mozak ili, općenito, kroz fizički organizam. To je postupno dovelo do određenog stanja stvari: — i molim imajte na umu, da je iz razloga cjelokupnog značenja naše civilizacije, to moralo biti tako. Tendencija je postupno u 15-om stoljeću dovela do, kroz intelektualni razvoj, sve većeg prožimanja ljudskog života s čisto materijalističkom spoznajom, i praktičan život s pukom korisnošću, utilitarizmom. Postupno smo vidjeli s kakvom su se nužnošću razvile te stvari, kako su se u civilizaciji zapada Europe neke stvari pojavile, i u vezi s tim impulsima postavljena su pitanja u sferi spoznaje. Vidjeli smo kako su se ta pitanja razlikovala od drugih koja su se javila, na primjer, na istoku Europe. Vidjeli smo, na primjer, kako je Zapad, kroz dugu pripremu vođen u sferu znanja i u praktičnu sferu života, da potakne duh u konfiguraciju koja postupno postavlja izvjesna pitanja iznad svega drugog. Vidjeli smo kako se na Zapadu postupno pojavila tendencija da se proučava ono što moram nazvati srodnost svih bića; i, kada se dođe na čovjeka, proučavanje onoga što je povezano s rođenjem čovjeka i nasljeđivanjem. Zapadna civilizacija se najbolje može razumjeti (kada se teži spoznaji) ako se zna da su ova pitanja u vezi srodnosti bića, rođenja i nasljeđivanja, bila dominantna u životu Zapada. Iz ovoga se pojavilo u zapadnom svijetu, u njihovoj znanosti i kemiji i fizici, traženje srodstva različitih sila prirode koje su gledane kao modifikacija jedne posebne sile prirode. Ova tendencija se zatim proširila na druge sfere; u sferi biologije ono što je istraživano bilo je srodstvo raznih životinja i biljaka; zatim je iz svega toga objašnjen sam čovjek — čovjek, za kojeg se mislilo da se razvio, iz čisto animalne egzistencije. Mora se reći: razumjeti rođenje čovjeka u njegovom srodstvu s drugim stvorenjima na Zemlji, bila je kulminacija ovih pitanja na Zapadu.

Istočna sfera je s druge strane, u oblasti znanja tražila pitanje: „Što je zlo? Koje je značenje patnje u svijetu?“ Nikada kao na istoku Europe nije bilo toliko razmišljanja u vezi zla i grijeha. Naravno, i u drugim sferama to je također bio slučaj, ali nigdje s istim intenzitetom i s istim genijem kao na Istoku. Sva književna produkcija Istoka stoji pod utjecajem pitanja: „Što je zlo?“. I trud koji smo mi na Zapadu primijenili na probleme srodstva, na Istoku je bio primijenjen na istraživanje grijeha. Ista misao koja je na Zapadu upotrijebljena za istraživanje prirodnih veza fizičkog čovjeka dok kroz rođenje ulazi u egzistenciju, na Istoku je upotrijebljena da se shvati smrt.

Jednaki trud je na istoku upotrijebljen da se shvati smrt. „Kako će čovjek ispravno sačuvati sebe kao duša, dok prolazi kroz smrt? Što smrt predstavlja u vezi cijelog života“? To je sebe najavilo kao pitanje na Istoku, to je jednako važno za Istok kao što je pitanje prirodnog srodstva čovjeka i rođenja čovjeka važno za Zapad. Baš kao što u zapadnom svijetu možemo dokazati da ovi problemi rođenja i sreće leže u osnovi njihova mišljenja, tako možemo pokazati da u istočnom svijetu, (na primjer, kod Solovjeva) možemo reći da je svo njegovo mišljenje usmjereno na pitanje zla i smrti. Razlika je samo ovo — da se na Zapadu već prešao dug put u istraživanju, dok su na Istoku više-manje još uvijek na početku. Zatim, kao što znate, sve ove stvari prelaze u sferu praktičnog života, u uređenje socijalnog života, — one ideje koje težimo realizirati u svakodnevnom životu, — i ako u određenoj mjeri istražimo najintimnije impulse u životu Zapada, vidimo da ih možemo uputiti na misli u vezi sreće čovjeka.

Samo imajte na umu kako ovo mišljenje u vezi sreće čovjeka počinje s „Utopijom“ Lorda Bacona i „Utopijom“ Sir Thomas More-a, i vidimo kako se ovaj isti trend razmišljanja razvio u najrazličitije socijalne programe koji su našli izraz na Zapadu. Naravno, socijalni programi također su došli do izraza na Istoku, ali lako se može dokazati da na Istoku izvire iz sasvim različitih impulsa nego socijalni programi na Zapadu. Svi oni, kao i ideja slobode koja nam dolazi od francuske revolucije, i sve socijalne ideje 19-og stoljeća, sve to kao cilj ima sreću čovjeka. Na Istoku nalazimo, (naravno još na početku) kako se tamo, umjesto sreće traži iskupljenje — unutarnje oslobađanje duše čovjeka. Tamo postoji žudnja da se zna kako se duša čovjeka može razviti prema prevladavanju života. Ova iznimno uzajamno djelovanje impulsa može se razumjeti ako se ovo ima na umu. I vidjeli smo kako je čak i razmatranje na neki način više vrste, o „Životu“ napisanim o Kristu Isusu, dobilo svoju obojanost od onog što leži u istim impulsima i tendencijama. Na Zapadu, imamo onog karakterističnog i pametnog promatrača života Isusa — Isusa razmatranog jedino kao Isusa — jednako kao kada se razmatra bilo koje ljudsko biće, rođeno u određenoj rasi, određenoj klimi, ili određenoj naciji. Upućujem na „Život Isusa“ od Ernest Renan-a. Sada, na Istoku o Isusu se malo govorilo, i kada netko govori o Isusu to je jednostavno kao o putu duž kojeg se može doći do Krista. Ovo nalazite veoma snažno kod Solovjeva.

Između ovo dvoje, kao što sam vam rekao, (i ako netko ima oko za ove stvari, osjećaj za ono što Goethe naziva UR-pojava, zna kako su ova tri imena izabrana) — između ovo dvoje, Renan-a i Solovjeva, stoji — daleko originalniji i pametniji čovjek nego druga dvojica — David Frederick Strauß. Ernest Renan razmatra samo Isusa, Solovjev razmatra samo Krista; Ernest Renan transformirao je Isusa u jednostavnog čovjeka, ljudskog, gotovo se može reći „previše ljudskog“. Sada je sa Solovjevim ovaj ljudski element potpuno izgubljen. Od Solovjeva je čovjekov pogled usmjeren u duhovni svijet, kada razmatra Krista; i on jedino govori o moralnim, duhovnim impulsima. Sve je sa Solovjevim prisiljeno ići u nadzemaljsku sferu. Krist nema ništa zemaljskog, premda svoje utjecaje izljeva u zemaljsku sferu. Između to dvoje stoji David Frederick Strauß. On ne poriče Isusa — on priznaje da je takva osobnost živi; ali, baš kao što i Ernest Renan jednostavno i isključivo razmatra Isusa kao čovjeka, tako za Davida Frederick Strauß-a, Isus je od značaja samo utoliko što je na tom Isusu po prvi puta prikačena ideja čitavog čovječanstva. Sve čemu čovjek može težiti ili je uvijek težio, iz misterija svih doba kao ideja o cijelom čovječanstvu, prikačeno je Isusu Davida Frederick Strauß-a. D.F. Strauß ne smatra zemaljski život Isusa samo

kao sredstvo čime bi se pokazalo kako je u dobu u kojem se Isus pojavio, čovječanstvo imalo težnju da sakupi sve mitove koji se odnose na ukupno čovječanstvo, i sažme ih u taj Lik. I tako, ono što je u *Životu* Ernesta Renana tako puno boje, s D.F. Strauß-om postaje carstvo sjene, koje samo teži pokazati kako mitovi kroz stoljeća svi teku zajedno. S D.F. Strauß-om Krist nije figura odsječena kao kod Solovjeva, već je ideja onoga što živi širom cijelog čovječanstva — onaj Krist koji se tisućama godina izlijevao kroz čovječanstvo i razvio kroz čovječanstvo. S D.F. Strauß-om stoga, nalazimo samo ideju Isusa, ujedinjenu s idejom Krista. Kod Ernesta Renana, imamo osobnog i povijesnog Isusa. Kod Solovjeva imamo Krista koji je nad-osoban a ipak individualan, ali u isto vrijeme nad-povijesni. On je nad-osoban a ipak individualan, jer je On biće koje je zatvoreno, uključeno u Sebe, premda je u isto vrijeme pojedinac ali koji nadilazi osobnost. Između to dvoje stoji D.F. Strauß, koji nema veze s vizijom, — percepcijom osobnog elementa koji je djelatn u Kristu Isusu, — jer ovaj osobni element je samo, takoreći, točka potpore za sve one mitove koji struje kroz čovječanstvo.

Ako se ima na umu ova shema dobivena iz duhovnog promatranja povijesti Europe, može se gotovo čitati izravno iz raznih duhovnih veza. Vidite, kod Ernesta Renana, čovjeka koji je prije svega proizašao iz zapadne civilizacije, cijelo vrijeme je pitanje, razumijevanja kako određena zemlja, određena rasa može dati rođenje Kristu Isusu. To je pitanje rođenja Isusa. Kod Solovjeva posebno je pitanje: „Što Krist znači za ljudsku evoluciju? I kako Krist može spasiti ono što je u čovjeku rođeno kao duša, kako On to može opet voditi kroz vrata smrti“?

I tako je, sredinom 19-og stoljeća, kao što sam vam rekao, ono što živi u evoluciji i što posebno pripada našem 19-om stoljeću, ušlo u izvjesnu krizu. U to vrijeme, najekstremnija točka je dosegnuta kojoj se može stremiti kroz fizička, intelektualna svojstva. Tijekom 19-og stoljeća, težnja za srećom je postupno transformirana u težnju za pukom korisnošću, — utilitarizmom. To je nešto što se posebno javlja sredinom 19-og stoljeća, i u sferi znanja i također u sferi života: — težnja za pukom korisnošću. I to je nešto što je posebno uznemirilo one koji razumiju stvarne vječne potrebe ljudske duše, posebno ih je uznemirilo to da je 19-og stoljeće trebalo iznjedrili težnju posebno usmjerenu na princip korisnosti. Dakle, susrećemo materijalizam u sferi znanja, utilitarizam u sferi praktičnog života. I te dvije stvari apsolutno spadaju zajedno.

Ne iznosim sada ove stvari da bi ih kritizirao, već zato jer su nužne točke tranzicije za čovječanstvo. Čovjek je morao proći kroz ovaj materijalistički princip u sferi znanja, kao što je morao proći i kroz princip utilitarizma u sferi praktičnog života. Bilo je pitanje kako se čovječanstvo treba voditi u 19-om stoljeću da bi na pravi način prošlo kroz ove nužne točke svog razvoja. Stoga ćemo započeti razmatranje ovih stvari večeras s izvjesnog gledišta, i zatim, u nekoj kasnijoj prigodi nadam se da ću u njih ući temeljitije.

Znanje, posebno ono koje je na Zapadu, kao što znamo, koncentrirano je na pojavu rođenja i pitanje nasljeđivanja, i to je stavljeno u službu materijalizma, utilitarizma. Sada sebi razjasnimo što se zbilja dogodilo u misli. Kao što znate, pojavio se darvinizam, koji je proučavao problem rođenja čovjeka, odnosno, porijeklo čovjeka iz slijeda organizama; i darvinizam je pokušao učiniti popularnim neke sasvim

konkretne poglede. Znamo također da nešto više duhovno od darvinizma već stoji u Goetheovoj „Teoriji evolucije“, ali Goetheova teorija morala je neko vrijeme ostati više ezoterijska. I tako, na prvom mjestu, grublja, materijalistička forma je morala biti uzeta od čovječanstva. Znamo također da je u zadnjim desetljećima najintimniji student darvinizma pokušao potkopati sam darvinizam u njegovoj materijalističkoj obojanosti. Ali darvinizam, kako je stvarno ušao u svijet 19-og stoljeća, nije ušao u svijet zbog istraživanja prirode, jer je sama znanost to učinila nužnim — to ni prirodoznanstvenici ne bi podržali. Oscar Hertwig, najbolji učenik Haeckela kaže, da pošto su ljudska bića samo htjela u čovjeku zadržati socijalne i trgovačke principe korisnosti tijekom 19-og stoljeća, stoga su te principe prenijeli u vanjski svijet. Jednostavno su željeli refleksiju njihovog vlastitog mišljenja, i *nije* bilo vanjskih činjenica prirode koje su forsirale darvinističko gledanje na čovječanstvo. Dakle, nije čudo da se, pri pobilježem ispitivanju, ne nalazi da su ta gledišta potkrijepljena. Ali, kao ljudska bića, sada smo došli do principa korisnosti.

Sada, Darwin je također živio u izvjesnoj struji koja je težila za principom sreće, sreće ljudskog bića, ali struji koja je bila apsolutno materijalistička. Darwin se veoma približio onoj struji koja pripada doktrini Malthusa. Učenje Malthusa je proizašlo iz određenih gledanja, gledanja da se na Zemlji na izvjestan način sredstva za život uvećavaju. To znači da se plodonosnost Zemlje može povećati. Ali, ruku pod ruku s tim povećanjem plodonosnosti Zemlje, Maltuzijanci su također razmatrali povećanje populacije Zemlje, na takav način kakav se samo može gledati, ako se ne uzme u obzir ideja o reinkarnaciji. Došli su do pogleda da se plodonosnost Zemlje — odnosno, sredstva prehrane, — ne uvećavaju u istom omjeru kao i povećanje populacije. Mislili su: povećanje sredstava prehrane ide svojim putem prema nizu brojeva 1,2,3,4, i tako dalje što zovemo aritmetička progresija; dok se uvećanje populacije događa prema brojevima 1,2,4,8, i tako dalje, što je kao što znate, geometrijska progresija. Učenici Malthusa, na osnovu ovog gledanja, razvili su ideje za koje su mislili da ih treba razviti, imajući na umu sreću čovječanstva na Zemlji. Stalno su pred sobom imali njihove proračune povećanja populacije, i na drugoj strani nedostatak sredstava prehrane. Iz ovoga je proistekao takozvani Malthuzijanski ideal — odnosno, ideal o sustavu 'dvoje djece'. Rečeno je: pošto priroda ima tendenciju da čovjeka tjera naprijed geometrijski a sredstva prehrane samo aritmetički, stoga populacija mora biti ograničena, što se može napraviti kroz sustav 'dvoje djece'. Sada, u vezi ove posebne primjene principa sreće u cijeloj struji materijalizma koja se dobije jednostavno proučavajući niz rađanja prema materijalističkom principu (koji naravno ima zaslijepljeno čovječanstvo), sada ne trebamo dalje govoriti, ali Darwin je krenuo od uvjerenja u princip da se za sva bića koja žive na Zemlji, sredstva prehrane povećavaju aritmetičkom progresijom, dok se populacija povećava geometrijskom progresijom, i to je za njega rezultiralo izvjesnim posljedicama. Rekao je: ako se stvari događaju tako da se sredstva prehrane uvećavaju po stopi 1,2,3,4 i tako dalje, dok se populacija povećava po stopi 1,2,4,8, tada će među bićima na Zemlji biti neizbježna borba za opstanak, i borba za egzistenciju mora zaista biti operativni princip. Dakle, na Malthusijanizmu, — to znači na nečemu što se potpuno odnosilo na praktičan život, — Darwin je temeljio svoj sustav. Molim da imate na umu da Darwin nije temeljio svoj sustav na promatranjima prirode, već na teoriji. Nije promatranje prirode temeljeno na znanju ono što je Darwinu dalo poticaj, već jednostavno princip korisnosti koji kaže da se regulacijom rađanja tako da stopa rađanja ne postaje veća

od stope povećanja prehrane — može održavati ravnoteža. Naravno, smatralo se da se borba za egzistenciju može naći svuda u prirodi, i tako je darvinizam rekao: sva bića su uronjena u borbu za egzistenciju čime se uklanjaju neprilagođeni a prilagođeni ostaju. To znači da je darvinizam 'opstanak najjačih'. I tako, vidite, nikakav kozmički princip pun mudrosti nije potreban, jer sada se sve odvija samo od sebe kroz opstanak najjačih. Kako je zgodno za čovječanstvo 19-og stoljeća ukloniti sve što je duhovne prirode i živjeti što je moguće više u materijalnoj egzistenciji! Nema potrebe za misliti o idealima ako se živi samo pod principom opstanka najjačih. Priroda može ići dalje u potpunosti bez ideala. U stvari, čak se može raditi protiv prirode ako se pokuša realizirati bilo koji ideal, jer se kroz ideale može čak uzrokovati da opstane neprilagođeni pojedinac; — pojedinac koji bi propao u borbi za egzistenciju!

Moji dragi prijatelji, u čovječanstvu 19-og stoljeća taj princip je živio svuda, i izjavljen je više-manje jasno. Živjelo se pod impulsom mišljenja duž tih linija, čak i ako se nije uvijek to kazalo tako jasno. Ukratko, pojavio se pogled na svijet koji je čovječanstvo 19-og stoljeća težilo zadovoljiti na poseban način. U ovome sam vam samo želio pokazati gdje leži pravi impuls darvinizma, jer su u divnim znanstvenim unijama ili znanstvenim društvima općenito, ljudi kroz čovječanstvo težili širiti materijalistički obojani darvinizam, bez da znaju koji stvarni impuls leži iza njega. Vidite, čovječanstvo mnogo više voli ideje koje ga obmanjuju nego one koje objašnjavaju istinu. Mogli bi nastaviti iznositi mnoge, mnoge stvari koje bi jednostavno bile izraz činjenice da je sredinom 19-og stoljeća naša civilizacija i kultura dosegla izvjesnu krizu, i to je bilo pitanje za one koji su znali da izvjesne stvari nikada ne smiju biti potpuno ubijene, — stvari za koje su znali da su nužne u napretku čovječanstva, — to je bilo pitanje za one koji su znali, kako se, u takvom dobu puke korisnosti, još uvijek može održati duhovna civilizacija i kultura. I tako, nije bilo slučajno, već nešto utemeljeno u svrhu cjelokupnog ljudskog razvoja, da se kada je princip korisnosti doveo europski razvoj do krize sredinom 19-og stoljeća, pojavila osobnost kao što je Blavatsky koja je, kroz njenu prirodnu obdarenost, bila sposobna čovječanstvu otkriti iznimnu vrijednost iz samog duhovnog svijeta. Ako bi bilo tko a da je astrolog želio razmotriti ovu stvar, mogao bi poduzeti sljedeći zgodan pokus. Mogao bi uzeti točku u vremenu najsnažnije utilitarističke krize 19-stoljeća, i za tu točku u vremenu postaviti horoskop. Dobio bi upravo jednaki horoskop kao kada bi računao horoskop Blavatsky. To je jednostavno simptom da je samorazvijajući kozmički duh u tijeku vremena želio u svijet smjestiti osobnost kroz čiju dušu treba doći do izražaja suprotnost od utilitarizma. Taj princip korisnosti apsolutno je utemeljen u zapadnoj civilizaciji, i nasuprot svega ovoga istočna civilizacija se uvijek držala uspravno. Stoga, vidimo ovu neobičnu igru, dok se na Zapadu upravo u sferi znanja ovom zapadnom principu težilo iz materijalističkog darvinizma, gdje borba za egzistenciju umeće sebe u znanstveno promatranje, — ta brutalna borba za egzistenciju protiv koje su uvijek bili napadi od ruskih istraživača, čiji istraživački rad nalazite sakupljen od Kropotkina u njegovoj knjizi, u kojoj kaže da nije to borba za preživljavanje što leži u osnovi svih animalnih vrsta, već ono što on naziva uzajamno pomaganje. I dakle, oko sredine 19-og stoljeća imamo Darwinovo „Porijeklo vrsta“ pojavljujući se na Zapadu kroz borbu za egzistenciju, i na Istoku, imamo sakupljeno od Kropotkina, rad cijelog niza ruskih znanstvenika u njegovoj knjizi „Uzajamna pomoć“, koja karakterizira evoluciju vrsta pokazujući da se najbolje razvijaju upravo one vrste koje se uzajamno pomažu. Dakle, na jednoj strani takoreći,

na jednom polu novije duhovne civilizacije ljudi su podučavani da se najbolje razvijaju one vrste koje najviše potiskuju jedna drugu, i zatim na Istoku, na drugom polu, uče nas da se najbolje razvijaju one vrste, čiji su članovi tako nadareni da jedni druge uzajamno podupiru. To je izvanredno zanimljivo. Mogli bi reći, da baš kao što je darvinizam iz miljea Zapada radio sredinom 19-stoljeća, tako je iz aure Istoka radilo ono što je položeno u dušu Blavatsky, ali što se nije moglo potpuno razviti jer vrijeme još nije išlo na ruku.

Vidjeli smo kako je Zapad na neki način već išao naprijed, dok Istok još uvijek stoji na početku ovog razvoja. I tako, u Blavatskoj se pojavljuje neka vrsta početaka, objava razvoja duše. Duševni razvoj Blavatsky pojavio se u potpunosti iz ruske aure, unatoč činjenici da njeno porijeklo nije potpuno rusko. Ova duša, u svom medijstvu, razvijena je na ruski način, ali, tijekom njena života potpuno je vođena u zapadnu civilizaciju, — tako je krajnje vođena u zapadnu civilizaciju da je, kao što znate, njene knjige pisala u jeziku Zapada; čak onoliko zapadno kao što je Amerika, ova ličnost Blavatsky ispreplela se s civilizacijom našeg nedavnog doba. Netko bi mogao reći da je u Blavatsky napravljen pokušaj da se vidi kako ove dvije stvari mogu biti isprepletene. Iz svega što sam vam rekao u vezi evolucije Blavatsky, znati ćete da su kroz nju pokušavane neke stvari, ali, kao što također znate, svo značenje, sav smisao je istrgnut iz samih tih pokušaja. Djela Blavatsky su jednako tako kaotična, dajući velike značajne istine, ali sve beznažno izmiješano s izvanrednim koještarijama. Sada što je, u stvari, upućeno od tog impulsa koji je pokušavan s Blavatsky? S Blavatsky, napravljen je pokušaj da se uzme okultizam, koji je čisto tradicionalni okultizam, i da ga se raširi. I što je iz toga slijedilo, nakon smrti Blavatsky ravno u naše vlastito doba? Ono što ste sami doživjeli sve do podvale s Alcyone, i ono što se sada razvija od same gđe. Besant.

Dakle, imate ovaj primjer pred sobom — pokušaj da se ujedini okultizam s utilitarizmom. Sada, na način na koji je to tamo pokušavano, nije se moglo nastaviti dalje. Kroz ovo osobito miješanje nečeg što je bilo rođeno na Istoku s onim što je postojalo na Zapadu, Blavatsky, čija duša je bila medijske prirode, namjeravano je u duhovnost Zapada inkorporirati princip utilitarizma. Ahrimanski pokušaj je započeo; i to je strašan, užasan, ali moćan primjer toga kako sebe umeće ahrimanski pokušaj, koji pokušava, ne samo iznijeti izvjesno znanje u vezi nadosjetilnog svijeta, već ga potpuno postaviti u službu korisnosti, utilitarizma. Blavatsky je bila okružena osobama koje su je u potpunosti težile držati u svojim rukama, ali nikada nisu potpuno uspjele jer bi im uvijek izmakla na određeni način. Ali izvjestan broj ljudi u zapadnom svijetu nastojao je Blavatsky imati u potpunosti u svojim rukama, i da je to uspjelo, da je ideal ujedinjavanja duhovnosti s principom korisnosti bio do kraja ostvaren, trebali bi doživjeti nešto sasvim različito danas od tog Julijina biroa (*Julijin biro* je osnovan 1909 u Londonu za komunikaciju s onima 'iza', Nap. pr.); jer Julijin biro je samo posthumni, neuspjelo pokušaj da se princip korisnosti spoji sa spiritualizmom. Ono što je pokušavano s Blavatsky jednostavno je samo karikatura, ali da je to uspjelo, danas bi svuda imali *Biroe* gdje bi, kroz medijume, mogli dobiti svakakve informacije u vezi toga koji bi brojevi dobili na lutriji, za koga bi se neka dama trebala udati, da li treba prodati ili sačuvati dionice i udjele. I sve bi to bilo uređeno iz informacija koje bi se dobile iz duhovnog svijeta, kroz medijume. Duhovni život bi potpuno bio stavljen u službu korisnosti. Tragedija Blavatsky sastoji se u

ovome, — da je vođena amo tamo, između oba pola, i stoga je njen život tako iznimnog psihološkog karaktera. U životu Blavatsky, određena vrata su morala biti otvorena kroz koja se moglo gledati u duhovni svijet, i tako vidimo kako se pojavljuje ova iznimna pojava, povlačenja Individualnosti koju je Blavatsky koristila kao sredstvo uvođenja otkrivenja u svijet koja se tiču duha, dok se na njenom mjestu pojavljuje ona individualnost koju Olcott karakterizira kao reinkarniranog morskog pirata iz 16-og stoljeća, John King-a. John King koji se tada okupirao materijaliziranjem šalica čaja i takvih stvari, kada su posebno bile potrebne! U ovim stvarima odvija se konflikt između principa korisnosti i onog principa koji mora raditi s više utilitarizma u daljnjem razvoju čovječanstva, — ne uklanjajući korisnost iz svijeta, već usmjeravajući je duhovno na pravi put. Jer, dragi moji prijatelji, ne smijete misliti da će ijedna duhovna civilizacija u budućnosti biti neprijateljska prema životu. Zadatak svake prave znanosti duha treba biti korisnost dovesti u prave vode.

Ali o ovom ćemo pokušati govoriti na sljedećem predavanju. Tada ćemo pokušati pokazati odnos između principa korisnosti najpraktičnijeg života našeg sadašnjeg doba, i onoga što bi trebao biti duhovni život unutar ovog života prakse. I time ćemo se dodirnuti jednog od najvažnijih pitanja života našeg sadašnjeg doba.

<u>Zapad</u>	<u>Istok</u>
<u>Darwin</u>	<u>Kropotkin</u>
Razvoj vrsta.	Razvoj vrsta.
Borba za egzistenciju.	Uzajamno pomaganje.

Utilitarizam i sakramentalizam

(Impulsi korisnosti II)

Dornach, 15 listopada 1916

Moji dragi prijatelji: — odvojenost kakva postoji danas između životnog etera i zemaljskih elemenata, još nije bila postojala u grčko-latinskom dobu, jer su u to vrijeme bili mnogo intimnije ujedinjeni. Kao što znate, zemaljski element postoji u čovjekovu tijelu samo do 6 posto. 90 posto čovjekova tijela je voda; i tako vidite, čovjek je, stvarno, stup vode. U tijeku evolucije, životni eter se, takoreći, povukao od zemaljskih elemenata, i time je postalo moguće kroz životni eter da se u duši čovjeka pojave slobodne duhovne imaginacije, i tada u čovjekovu tijelu postoji čvrst zemaljski element kao osnova za dohvaćanje tih imaginacija.

Sada, uz pomoć i primjenu izvjesnih unutarnjih metoda možemo pokazati da su ove činjenice točne. Grčki kip ili drama, ili čak i pjesma Homera nisu shvatljivi bez još nečega, jer je u to vrijeme odnos između eterskog tijela i zemaljskih elemenata bio sasvim različit od onog koji postoji danas. Svatko tko radi okultnim metodama zna da je osoba koja živi u tom dobu bila sasvim različita od današnjeg čovjeka. Tkogod doživi, na primjer, ono što je Goethe doživio u Italiji, — zna da su Grci stvarali iz prirode na način, tajni način, apsolutno stran današnjem čovječanstvu. Bez još nečega, nije moguće razumjeti čak ni elemente grčke civilizacije. Ako se zaista pokuša prodrijeti u elemente grčke civilizacije. Čak i u njihovu filozofiju; treba doći do one fine unutarnje unije između eterskog tijela i zemaljskih elemenata; i tada se nađe da etersko tijelo struji kroz cijeli organizam — boje se vide sasvim drugačije, osjeća toplinu sasvim različito, sve vezano za život duše osjeća se na apsolutno različit način od onog što se osjeća danas. Onda se konačno razumije takve ličnosti kao što su Eshil, Sofoklo, Heraklit, čak i Aristotel. Kao što sam vam rekao, Grci su boje vidjeli sasvim različito; plava je tada bila mnogo složenija, — bila je vrsta tamnog vela koji iza sebe ima krajnju tamu. Osjećaji su tada bili složeniji. Topao objekt kada se uhvati, na primjer, osjećao se kao da se nešto širi cijelom rukom. Možete razumjeti da su Grci doživljavali cijeli svijet prirode na različit način od načina na koji je doživljavan danas. Ako se ovo razumije, može se razumjeti i kako to da su Grci u vezi boja govorili drugačije od nas. Od tada je evolucija nastavila dalje, i izražava se najrazličitijim impulsima.

Sada, osim ukoliko iza sebe nema znanost duha, netko je prisiljen živjeti u polaritetima. To je od velikog značaja za vanjsku civilizaciju, jer ti polariteti rade i u nesvjesnom kao i u svjesnim sposobnostima čovjeka. Kao što znate, na Zapadu postoji težnja da se duhovno uvuče u službu čisto vanjske fizičke egzistencije, o čemu sam vam dao šokantan primjer u *Juljinom birou* Williama Stead-a. (*Na primjer, nakon što bi dr. Steiner održao predavanje, na papiru bi bila napisana pitanja i predana i položena na stol, na koja bi dr. Steiner onda odgovarao; ali nakon izvjesnih predavanja je ustanovio da je ova ili ona osoba bila čak savjetovana kroz ovaj Julia biro u Londonu da mu se prijave za materijalne utilitarističke ciljeve.*) Sada je praktično cijelo ovo usmjerenje slijedio spiritualizam, koji pokušava dohvatiti duh na materijalni način. Svakodnevna znanost je daleko bolje prilagođena za ovo, — čak i najiskrenija znanost, — nego što je prilagođena za razumijevanje znanosti duha; — stvarni rad i tkanje duha u vanjskom svijetu. Kada su znanstvenici istraživali ove stvari, često su to prikazali toliko jednostavno, ne manje jednostavno od običnih ljudi laika. Jedan znanstvenik prenosi što je doživio s medijima, ali možemo vidjeti kako potom dopušta da bude prevaren; pred njim je bila zgodna igra prizivanja koju nije shvatio — a daleko manje je shvatio samog medija. Ovi mediji su često daleko pametniji nego prosječna učena osoba danas jer je kod njih pitanje podsvjesne pameti. Vidite da isti princip korisnosti igra u svim ovim sferama.

Na Zapadu ljudi traže tajne koje se odnose na rođenje, nasljeđivanje i tako dalje. Isti princip prirodne selekcije s kojim se susrećemo u darvinizmu, primijenjen ja na samog čovjeka. Mislim da je ta primjena nazvana eugenika, i raspravljano je pitanje kako zdravi čovjek može naći zdravu ženu, da bi proizveo najzdraviju liniju potomaka. Čak je i psihoanaliza pod utjecajem istih potisnih sila; — psihoanaliza, koja teži da izvuče određenu složenost iz ljudskog organizma, računajući uglavnom sa seksualnim

odnosima, ili odnosima moći. Ali iza svih ovih stvari su duhovni elementi. Preko njih dolazi se u kontakt s izvjesnim duhovnim bićima koja rade iza egzistencije. Ta bića imaju jednostranu moć, na.pr. mišljenje, razmišljanje; i ona teže stvoriti uniju s nižim poticajnim silama čovjeka. Ta bića privlače snage za čovjekove niže želje, seksualne i druge; i kroz njih su stimulirane najniže snage čovjeka. Tako, vidimo da psihoanaliza dolazi pod stimulans bića koja uzbuđuju nižu prirodu čovjeka. Oni usmjeravaju njihovu pažnju na impulse niže prirode, i otuda se javljaju pokusi koji teže sve objasniti sa aspekta čovjekovih nižih želja, pravo od Freuda do najvećeg, najznačajnijeg i najviše duhovnog Laurence Oliphant-a, rođenog 1822. U njegovim knjigama „Sumpneumata“ ili „Evolucijske snage sada aktivne u čovjeku“, 1884 i „Znanstvena religija“, premda su te snage duševne i pročišćene, ipak je sva povijest svijeta tamo okrenuta na seksualni aspekt. Može se dosta naučiti iz ovih izvanrednih knjiga, ali u njima je izražen samo jedan pol. To nije pokušaj da se uzdigne od normalnih snaga čovjeka do duhovnog svijeta, već samo pokušaj da se razviju svi impulsi prema pojavi. Na taj način može se pojaviti mistični materijalistički karakter volje, koji se izražava u pokušaju da se uspne u duhovni svijet, ne na normalan način već postavljajući sve u službu korisnosti. Tako se nastoji zadovoljiti duh na neki drugi način.

Sada, kod okultnih bratstava, slobodnog zidarstva, i tako dalje, napravljen je pokušaj da se umetne drugi pol, simbolizam i ceremonijalizam, — ono što je ostalo iza kroz dekadentne rase iz ranijih vremena. Sada je u dušu H.P. Blavatsky bio uliven indijski element takve prirode, nakon što je bila odbijena od okultista na Zapadu jer je za njih imala previsoke zahtjeve, i stoga je bila isključena. Kod bratstava ovo povezivanje onog što je uzeto iz drugih doba s onim što postoji kao ograničenje nacionalističkih principa, sve to ima cilj stjecanje moći. U tim bratstvima, to je pitanje stjecanja moći. Taj impuls je kasnije također stavljen u službu ovog nižeg svijeta. Korišten je unutar bratstava za razvijanje moći, a ne znanje koje daje zdravlje. Sada, ako je osoba ostala iza u vezi s bivšim civilizacijama, ona govori sasvim drugačije od onog tko je preuzeo to znanje kroz okultna bratstva. Stoga je Ku Hung Ming imao daleko više uvida nego ovi Europljani; on je educirani Kinez, na vrhu kineske kulture. On sam je u svoju dušu uzeo tibetansku supstancu. Kinezi su potomci zadnje faze atlantske evolucije, i ono što stoji u ovoj knjizi Ku Hung Minga zaista je sjećanje na to, čak iako se knjiga pojavila u prijevodu. Ku Hung Ming, stoji u potpuno drugačijem položaju od Europejca danas. On izvjesne stvari vidi daleko egzaktnije nego mi, stoga su mnoge stvari u njegovoj knjizi vrijedne razmatranja, jer ima daleko manje predrasuda nego mnogi Europljani, Ku Hung Ming povlači oštru granicu između needuciranih i educiranih ljudi. Vidite, u Kini napola obrazovan ne spada u sredinu; čovjek je ili obrazovan ili nije obrazovan. Ta oštra granica je nestala u Europi; počela je nestajati kada latinski više nije bio jezik samo za obrazovane — i Ku Hung Ming ima oštro oko za stvari kao što je ova. On ima zanimljivo poglavlje u vezi jezika, u kojem pravi razliku između jezika kojeg netko piše i jezika kojeg govori; i objašnjava kako ovo stanje *obrazovanja-napola* pripada Europi. U stvari, nije militarizam bio uzrok rata, već ova velika oblast napola obrazovanih ljudi koji su opasnost za našu civilizaciju u Europi danas. Na primjer, napola obrazovana osoba bi govorila u vezi stvari kao što su materijalizam, civilizacija, i tako dalje, bez da ih razumije. Ako se čita ova zanimljiva knjiga Ku Hung Minga može se vidjeti da njegov intelekt radi sasvim različito od našeg. Kako rado citira iz Carlyle-a:

„Policajac je zaposlen za 15 šilinga na tjedan i on je nužan za poredak društva. Zašto se policajac ne okrene u anarhista, za što ima tendenciju? Zbog koncepta časti koji je utisnut u njega on brani druge ljude: oni trebaju policajca, ali on ne treba njih. Milijuner nije siguran bez tih 15 šilinga vrijednosti. On je neophodan za zaštitu vlasnika, i to je također utisnuto u njega. I tako vidimo kako europska civilizacija počiva na obmani.“

Ku Hong Ming daje ovdje prosudbu koja je vrijedna razmatranja. Nužno je da europski ljudi obrate pažnju na ovog Kineza, koji doista dobro razmatra ljudsku prirodu; prosudba atavističkog čovjeka može daleko više biti bez predrasuda nego prosudba čovjeka ovdje na Zapadu. Čovjek drugog pola teži osvojiti ono što je viša stvar za čovjeka prvog pola. Na ovom prvom polu, korisnost je ono što je vrijedno — korisnost, bog stvarne buržoazije; na drugom polu, sakramentalizam je ono što je vrijedno — sakramentalizam u najširem opsegu. Stvarnost treba vidjeti s duhovnog aspekta. Drugi pol je više na početku, više simboličan, on će promatrati svijet na takav način da traži duhovne veze iza vanjske pojavnosti. Drugi pol također vodi u susjedstvo duhovnih bića, ali vodi u oblast duhovnih bića čije su niže snage i sile povezane s najvišim snagama čovjeka, i teže otrgnuti više snage čovjeka dalje od njegove niže prirode. Treba imati na umu da je čovjek u vezi i s nad-osjetilnim i s pod-osjetilnim snagama, dok živi u svijetu osjetila. Znamo kako bića šalju dolje njihove snage u pod-osjetilnu oblast. Kod sakramentalizma, na primjer, kod simboličkih činova, tamo struje dolje snage iz nad-osjetilnog u pod-osjetilni svijet. Drugi polarni impuls vodi do posebnih bića povezanih s čovjekovim najnižim snagama koje vode do seksualnosti u psihoanalizi. Neukusno je ići dalje u detalje. Mora se pojaviti sinteza u uniji ove dvije jednostranosti, ova dva pola, dok se uči kako ih nadvladati. Mora se htjeti nadvladati snage prirode sakramentalno. Ti polarni impulsi imaju udjela danas u svemu bez da to čovjek zna, a drugi pol, pol sakramentalizma, tako često zasja u prvom polu, onom od utilitarizma. Ako se vratimo na H.P. Blavatsky, ona je krenula od ovog drugog impulsa koji ju je ponukao prema sakramentalnoj strani. Prvi impuls je međutim vodio do materijalizma teozofskog društva, i tako vidimo tornada oba impulsa kako su aktivna oko H.P. Blavatsky.

I	II
Transformacija	Zlo, patnja
Rođenje, sreća, korisnost	Iskupljenje, smrt
Utilitarizam	Sakramentalizam
Freud	Nad-osjetilno
Laurence Oliphant	Pod-osjetilno